

NAISVANKIEN NÄKEMYKSIÄ VALVOTUSTA
KOEVAPAUESTA

Minna Viitala
Sosiaalityön pro gradu -tutkielma
Jyväskylän yliopisto
Humanistis-yhteiskuntatieteellinen tiedekunta
Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos
Kevät 2018

TIIVISTELMÄ

NAISVANKIEN NÄKEMYKSIÄ VALVOTUSTA KOEVAPAUESTA

Minna Viitala

Sosiaalityön pro gradu -tutkielma

Jyväskylän yliopisto

Humanistis-yhteiskuntatieteellinen tiedekunta

Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos

Kevät 2018

Ohjaajat: Kati Närhi ja Ulla Salovaara

Sivumäärä: 97 + liitteet 8 sivua

Tutkimuksen tehtävänä on selvittää naisvankien näkemyksiä valvotusta koevapaudesta sekä millaisia näkemyksiä naisvangit nostavat esiin valvotun koevapauden prosessista. Tarkoituksena on tarkastella naisvankien valvottua koevapautta nais erityisyyden, marginaalisuuden ja rikollisuudesta irrottautumisen eli desistanssin käsitteen kautta.

Valvottu koevapaus on tullut Suomen rangaistusjärjestelmään 1.1.2006 ja valvotun koevapauden lakia uudistettiin 1.1.2014. Valvottu koevapaus on vielä suhteellisen tuore rangaistusmuoto. Valvotun koevapauden tarkoituksena on saada vanki palautumaan asteittain takaisin yhteiskuntaan. Vanki voi päästä suorittamaan koevapautta valvonnan alaisena vapautteen tietyin hänelle asetetuilla ehdoilla. Koevapauteen vanki voi sijoittua enintään kuusi kuukautta ennen ehdonalaista vapauttamista tai koko rangaistuksen suorittamisesta vapauttamista.

Tutkimuksen näkökulma on saada naisvankien ääntä kuuluviin, sillä naiset ovat marginaalinen ryhmä vankimaailmassa ja tästä syystä myös useasti jäävät yhteiskunnallisen keskustelun ulkopuolelle. Naisvangeista valvotussa koevapaudessa on tehty vielä suhteellisen vähän tutkimusta, joten tällä tutkimuksella tuotetaan lisää naisten näkemyksiä valvotusta koevapaudesta.

Tutkimustani varten haastattelin teemahaastattelun keinoin seitsemää (n=7) valvotun koevapauden käynyttä tai koevapaudessa olevaa naista. Haastateltavat olivat iältään noin 30-55 –vuotiaita naisia, joiden koevapauden pituudet vaihtelivat kuukaudesta kuuteen kuukauteen. Haastattelut toteutettiin syksyllä 2017. Kyseessä on kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus. Tutkimuksen analyysimenetelmänä on käytetty teoriaohjaavaa sisällönanalyysia.

Tutkimuksen perusteella valvottu koevapaus koettiin pääsääntöisesti hyvänä ja merkityksellisenä järjestelmänä tukemaan asteittaista vapautumista yhteiskuntaan. Valvotun koevapauden prosessissa korostui vahvasti naisten oma aktiivisuus prosessin alusta loppuun saakka. Perhe koettiin suurimpana motivoivana tekijänä suorittaa koevapaus. Haastateltavat toivoivat vankien yhdenvertaisen aseman saavuttamiseksi, että valvotussa koevapaudessa olisi samat käytännöt vankiloittain.

Valvottu koevapaus koettiin pääsääntöisesti vaikuttavan myönteisesti rikollisuudesta irrottautumiseen. Jokaisella haastateltavalla oli tavoitteena pyrkiä rikoksettomaan elämään tulevaisuudessa. Valvotun koevapauden tuki ja valvonta koettiin myös osaltaan tukevan koevapauden suorittamista ja päihitteettömyyttä.

Avainsanat: valvottu koevapaus, desistanssi, rikollisuudesta irrottautuminen, naisvangit

Sisällys

1 Johdanto	1
2 Suomen rikosoikeudellinen seuraamusjärjestelmä	3
2.1 Rangaistuslajit	4
2.2 Rikosseuraamuslaitos	6
2.3 Rikosprosessi lyhyesti	7
3 Valvottu koevapaus	10
3.1 Valvotun koevapauden nykytilanne ja tulevaisuus	11
3.2 Valvotun koevapauden vertailua muihin Pohjoismaisiin järjestelmiin	12
3.3 Valvotun koevapauden valmistelu ja rangaistusajan suunnitelma	13
3.4 Valvotun koevapauden sisältö	16
4 Naiset ja rikollisuus	18
4.1 Naisvangit tilastojen valossa Suomessa	18
4.2 Naisvangit kansainvälisesti	20
4.3 Naiserityisyys	22
4.4 Marginaalisuus	24
4.5 Desistanssi	26
4.6 Aikaisempi tutkimus	28
5 Tutkimuksen toteuttaminen	32
5.1 Tutkimuskysymykset	32
5.2 Laadullinen tutkimus ja lähestymistapa	33
5.3 Teemahaastattelu	34
5.4 Tutkimukseen osallistujat	36
5.5 Teoriaohjaava sisällönanalyysi	38
5.6 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys	42
6 Tutkimustulokset	44
6.1 Valvotun koevapauden prosessi	44
6.1.1 Oma aktiivisuus valvotun koevapauden prosessissa	44
6.1.2 Kuulluksi tuleminen	46
6.1.3 Tiedon saaminen valvotusta koevapaudesta	48
6.1.4 Suunnitelmallisuus	50
6.1.5 Byrokratia	53
6.1.6 Valvotun koevapauden aikainen tuki	54

6.2 Nais erityisyys	57
6.2.1 Perhe	57
6.2.2 Sukupuolen merkitys	59
6.2.3 Tasapuolisen kohtelun vaatimus	60
6.2.4 Syrjäytymisen kokemus	62
6.3 Desistanssi	64
6.3.1 Syyt rikollisen käyttäytymisen taustalla	65
6.3.2 Halu päästä irti rikollisesta käyttäytymisestä	67
6.3.3 Altistavat tekijät uusia rikos	68
6.3.4 Rikollisuutta ehkäisevät tekijät	69
6.3.5 Valvotun koevapauden merkitys rikollisuutta estävänä tekijänä	70
6.3.6 Toivo paremmasta tulevaisuudesta	74
7 Johtopäätökset	76
7.1 Valvottu koevapaus naisten näkökulmasta	76
7.2 Nais erityisyyden näkemyksiä valvotusta koevapaudesta	80
7.3 Valvottu koevapaus rikollisuudesta irrottautumisen tukena	81
8 Pohdinta	84
Lähteet	89
LIITTEET	98
Liite 1.....	98
Liite 2.....	99
Liite 3.....	100
Liite 4.....	103
Liite 5.....	104
Liite 6.....	105

1 Johdanto

Pro gradu -tutkielmani tavoitteena on selvittää naisvankien näkemyksiä valvotusta koevapaudesta sekä millaisia näkemyksiä naisvangit nostavat esiin valvotun koevapauden prosessista. Tarkastelen naisvankien valvottua koevapautta nais erityisyyden, marginaalisuuden ja rikollisuudesta irrottautumisen eli desistanssin käsitteiden kautta. Naisvangeista ja valvotusta koevapaudesta on saatavilla suhteellisen vähän tutkimustietoa, joten tutkielmani tarkoitus on osaltaan lisätä tätä vähän tutkittua aluetta.

Naisten rooli suomalaisessa marginalisaatiotutkimuksessa on vähäistä ja naisvangit ovat leimattu ja poikkeava vähemmistö vankilamaailmassa suhteessa miesvankeihin (Granfelt 2013, 200; Honkatukia 2009; Naiset näkyväksi 2008, 11). Rikokset yhdistetään ensisijaisesti miesten ongelmiksi ja tästä syystä myös vankeusrangaistuksiin liittyvät toimenpiteet ovat kehitetty miesten tarpeista käsin (Granfelt 2004, 197). On tärkeää saada lisää tietoa naisvankien erityisistä tarpeista ja tätä kautta mahdollistaa valvotun koevapauden kehittäminen naisvankien tarpeita vastaavaksi.

Valvottu koevapaus tuli Suomen rangaistusjärjestelmään 1.1.2006 ja valvotun koevapauden lakia uudistettiin 1.1.2014. Valvotun koevapauden tarkoituksena on saada vanki palautumaan asteittain takaisin yhteiskuntaan. Vanki voi tietyin kriteerein päästä vapauteen suorittamaan valvottua koevapautta teknisen valvonnan tai muun valvonnan alaisena. Koevapaus voi alkaa enintään kuusi kuukautta ennen ehdonalaista vapauttamista tai koko rangaistuksen suorittamisesta vapauttamista. Valvottuun koevapauteen lähteminen edellyttää vangilta päihteettömyyden noudattamisesta sekä muita hänelle asetettujen ehtojen noudattamista. Valvotun koevapauden prosessista vastaa kokonaisuudessaan vankila. (Rikosseuraamuslaitos 2013.)

Tutkielman aineisto on kerätty haastattelemalla vankeusrangaistusta suorittavia tai suorittaneita naisvankeja. Naiset ohjautuivat haastatteluihin yhden avovankilan ja yhden Yhdyskuntaseuraamustoimiston kautta. Tutkimus on kvalitatiivinen eli laadullinen (Eskola & Suoranta 2000, 13) ja tutkimuksen aineiston analysoinnissa on hyödynnetty teoriaohjaava sisällönanalyysia (Tuomi & Sarajärvi 2002, 105).

Rikosseuraamuslaitoksen tavoite on kohti avoimempaa täytäntöönpanoa ja asteittaista vapautumista, joten tutkielmani tuottaa ajankohtaista tietoa naisvankien näkemyksistä ja merkityksiä liittyen asteittaiseen vapautumiseen. Rikosseuraamuslaitoksen tavoitteena on lisätä valvotussa koevapaudessa olevien määrää entisestään tulevaisuudessa, joten toiminnan kehittämisen kannalta on tärkeää nostaa esiin naisvankien näkemyksiä ja mahdollisia erityistarpeita, jotta yhä useampi naisvanki saisi suoritettua valvotun koevapauden loppuun saakka riittävillä tukitoimenpiteillä. Tutkimuksen näkökulmasta naisvangit ilmiönä on vähän tunnettu alue, joten tarvitaan lisää tietoa naisvankien asemasta marginaalissa ja sukupuoliroolien merkityksistä vankeinhoidossa. Tutkielmani voi parhaimmillaan tuottaa arvokasta tietoa Rikosseuraamuslaitokselle sekä muille tahoille, jotka ovat tekemisissä valvotun koevapauden kanssa.

Lähden johdannon jälkeen tutkielman toisessa kappaleessa tarkastelemaan Suomen rikosoikeudellista seuraamusjärjestelmää, jossa käydään läpi rangaistuslajit ja lyhyesti rikosseuraamuslaitos ja rikosprosessi. Tutkielman kolmannessa kappaleessa siirrytään käsittelemään valvottua koevapautta, sen nykytilannetta ja tulevaisuutta sekä nostetaan esiin koevapautta muistuttavien järjestelmien käytäntöjä kansainvälisesti. Lisäksi kappaleessa kolme syvennyttään tarkemmin koevapauden valmisteluun ja sisältöön. Neljännessä luvussa avataan tutkielman keskeisiä määritelmiä sekä perehdytään aikaisempaan tutkimukseen aiheesta. Viides luku keskittyy käsittelemään tutkimuksen toteuttamista ja sen prosessia ja kuudennessa luvussa siirrytään käsittelemään tutkimustuloksia. Luvussa seitsemän käydään läpi tutkimuksen johtopäätökset ja tutkielman viimeisessä luvussa keskitytään pohtimaan tutkielman aikana nousseita seikkoja.

2 Suomen rikosoikeudellinen seuraamusjärjestelmä

Rikosseuraamusjärjestelmä toimii viimesijaisena rikollisuuteen puuttavana säätelymekanismina. Yhteiskunnan huonoimmassa asemassa olevat sekä hyvinvointivaltion palvelujärjestelmästä syrjäytyneet ovat usein niitä jotka joutuvat tekemisiin rikosseuraamusten kanssa. Rikosseuraamusten kohteena olevien koulutus- ja työmarkkina-asema ovat keskimääräistä heikompia sekä heillä on muita enemmän ongelmia terveyden, sosiaalisten suhteiden ja toimeentulon kanssa. Päihteiden käyttö on sidoksissa myös rikollisen elämäntapaan, joka entistään lisää ongelmia kiinnittyä yhteiskuntaan ja rikoksettomaan elämään. Seuraamusjärjestelmän kehittämistä ja painopistettä on kohdistettu näihin ongelma-kohtiin. (Linderborg 2011.)

Yksi seuraamusjärjestelmän keskeisiä tavoitteita on tukea seuraamuksiin tuomittujen valmiuksia sopeutua normaaliin elämään vankeusajan jälkeen sekä rikoksettomaan elämään ja tästä syystä seuraamusjärjestelmää on uudistettu. Organisatorisesti on tehty muutoksia niin, että vankeus ja yhdyskuntaseuraamukset ovat yhdistetty saman organisaation alle ja seuraamusten täytäntöönpano on liitetty osaksi riski- ja tarvearviointia pohjautuvaa suunnitelmallista prosessia. Siirtyminen vankeudesta vapauteen asteittain on saanut tuekseen erilaisia tuki- ja valvontaelementtejä. (Linderborg 2017.) Suomalaiseen seuraamusjärjestelmään on merkittävästi vaikuttanut myös kansainvälinen ja erityisesti eurooppalainen rikosoikeus (Melander 2010, 146).

Vaikka kriminaalipolitiikka on tiukentanut otettaan niin siitä huolimatta seuraamuskäytäntöjen taustalla vaikuttaa edelleen hyvinvointiajattelu. Rikoksesta saadut rangaistukset ovat koventuneet, mutta samaan aikaan useat maat ovat muokanneet seuraamusjärjestelmiään kuntouttavimmaksi ja pyrkineet sitomaan hyvinvointipalvelut tiukemmin osaksi niiden täytäntöönpanoa. Muut pohjoismaat kuten Ruotsi, Norja ja Tanska ovat jo pitkään sisällyttäneet kuntouttavia ja hoidollisia elementtejä seuraamuksiinsa toisin kuin Suomessa, jossa nämä elementit ovat katsottu kuuluvan seuraamusjärjestelmän ulkopuolisille toimijoille. Suomessa tarvitaan uudistusten lisäksi sosiaalipoliittisia toimenpiteitä, kannustusta yhteistyöhön viranomaisten ja palveluiden välillä sekä lainsäädännöllisiä muutoksia. Muut maat ovat olleet Suomea aktiivisempia seuraamusjärjestelmien kehittäjiä vuosikymmenten saatossa, kun suomessa kehittämisessä ollaan vasta hyvin alussa. (Linderborg 2011.)

Ekunwe ja Jones (2012, 180,187) toteavat, että kansainvälisten standardien mukaan uusintarikollisuuden määrä on Suomessa pienempi kuin muualla maailmassa. Lisäksi Suomessa kehitetään tutkimusten pohjalta rikosoikeusjärjestelmää toimivammaksi ja luotetaan oikeudenmukaiseen seuraamusjärjestelmään. Valvottu koevapaus ja suljettujen vankiloiden korvaaminen avovankiloilla ovat esimerkkejä siitä, että Suomi haluaa entisestään saada järjestelmänsä yhä toimivammaksi (Ekunwe & Jones 2012, 186). Pauli Niemisen mukaan viimeisen kymmenen vuoden aikana rikosoikeudellisen seuraamusjärjestelmän lainsäädäntö on koennut suuria muutoksia Suomessa ja näiden muutosten kautta on saatu hyviä tuloksia ja vaikuttavuutta. Rikosseuraamuslaitos on asettanut keskeiseksi tavoitteekseen uusintarikollisuuden vähentämisen sekä seuraamusjärjestelmän kehittämisen rangaistusten täytäntöönpanosta aina asetteiseen vapautumiseen. (Kostiainen 2017.)

2.1 Rangaistuslajit

Suomalaisen seuraamusjärjestelmän lähtökohtana on ollut, että se perustuisi pienelle määrälle seuraamuslajeja. Ajatuksen taustalla on ollut se, että pienellä määrällä seuraamuksia saadaan lainkäyttö pysymään yhdenvertaisena ja yleistettävänä, jotta tehokkuus voidaan taata. Seuraamuslajien vähäisellä määrällä on ajateltu myös pitää seuraamusjärjestelmä selkeänä ja yksinkertaisena. Tästä ajattelusta on luovuttu hiljalleen, koska uusia seuraamuksia on otettu käyttöön ja uusia on suunnitteilla. Seuraamusjärjestelmämme sisältää rikosoikeudellisia seuraamuksia kuitenkin vielä määrällisesti melko vähän. (Melander 2010, 147.)

Rikosoikeudellisen seuraamusjärjestelmän keskiön muodostaa rangaistukset, joista yleisempiä ovat: sakko, rikesakko, ehdollinen vankeus, yhdyskuntapalvelu, valvontarangaistus ja ehdoton vankeus. Lisäksi alle 18-vuotiaat rikoksenteijät voidaan tuomita nuorisorangaistukseen. Rangaistusjärjestelmän lievimmässä päässä ovat rikoksenteijälle annettu varoitus, joka voi tarkoittaa sitä, että poliisi jättää ilmoituksen tekemättä, syyttäjä syytteen nostamatta tai tuomioistuimien jättää rikokseen syyllistyneen tuomitsematta. (Lappi-Seppälä, Tapio 2011; Oikeusministeriö 2017.)

Rikokset, jotka ovat vakavuudeltaan sen asteisia, ettei niitä voida sovittaa sakoilla johtavat vankeuteen (Lappi-Seppälä 2011). Enintään kahden vuoden mittainen vankeusrangaistus voidaan määrätä ehdollisena niin, että koeajan pituus on vähintään yksi ja enintään kolme

vuotta. (Melander 2010, 158; Lappi-Seppälä 2011; Oikeusministeriö 2017.) Ehdollisen vankeusrangaistuksen lisäksi on mahdollista tuomita oheisseuraamuksia, jos ehdollista vankeutta pidetään riittämättömänä rangaistuksena rikoksesta. Rikokseen tuomitun ehdollinen vankeus voidaan määrätä pantavaksi täytäntöön kokonaan tai osittain, jos tämä koeajan aikana syyllistyy uuteen rikokseen. Nuorille alle 21-vuotiaille rikoksen tekijöille voidaan oheisseuraamuksena tuomita valvontaa, jos sillä katsotaan edistettävän nuoren sosiaalista selviytymistä tai ehkäistävän uusia rikoksia. (Lappi-Seppälä 2011; Melander 2010, 160; Oikeusministeriö 2017.)

Ehdottoman vankeusrangaistuksen yleinen vähimmäiskesto on 14 vuorokautta ja enimmäiskesto 12 vuotta. Elinkautiseen vankeusrangaistukseen puolestaan tuomitaan joistakin törkeimmistä rikoksista esimerkiksi murhasta. Jos tuomitun saama vankeusrangaistus on yli kaksi vuotta, on se aina ehdoton ja tuomio suoritetaan vankilassa. Nuorilla alle 18-vuotiailla rikoksentekijöille ehdotonta vankeutta tuomitaan ainoastaan poikkeustapauksissa. (Lappi-Seppälä 2011). Suomessa on käytössä ehdonalaisen vapauden järjestelmä, joka tarkoittaa, että tuomittu voi suorittaa loppuosan rangaistuksesta vapaudessa. Ehdonalaisen vapauden järjestelmä on käytössä kaikissa Pohjoismaissa ja Länsi-Euroopan maissa sekä suuressa osassa Itä-Euroopan maita. (Melander 2010, 161-162).

Valvontarangaistus sijoittuu rikosoikeudellisessa seuraamusjärjestelmässä yhdyskuntapalvelun ja ehdottoman vankeuden väliin. Valvontarangaistuksen tarkoituksena on korvata osa lyhyistä, ehdottomista vankeusrangaistuksista. Valvontarangaistuksen pituus on enintään kuusi kuukautta ja se voidaan määrätä, jos se edistää rikoksentekijän sosiaalista selviytymistä ja ehkäisee uusien rikosten tekimistä. Valvontarangaistusta valvotaan teknisin välinein ja muilla tavoin. Valvontarangaistus voidaan muuntaa vankeudeksi, jos tuomittu rikkoo rangaistuksen ehtoja. (Rikosseuraamuslaitos 2015b.)¹

Suomen hallitus on esittänyt uuden yhdistelmä-rangaistuksen käyttöönottoa vuoden 2018 alusta alkaen. Yhdistelmä-rangaistus tulisi korvaamaan nykyisin käytössä olevan koko rangaistusajan suorittamisen vankilassa ja se sisältäisi yhden vuoden valvonta-ajan. Nykyään koko rangaistusaikaa suorittavilla ei ole valvontaa vankeusajan jälkeen, koska heillä harvoin täyttyvät edellytykset ehdonalaiseen vapautumiseen tai valvottuun koevapauteen. Uusi yh-

¹ Rangaistuslajeja voi tarkemmin katsoa kuviota yksi, joka löytyy kappaleesta 2.3 Rikosprosessi lyhyesti. Rikosprosessin kuvio selkeyttä mitä kaikkia rangaistuslajeja tuomioistuimien voi määrätä.

distelmärangaistus toteuttaisi seuraamusjärjestelmän tavoitetta suunnitelmallisesta ja asteittaisesta vapautumisesta. Tutkimukset osoittavat, että asteittainen vapautuminen tukee vankia palaamaan rangaistuksen jälkeen yhteiskuntaan ja ehkäisee uusien rikosten tekemistä. (Hertlin 2017.)

2.2 Rikosseuraamuslaitos

Rikosseuraamuslaitos on oikeusministeriön alaisuudessa toimiva ja sen tarkoituksena on panna täytäntöön vankeusrangaistukset ja yhdyskuntaseuraamukset. Rikosseuraamuslaitoksen tausta-ajatuksena on ehkäistä uusintarikollisuutta ja lisätä yhteiskunnan turvallisuutta. Laki Rikosseuraamuslaitoksesta (2009/953) pitää sisällään mitä sen toiminnalta odotetaan. Kaikilla toimijoilla rikosseuraamuslaitoksessa on yksi yhteinen perustehtävä eli rikosoikeudellisten seuraamusten täytäntöönpano. Rikosseuraamuslaitoksen työntekijöiden tehtävä on huolehtia, että rangaistusten lainmukaisuudesta ja turvallisesta täytäntöönpanosta. (Rikosseuraamuslaitos 2017a; Laki Rikosseuraamuslaitoksesta 2009/953.) Lainmukaisuudella tässä tarkoitetaan normaalisuusperiaatteen noudattamista eli, että seuraamukseen tuomittu on pääsääntöisesti oikeutettu yhteiskunnan peruspalveluihin ja etuuksiin huolimatta siitä, että on suorittamassa rangaistusta (Hartoneva 2011).

Rikosseuraamuslaitos koostuu keskushallintoyksiköstä, kolmesta rikosseuraamusalueesta ja täytäntöönpanoyksiköstä. Rikosseuraamuslaitos pitää sisällään myös Rikosseuraamusalan koulutuskeskuksen. Suomi on jaettu kolmeen rikosseuraamusalueeseen, joita ovat Etelä-Suomen rikosseuraamusalue, Länsi-Suomen rikosseuraamusalue ja Itä-Pohjois-Suomen rikosseuraamusalue. Rikosseuraamusalueilla toimii myös aluehallinto, joka muodostuu aluekeskuksesta ja arviointikeskuksesta. Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikkö sijaitsee Helsingissä. (Rikosseuraamuslaitos 2017a.)

Rikosseuraamuslaitos on laatinut tavoitteet ja kehittämisalueet kaudelle 2018-2021. Keskeiseksi visioksi vuodelle 2025 Rikosseuraamuslaitos on asettanut toiminnan, joka tukee ja valmentaa tuomittuja rikoksettomaan elämään sekä turvallisen ja hallitun rangaistusten täytäntöönpanon toteuttamisen. Lisäksi Rikosseuraamuslaitoksen tavoitteena on yhteistyössä eri viranomaisten ja muiden yhteistyökumppaneiden kanssa lisätä tuomittujen valmiuksia kiin-

nittyä yhteiskuntaan. Tavoitteissa on nostettu esiin myös Rikosseuraamuslaitoksen henkilökunta, joka halutaan nostaa tärkeänä osana onnistunutta kokonaisuutta. Strategiassa painotetaan myös sujuvia asiakasprosesseja ja tietojärjestelmiä sekä toiminnan sisällä tapahtuvaa oikeusturvaa ja yhdenvertaisuutta. Rikosseuraamuslaitoksen perustehtävä on hoitaa tutkintavankeuden toimeenpano sekä yhdyskuntaseuraamusten ja vankeusrangaistusten täytäntöönpano. Rikosseuraamuslaitos nostaa arvoikseen ihmisarvon kunnioittamisen ja oikeudenmukaisuuden. Arvoissaan Rikosseuraamuslaitos tuo esiin sitä, että työn ohjaavana ajatuksena on usko yksilön mahdollisuuteen muuttua ja kasvaa. (Rikosseuraamuslaitos 2017d.; Rikosseuraamuslaitos 2017f, 8-11)

2.3 Rikosprosessi lyhyesti

Poliisin tietoon rikoksista tulee vain pieni osa, sillä osa rikoksia jää ilmoittamatta viranomaisille tai niitä ei havaita lainkaan. (Lappi-Seppälä 2006, 90; Virolainen & Pölönen 2003, 27). Rikosprosessi pitää sisällään vain rikosasioiden käsittelyä. Tutkinnan kohteena rikosasioissa on aina epäily siitä, että on tapahtunut rikollinen teko. Rikosprosessin tarkoituksena on keskittyä selvittämään epäiltyyn rikokseen liittyvät tapahtumat, tekijäksi epäillyn henkilön syyllisyys tekoon sekä tapahtuneeseen rikokseen liittyvät vaatimukset. (Virolainen & Pölönen, 2003, 1.)

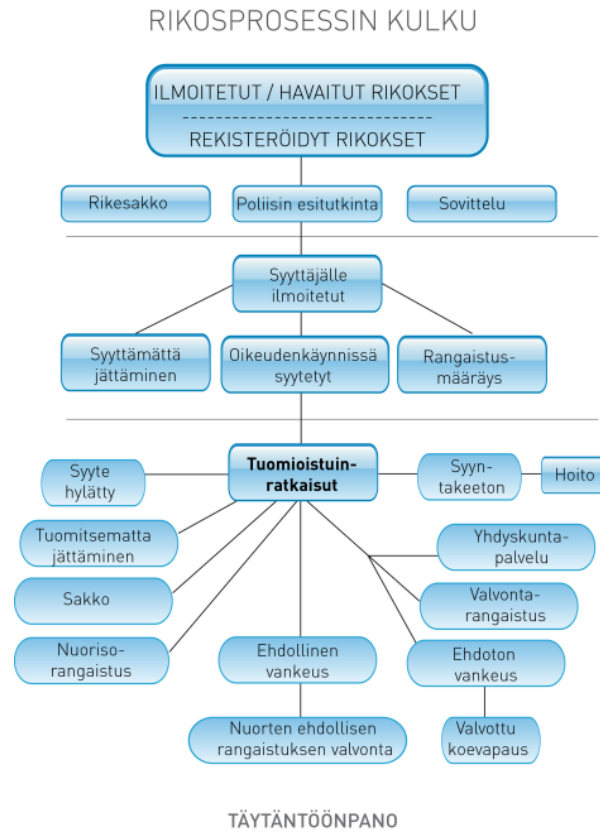
Rikosprosessi on lailla säänneltyä ja sen tarkoituksena on rikosvastuun toteuttaminen yksittäistapauksessa sekä huolehtia yksilön oikeusturvasta (Jokela, Antti 2008, 6-7). Rikosprosessi on jaettu neljään päävaiheeseen; esitutkinta, syyteharkinta, oikeudenkäynti tuomioistuimessa ja rangaistuksen täytäntöönpanoa. Näistä vaiheista rangaistuksen täytäntöönpano katsotaan useasti kuuluvan rikosoikeudelliseen seuraamusjärjestelmään. Esitutkinnassa keskitytään selvittämään rikoksen laatu, siitä syntyneet vahingot ja mahdolliset hyödyt sekä rikokseen liittyvät asianosaiset. (ETL 2:5; Jokela, 2008 5-6; Virolainen & Pölönen 2003, 14.) Esitutkinnan useimmiten suorittaa poliisi, jonka jälkeen rikosasia siirtyy syyttäjän syyteharkintaan, jossa päätetään mahdollisen syytteen nostaminen. (Jokela 2008, 6). Rikosasioiden sovitteluun voidaan päätyä, jos uhri ja rikoksesta epäilty antavat siihen suostumuksen. Jos sovittelussa päädytään sovintoon, niin siitä laaditaan kirjallinen sopimus. Sovittelussa saatutettu sovinto voi johtaa siihen, että rikoksen käsittely esitutkintaviranomaisessa päättyy,

syyttäjä päättää olla nostamatta syytettä, asiassa ei tuomita rangaistusta tai tuomioistuim määrää lievimmän rangaistuksen. (Syyttäjälaitos 2017.)

Oikeudenkäynti tuomioistuimessa voidaan jakaa kahteen eri osaan eli käsittelyvaiheeseen ja vahvistamisvaiheeseen. Vahvistamisella tarkoitetaan, että rikosasiasta annetaan tuomio, joka voi olla syylliseksi tuomitseva tai vapauttava. Suppeassa merkityksessä rikosprosessiin katsotaan kuuluvaksi vain rikosasian käsittelyvaihe tuomioistuimessa. (Jokela 2008, 6.)

Ehdottoman vankeuden loppuaikaan voi sisältyä yhdyskuntaseuraamuksista valvottu koevapaus ja ehdonalaisen vapauden valvonta. Jos valvottua koevapautta hyödynnetään ehdottoman vankeuden lopussa, niin ajallisesti koevapaus on mahdollista ennen ehdonalaista vapautumista. (Hartoneva ym. 2015, 15.) Rangaistuksen täytäntöönpano ei sisälly rikosprosessioikeuteen kuuluvaksi vaan se luetaan kuuluvaksi rikosoikeudelliseen seuraamusjärjestelmään (Virolainen & Pölönen 2003, 19). Vangin on mahdollista päästä koevapauteen valvottu aikaisintaan kuusi kuukautta ennen vapautumistaan. Valvottu koevapautta voidaan pitää ehdottoman vankeuden osana ja tästä syystä koevapautta toimeenpanevien viranomaisten toimivaltuudet eroavat yhdyskuntaseuraamuksista. (Hartoneva ym. 2015, 18, 20).

Rikosprosessin kulku on havainnollistettu alla olevassa kuviossa (Kuvio 1), josta on mahdollista seurata sen kulku rikoksen esiin tulosta sen täytäntöönpanoon. Kuvion on ennen kaikkea tarkoitus näyttää mihin valvottu koevapaus sijoittuu rikosprosessin kulussa ja mitä tapahtuu prosessin eri vaiheissa ennen kuin päädytään koevapauteen. 2.1 kappaleessa käytiin läpi rikoksenlajeja, jotka ovat myös paikannettavissa kuviossa.

KUVIO 1. Rikosprosessin kulku (Rikosseuraamuslaitos 2014)

3 Valvottu koevapaus

Rangaistusjärjestelmään on etsitty vaihtoehtoa ehdottomalle vankeusrangaistuksella jo 1800-luvulta alkaen. Tarkoituksen on ollut löytää sopivampi rangaistusmuoto, joka voitaisiin toimeenpanna vapaudessa. Tällä voitaisiin ehkäistä vankilan haitallisia vaikutuksia sekä pienentää kalliita laitosmuotoisia ratkaisuja. Lisäksi vapaudessa suoritettavat rangaistukset voivat sisältää mahdollisuuksia tuomitulle päästä eroon rikollisuudesta. (Laine, Matti 2014, 397,403.)

Valvottu koevapaus tuli Suomen rangaistusjärjestelmään 1.1.2006 ja valvotun koevapauden lakia uudistettiin 1.1.2014 (Mohell 2014). Valvottu koevapaus luetaan kuuluvaksi yhdyskuntaseuraamuksiin, vaikka se sisällöltään poikkeaa muista seuraamuksista, koska se sijoituu, ehdottoman vankeuden, yhdyskuntaseuraamuksen ja ehdonalaiseen vapauteen pääsemisen väliin. Lisäksi valvottu koevapaus sisältää yhdyskuntaseuraamukseen, mutta myös vankeuteen liitettäviä elementtejä. Valvottu koevapaus jäi erityisen luonteensa takia yhdyskuntaseuraamuksia koskevan lainsäädännön uudistamisen ulkopuolelle, sillä katsottiin, että on selkeintä toteuttaa ja säätää sitä oman lainsäädännön sisällä. (HE 215/2014.)

Ennen valvottua koevapautta oli käytössä ns. aikaistamisjärjestelmä, jonka kautta vangin oli mahdollista päästä vapauteen ennen varsinaista ehdonalaista vapautumista. Aikaistamisjärjestelmän kautta oli mahdollista vapautua esimerkiksi silloin kun vapautumissuunnitelman toteuttaminen koulutuksellisista, terveydellisistä tai sosiaalisista syistä ehdonalaisessa vapaudessa olisi ollut mahdotonta. (HE 262/2004; Mäkipää 2010, 14-15).

Valvotun koevapauden kaltaisia seuraamuksia on ollut kansainvälisesti käytössä jo muutamien vuosikymmenten ajan. Suomessa valvottu koevapaus on melko uusi ehdottoman vankeusrangaistuksen täytäntöönpanon muoto ja tästä syystä se on vielä melko vähän tutkittu. Kansainvälisesti valvotun koevapauden kaltaisista seuraamuksista on tutkittu melko laajasti, mutta tutkimukset ovat keskittyneet pääsääntöisesti valvontatekniikkaan ja sen vaikutuksiin. (Mäkipää 2010, 1-2.)

Suomessa laaditut uudistukset, jotka ovat koskeneet vankeusrangaistuksia ovat osaltaan perustuneet kansainvälisen oikeuden kehitykseen, joiden taustalla on ajatus vangin yhteiskuntaan sijoittamisen edistämisestä. Vankeuslaissa (2005/767) on määritelty täytäntöönpanon tavoitteet. Niihin kuuluu vangin valmiuksien lisääminen rikoksettomaan elämäntapaan niin,

että tuetaan vangin elämänhallintaa ja sijoittumista yhteiskuntaan sekä ennaltaehkäistään uusintarikollisuutta rangaistusaikana. (Mäkipää 2010, 8, 45; Vankeuslaki 2005/767:1:1-2.) Tapio Lappi-Seppälän (2000) mukaan toimenpiteiden joilla vankeja pyritään sijoittamaan yhteiskuntaan, on taustalla pyrkimys estää vankien laitostumista tuomion aikana. Laitostuminen on tyypillistä suljetussa vankilassa oleville vangeille, joilla selkeät rutiinit toistuvat päivittäin. Negatiivisena puolena on, että vanki omaksuu laitostumisen myötä vankilan itselleen parempana paikkana elää. Laitostuminen voi lievimmillään rappeuttaa vangilta sellaisia taitoja joita hän tulisi tarvitsemaan vapauduttuaan. (Lappi-Seppälä 2000, 111-112.) Koevapaus tarjoaa vangille mahdollisuuden kehittää elämänhallintataitojaan ja pyrkiä tätä kautta pääsemään irti rikosmyönteisestä elämäntavasta (Mäkipää 2010, 9).

3.1 Valvotun koevapauden nykytilanne ja tulevaisuus

Rikosseuraamuslaitoksen tilinpäätös ja toimintakertomuksessa vuodelta 2016 todetaan, ettei turvallisesti kohti avoimempaa rangaistusten täytäntöönpanoa- tavoitteen toteutuminen ole mennyt ihan suunnitelmien mukaan. Rikosseuraamuslaitoksen mukaan valvotun koevapauden käytön lisäämisessä ei ole onnistuttu halutulla tavalla ja jatkossa sen seurantaan ja toiminnan toteuttamiseen tullaan kiinnittämään huomioita eri yksiköissä. (Rikosseuraamuslaitos 2017e, 1.) Valvotussa koevapaudessa olleiden määrä on kuitenkin tilastollisesti tasaisessa kasvussa ja myös tutkimukset ovat osoittaneet koevapauden olevan toimiva järjestelmä ja se on pystynyt vastaamaan sille asetettuihin tavoitteisiin. Rikosseuraamuslaitos myös seuraa kolmen ja viiden vuoden välein, miten uusintarikollisuus vankien osalta vähentynyt. (Hartoneva ym. 2015, 388.)

Rikosseuraamuslaitoksen toimintakertomuksessa nostetaan esiin yhteiskunnalliset vaikuttavuustavoitteet kaudelle 2016-2019 ja toimenpiteet niiden saavuttamiseksi 2016. Toimintakertomuksessa yhtenä toimenpiteenä nostetaan muun muassa avolaitosten ja valvotun koevapauden kautta vankien vapauttamisen lisääminen. Valvotussa koevapaudessa oli 2016 keskimäärin 203 henkilö kuin vuonna 2015 niitä oli 209. Toimintakertomuksesta käy ilmi, että vuoden 2016 alussa naisvankeja oli koevapaudessa edellisvuotta selkeästi vähemmän. Kertomuksen mukaan tämä selittyy sillä, että naisvankeusvankien määrässä oli selkeä lasku vuoden 2015 lopulla ja 2016 vuoden alussa. Kertomuksen mukaan selkeimmin lasku naisten osalta näkyi Länsi-Suomen rikosseuraamusalueella, jossa sijaitsee Vanajan vankila. Vanajan

vankila vastaa pääosin naisvankien valvotun koevapauden valmistelusta. (Rikosseuraamuslaitos 2017e, 8-9.) Rikosseuraamuslaitoksen tilastojen mukaan vuonna 2016 naisvankeja oli koevapaudessa 18, kuin vuonna 2015 samaan aikaan heitä oli 31 (Rikosseuraamusasiakkaat 1.5.2016). Vuonna 2016 Rikosseuraamuslaitos oli asettanut tavoitteeksi, että 80% valvotun koevapauden aloittaneista suorittaisi sen loppuun ja lopullinen toteuma oli 82% (Rikosseuraamuslaitos 2017e, 30). Rikosseuraamuslaitoksen asettamissa yhteiskunnallisissa vaikuttavuustavoitteissa kaudelle 2016-2019 on mainittu myös nais erityisen toiminnan kehittäminen, kuten naisille suunnattu ohjelmatoiminta ja perhetyö (Rikosseuraamuslaitos 2017e, 9).

Valtiontalouden tarkastusvirasto (VTV) teki vuonna 2016 tarkastuksen uusintarikollisuuden vähentämisestä rangaistusaikana ja sen jälkeen. Tarkastuksen yhteydessä VTV antoi suosituksen, jonka mukaan valvottua koevapautta tulisi lisätä systemaattisesti ja yhdenmukaisesti koko maassa. (Rikosseuraamuslaitos 2017e, 55.) Vaikka koevapauden järjestämistä pidetään käytännön työssä haasteellisena ja työllistävänä niin siitäkin huolimatta vankeinhoito on tuonut esiin, että koevapaus on ollut vankeinhoitoon sisällytettävistä uudistuksista hyvä lisä rangaistussuunnitelman lisäksi (Hartoneva ym. 2015, 389).

3.2 Valvotun koevapauden vertailua muihin Pohjoismaisiin järjestelmiin

Valvottua koevapautta muistuttavia seuraamuksia on ollut käytössä useissa eri maissa jo vuosikymmeniä. Muiden maiden seuraamukset ovat valvotun koevapauden tapaan muistuttaneet kotiarestin kaltaisia seuraamuksia, jossa ehdoton vankeusrangaistus suoritetaan vankilan ulkopuolella kokonaan tai osittain. Seuraamusten valvonnassa on hyödynnetty erilaisia valvontakeinoja, kuten yhteydenpito puhelimitse, valvottavaan kiinnitettävät laitteet tai GPS-järjestelmä. (Mäkipää 2010, 43-44; Black, Matt & Smith, Russell G. 2003, 2; Sähköinen järjestelmä 2007, 9). Suomessa valvotun koevapauden järjestämisen taustalla on ajatus saada vanki sopeutumaan yhteiskuntaan, kun vastaavasti kansainvälisesti vastaavilla järjestelyillä pyrkimyksenä on vähentää vankien määrää vankiloissa. (Mäkipää 2010, 1).

Valvotun koevapauden kaltaisissa järjestelyissä hyödynnetään useissa eri maissa sähköistä valvontaa, jotta henkilön liikkumisesta saadaan reaaliaikaista tietoa ilman että sitä liaksi rajoitettaisiin tai jouduttaisiin turvautumaan vankeuteen. (Black & Smith 2003, 1). Sähköistä valvontaa hyödynnetään eri yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanoissa, kuten lyhyiden

vankeusrangaistusten sijasta (etuoven mallit) tai rangaistusten loppuvaiheessa, osana ehdonalaista vapautumista (takaoven mallit). Eri maiden oikeusjärjestelmästä riippuen sähköistä valvontaa voidaan hyödyntää erilaisissa tilanteissa esimerkiksi ennen oikeudenkäyntiä, jolloin voidaan esimerkiksi välttää tutkintavankeudessa oleminen tai estämään maasta poistumista sekä yhdyskuntaseuraamuksien valvonnassa. (Sähköinen valvonta 2007, 5-7, 9). Ruotsissa ja Hollannissa sähköinen valvonta on merkittävä osa rikollisoikeudellista seuraamusjärjestelmää. Sähköistä valvontaa ja valvotun koevapauden kaltaisia seuraamuksia on tutkittu paljon enemmän muualla kuin Suomessa, mutta tutkimukset ovat pääosin keskittyneet tutkimaan valvontatekniikkaan ja sen vaikutuksiin. (Mäkipää 2010, 44-45, 2.)

Suomen koevapausjärjestelmä on ottanut vaikutteita Ruotsin vastaavasta järjestelmästä. (Mäkipää 2010, 45). Ruotsissa sähköinen valvonta on otettu käyttöön 1994 kokeilun myötä ja kokeilusta saatujen hyvien kokemusten myötä järjestelmä vakinaistettiin 1999. (Sähköinen valvonta 2007, 13.) Ruotsissa valvottua koevapautta vastaava järjestelmä on otettu käyttöön jo 2001. Pohjoismainen kriminaalipolitiikkaa sisältää paljon yhtäläisyyksiä, joten tästä syystä myös Suomi on ottanut mallia omaan järjestelmäänsä Ruotsista, joka toteuttaa samankaltaista kriminaalipoliittista ideologiaa. (Mäkipää 2010, 16).

Pohjoismaisissa järjestelmissä joissa hyödynnetään sähköistä valvontaa, korostuu rangaistuksen saaneen toimintavelvoitteen merkitys. Suomi, Ruotsi, Norja ja Tanska ovat omissa järjestelmissään nostaneet keskiöön ja ehdoksi koevapautteen pääsemiseksi tuomitulle mielekkään toiminnan saamisen koevapauden ajalle. Pohjoismaisessa järjestelmässä tärkeänä seikkana pidetään koevapauden kuntouttavia elementtejä sekä tuomitun tavoitetta sopeutua yhteiskuntaan, kun taas angloamerikkalaisissa malleissa keskitytään enemmän vankiluvun vähentämiseen sekä siihen, etteivät sähköisen valvonnan piirissä olevat vangit uusi rikoksiin. (Mäkipää 2010, 45).

3.3 Valvotun koevapauden valmistelu ja rangaistusajan suunnitelma

Valvotun koevapauden lakia uudistettiin 2014, jolloin tarkennettiin koevapauden tavoitteita, edellytyksiä ja sisältöä. Valvottu koevapaus sai uudistuksen myötä selkeyttä, jossa haluttiin korostaa sen suunnitelmallisuutta vankeusprosessin viimeisenä vaiheena. (Hartoneva ym. 2015, 386.) Vankeuslain 4 luvun 6 §:n mukaan jokaiselle vangille on laadittava yksilöllinen suunnitelma rangaistusajan suorittamista, vapauttamista ja ehdonalaista vapautta varten.

Vankeuslain mukaan rangaistusajan suunnitelman tulee sisältää suunnitelma siitä mihin vanki sijoitetaan, mahdollisesta valvotusta koevapaudesta, ehdonalaisesta vapautumisesta sekä poistumislupien myöntämisestä. (Vankeuslaki 2005/767; Liimatainen ym. 2017, 1; Hartoneva ym. 2015, 390). Suunnitelman laadinnalla halutaan painottaa rangaistusajan prosessimaista ja hallittua luonnetta. Suunnitelmaan kirjatut tavoitteet antavat suuntaa vankeusprosessin etenemiselle ja niitä voidaan tarkentaa rangaistusaikana, kun suunnitelmaa päivitetään. (Hallittu vapautuminen 2012, 11.) Vankia pyritään motivoimaan suunnitelman toteuttamiseen tarjoamalla hänelle etuisuuksia sovittujen asioiden noudattamisesta (HE 2004/263). Suunnitelman toteuttaminen sovitulla tavalla voi olla edellytys esimerkiksi siirron saamisesta suljetusta vankilasta avolaitokseen tai valvottuun koevapauteen pääseminen (Vankeuslaki 2005/767, 6:1; Laki valvotusta koevapaudesta 2013/629, 3 §).

Rangaistusajan suunnitelma sisältää tiedon koevapauden alkamisesta ja päättymisestä sekä suunnitelmaan sisällytetyt määräykset; asuinolosuhteista, toimintavelvoitteen sisältö, koevapauden aikainen valvonta, liikkumis- ja tapaamisrajoitukset, päivän aikataulutus, yhteydenpito. Lisäksi suunnitelma sisältää Rikosseuraamuslaitoksen kanssa sovitut tukitoimet, henkilökohtaisten asioiden hoitamiseen varattu aika sekä muuta mahdolliset ehdot koevapauden täytäntöönpanoon. Suunnitelmasta on myös käytävä ilmi koevapaudessa olevan henkilön taloudellinen toimeentulo. Suunnitelman lisäksi laaditaan vielä viikoittainen aikataulu, jota vangin tulee noudattaa koevapauden aikana. (Laki valvotusta koevapaudesta 2013/629, 14-15 §.)

Rangaistusajan suunnitelma pohjautuu What works- ajatteluun sekä RNR-malliin (Risk-Need-Responsibility). What works- suuntauksen kautta pyritään tutkimuksen keinoin löytämään vastauksia uusintarikollisuuden vaikuttamiseen sekä saada tietoa mitä toimia tulisi kohdistaa yksittäiseen rikolliseen niin ettei tämä uusi rikoksiaan. RNR-malli puolestaan keskittyy täytäntöönpanoon, jossa pyritään löytämään toimenpiteiden yhteensopivuus vangin kykyihin nähden. (Tyni 2015, 58-64; Liimatainen ym. 2017, 2-3). Rangaistusajan suunnittelun taustalla oleva vankien riski- ja tarvearvio auttaa täytäntöönpanon suunnittelussa ja toteuttamisessa niin että turvallisuus ja resurssit otetaan huomioon riittävällä tavalla (Hypén 2002, 202).

Valvotun koevapauden edellytykset tulee pääsääntöisesti selvittää jokaisen vangin kohdalla (Valvotun koevapauden täytäntöönpano 1/004/2014). Koevapauden sijoittamisen edellytyk-

set jätetään selvittämättä, jos vangin oleminen vankilassa kestää kolme kuukautta tai vähemmän (Valvotun koevapauden täytäntöönpano 1/004/2014). Vankilan tehtävä on selvittää vangin edellytykset koevapauteen jo hyvissä ajoin ennen mahdollisen koevapauden alkamista. Koevapauden selvittäminen voidaan todeta tarpeettomaksi, jos vankeusrangaistuksen kesto on lyhyt. Vankilan selvittäessä vangin edellytyksiä koevapauteen se arvioi erityisesti tämän sitoutumista ja soveltuvuutta toimintavelvoitteeseen, yhteydenpitoon, päihitteettömyyteen, liikkumista koskeviin määräyksiin ja rajoitusten noudattamiseen. Jos vankilan arvion pohjalta päädytään siihen, että vangin edellytykset koevapauteen täyttyvät, aloitetaan selvittämään vangin asuinolosuhteita ja soveltuvuutta koevapauden täytäntöönpanoon. Jos vangin kanssa koevapauden aikana asuu samassa taloudessa muita henkilöitä, niin myös heidän suostumuksensa selvitetään. Vangin on allekirjoitettava myös tarvittavat sitoumukset ja suostumukset jotka liittyvät valvotun koevapauden valmisteluun ja täytäntöönpanoon ennen kuin koevapautta voidaan lähteä varsinaisesti viemään eteenpäin. Myös vanki itse voi pyytää vankilaa selvittämään koevapauden mahdollisuus kohdaltaan. Koevapauden ehtojen täytyessä laatii vankila yhteistyössä vangin kanssa rangaistusajan suunnitelman sekä selvittää suunnitelmaan kirjattua toimintavelvoitetta, muita tukitoimia ja valvonnan tarvetta koevapauden ajalle. Koevapauden valmistelussa tehdään yhteistyötä myös muiden tarpeellisten tahojen kanssa. (Laki valvotusta koevapaudesta 2013/629; Mäkipää 2010, 20-22; Hartoneva ym. 2015, 400-402.)

Koevapauden prosessi etenee elinkautista ja koko rangaistusta suorittavien osalta niin että vankila arvioi vangin edellytysten täyttymistä koevapauden osalta ja antaa tästä lausunnon tarvittavine liitteineen ja toimittaa nämä rikosseuraamusalueen arviointikeskukseen. Arviointikeskus antaa lausuntonsa omalta osaltaan näiden vankien edellytyksiä koevapauteen sekä arvioi edistääkö koevapaus vankeusrangaistuksen suorittamista loppuun ja onko vankilla riittävät valmiudet sijoittua yhteiskuntaan. Arviointikeskus voi tarvittaessa myös tavata koevapautta hakenutta vankia. Arviointikeskus laatii ehdotuksen rangaistusajan suunnitelmaksi ja liittää tähän mukaan tarpeelliset liitteet ja toimittaa oman lausuntonsa Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikköön. Rangaistusajan suunnitelman koevapautta ajatellen vahvistaa joko vankilan johtaja tai elinkautisvankien ja koko vankeutta suorittavien osalta Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikkö. (Hartoneva ym. 2015, 402-403.)

3.4 Valvotun koevapauden sisältö

Valvottu koevapaus sijoittuu ehdottoman vankeusrangaistuksen loppuun, jossa vanki sijoitetaan vankilan ulkopuolelle teknisen valvonnan avulla. Koevapaus on kestoaltaan enintään kuusi kuukautta. (Mohell 2014.) Kuuden kuukauden enimmäisaika vastaa myös kansainvälistä linjaa maissa jossa on käytössä valvotun koevapauden kaltainen järjestelmä käytössä (HE 2004/262; Mäkipää 2010, 32.) Valvotulle koevapaudelle ei ole erikseen laissa määritelty vähimmäiskesto, mutta suosituksena on, ettei koevapaus ole ajallisesti pidempi kuin vankilassa oloaika (Mäkipää 2010, 33).

Valvotussa koevapaudessa olevalla on toimintavelvollisuus joka pitää sisällään osallistumisen työhön, koulutukseen, kuntoutukseen, toimintaohjelmiin tai muuhun sovittuun toimintaan, joka edistää ja ylläpitää vangin toimintakykyä sekä sosiaalisia valmiuksia. Toiminta tulee olla helposti valvottavaa ja sen on kestävä vähintään viisi tuntia viikossa. Toimintavelvoitteen on tapahduttava päivittäin kello 6-21 välillä. Koevapaudessa olevan on myös oltava asunnossa rangaistusajan suunnitelman ja erikseen laaditun viikoittaisen aikataulun mukaisesti. Kaikki poikkeavat toimet tulee olla kirjattuna rangaistustajan suunnitelmaan. (Laki valvotusta koevapaudesta 2013/629, 5-6 §; Hartoneva ym. 2015, 396-397.) Koevapaudessa oleva on velvollinen noudattamaan Rikosseuraamuslaitoksen kanssa laadittuja sopimuksia ja aikatauluja (Laki valvotusta koevapaudesta 2013/629, 17 §).

Valvotussa koevapaudessa olevaa henkilöä valvotaan teknisin välinein joko nilkkaan, vyötärölle tai ranteeseen asennetulla laitteella tai kotiin asennettavin välinein. Valvontamenetelmät ja toteutustapa määritetään jokaiselle koevapauteen lähtijälle yksilöllisesti. Koevapauden aikana Rikosseuraamuslaitos pitää yhteyttä vankiin sekä tämän toimintavelvoite paikkaan sekä tekee valvontakäyntejä myös vangin kotiin. (Laki valvotusta koevapaudesta 2013/629, 7 §; Mohell 2014.)

Valvotussa koevapaudessa oleva on sitoutunut olemaan päihteetön koko koevapauden ajan ja on tarvittaessa velvollinen antamaan virtsa- tai sylkinäytteen tai puhalluskokeen. (Laki valvotusta koevapaudesta 2013/629, 19 §). Jos koevapaudessa oleva rikkoo hänelle asetettuja velvollisuuksiaan, voidaan koevapaus peruuttaa määräajaksi tai kokonaan. Rikosseuraamuslaitos tutkii velvollisuuksiaan rikkoneen tapauksen ja antaa siitä selvityksen ja tarvittaessa kuulee koevapaudessa olevaa. Selvitys toimitetaan vankilan johtajalle, apulaisjohtajalle tai rikosseuraamusesimiehelle ja tietyissä tapauksissa myös yhdyskuntaseuraamustoimiston

johtajalle, jotka voivat koevapautta rikkoneen henkilön sijoittaa vankilaan asian selvittämisen ajaksi tai seuraamuksen määräämisen asetetuksi ajaksi. (Laki valvotusta koevapaudesta 2013/629, 26-28 §; Hartoneva ym. 2015, 406- 408) Seksuaalirikosta suorittava vanki voidaan sijoittaa valvottuun koevapauteen, jos tämä sitoutuu seksuaalirikoksen uusimisen ehkäisemiseksi tarkoitettuun lääkitykseen ja sen valvontaan (Laki valvotusta koevapaudesta 2013/629, 4 §, 20 §; Mohell 2014).

Jos koevapaudessa oleva ei pysty noudattamaan hänelle rangaistusajan suunnitelmaan määrättyjä asioita, tulee hänen hakea lupa Rikosseuraamusvirastolta lupa olla noudattamatta suunnitelmassa määriteltyjä asioita. Joskus voi olla tilanne, ettei koevapaudessa oleva pysty äkillisen tilanteen takia noudattamaan hänelle asetettuja määräyksiä esimerkiksi sairastumisen vuoksi. Koevapaudessa olevan on kuitenkin ilmoitettava viipymättä Rikosseuraamuslaitokselle äkillisestä muutoksesta olla toteuttamatta hänelle määrättyä suunnitelmaa. Tällaisissa tapauksissa Rikosseuraamuslaitoksen virkamies päättää mahdollisista seuraamuksista noudattamatta jääneen suunnitelman osalta ja päättää jatkotoimenpiteistä. (Laki valvotusta koevapaudesta 2013/629, 21 §, 32 §; Hartoneva ym. 2015, 410-411.) Valvottu koevapaus päättyy, kun henkilön ehdonalainen vapaus koittaa tai kun henkilö on suorittanut koko vankeusrangaistuksensa. Koevapauden päättyttyä henkilö luovuttaa Rikosseuraamuslaitokselle tekniset valvontavälineet ja ehdonalaan vapauten liittyvät asiakirjat. (Laki valvotusta koevapaudesta 2013/629, 36 §; Hartoneva ym. 2015, 426-427.)

4 Naiset ja rikollisuus

Naisvangit ovat tutkielmani punainen lanka ja työni tarkoituksena on tarkastella naisten näkemyksiä valvotusta koevapaudesta. Valvotun koevapauden kokemuksista on tehty opin- näytetöitä ammattikorkeakoulussa ja hyvin vähän pro gradu -tutkielmia yliopistoissa. Opin- näytetöissä ei ole erityisesti kuitenkaan keskitytty käsittelemään pelkästään naisten näke- myksiä. Käsittelen naisten näkemyksiä tulevassa kappaleessa nais erityisyyden, marginali- saation ja desistanssin käsitteiden kautta. Nostan käsitteisiin liittyvää tutkimusta osoittamaan olemassa olevan tarpeen tuottaa naisvankeja koskevaa tutkimusta sekä yleistä tietoa naista ja rikollisuudesta.

4.1 Naisvangit tilastojen valossa Suomessa

Suomessa on 26 vankilaa, joista suljettuja vankiloita on 15 ja avovankiloita 11. Mies- ja naisvangit ovat vankiloissa niin, että molemmilla on omat erilliset asunto-osastonsa. (Rikos- seuraamuslaitos 2017b; Rikosseuraamuslaitos tilastoja 2016, 11.) Hämeenlinnan vankila on muuttunut naisvankilaksi 1.7.2017 alkaen, jossa on suljettujen osastojen lisäksi myös perhe- osasto. Myös Vanajan avovankilasta löytyy perheosasto naisvangeille ja se on ollut toimin- nassa 2010 alkaen. (Rikosseuraamuslaitos 2017c). Perheosastot ovat Terveysten- ja hyvin- vointilaitoksen alaisia lastensuojeluyksiköitä, jonne lapsi voidaan sijoittaa vanhemman kanssa. (Lastensuojelun käsikirja.) Enroosin (2015) mukaan tarkkaa vankien lasten luku- määrää ei voida kuitenkaan esittää, koska Rikosseuraamusvirasto on vasta vuodesta 2006 alkaen aloittanut tilastoimaan kaikkien vankien huollossa olevien lasten lukumäärät. Toi- saalta vankilan perheosastot tuottavat omilla toimintakertomuksillaan tilastotietoja lapsista ja heidän vanhemmistaan (Enroos 2015, 37-38, 126).

Vanajan lisäksi muita avovankiloita naisille ovat Laukaan vankila ja Kestilän vankila. Sul- jettuja osastoja naisille on Kuopiossa, Vaasassa, Turussa, Oulussa, Pelsossa ja Pyhäselässä. Rikosseuraamuslaitoksen tilastojen mukaan naisia oli 1.5.2016 sijoitettuna eniten Hämeen- linnan vankilaan (73), toiseksi Vanjan vankilan avo-osastolle (58) ja kolmanneksi Turun vankilaan (28). (Rikosseuraamuslaitos tilastoja 2016, 31.)

Naisia oli 2016 vuoden tilastojen mukaan vankilassa yhteensä 242, joista suljetussa vankilassa 152 ja avolaitoksissa 90. Rangaistusaika oli naisille suljetuissa vankiloissa keskimäärin 5,2 kuukautta ja avolaitoksissa 13,5 kuukautta. Naisten rangaistusaika avolaitoksessa oli miehiä jonkin verran pidempi, sillä miesten keskimääräinen rangaistusaika oli 12,8 kuukautta. Jos tilastoja tarkastelee kaikkien laitosten osalta, niin naisten keskimääräinen rangaistusaika oli 8,4 kuukautta kun taas miesvankien 11,4 kuukautta. (Rikosseuraamuslaitos tilastoja 2016,28, 32.)

Rikosseuraamuslaitoksen tilastojen valossa naisvankien päärikkokset vuonna 2016 kaikista rikoksista olivat henkirikos 32%, huumausainerikos 19%, muu väkivaltarikos 16% varkaukset 10%, liikennejuopumus 4%, ryöstö 4%, muu omaisuusrikos 12%, ja muu rikos 2% (Rikosseuraamuslaitoksen tilastoja 2016, 35). Henkirikkokset ovat naisten tekeminä vuosien saatossa kasvaneet tilastojen valossa eniten. Emmi Latun (2008b, 169) mukaan suomalaisten naisten väkivaltarikoksista saamia tuomioiden määriä voidaan pitää poikkeavana piirteenä, kun tilannetta verrataan muiden länsimaiden naisten saamiin tuomioihin. Länsimaisten naisten saamat tuomiot puolestaan liittyvät usein miten huumausaineisiin tai omaisuusrikoksiin.

Naisvangeista 30-39 -vuotiaat näyttävät tilastollisesti olevan suurinta ikäluokkaa vankilassa (32,9 %), toisena tulee 40-49- vuotiaat (19,8 %) ja kolmantena 50-59- vuotiaat (16,2 %). Nuoret naisvangit ovat tilastollisesti vähän edustettuina, sillä 18-20- vuotiaita oli vain 2,4 %, mutta määrällisesti nousua tapahtuu ikäluokassa 21-24- vuotiaat 9,6 % ja 25-29- vuotiaat jo 13,8 %. (Rikosseuraamusasiakkaat 2016, 17.) Tilastollisesti tarkasteltuna hyvin nuoret ja vanhemmat naiset eli 60- vuotiaat ja siitä ylöspäin (5,4 %) ovat vähemmän edustettuina vankiloissa.

Rikosseuraamuslaitoksen tilastojen mukaan naisvankien päivittäinen määrä ei juurikaan ole vaihdellut vuosien 2007-2016 välillä. Vuonna 2007 naisia oli päivittäin keskimäärin vankilassa 244 ja vuonna 2016 puolestaan 229. Naisten osuus kaikista vangeista on vaihdellut vuosien 2007-2016 välillä seitsemän ja kahdeksan prosentin välillä. (Rikosseuraamuslaitoksen tilastoja 2016, 28).

Vankeuslaki (767/2005) säätelee vankeusrangaistuksen toimeenpanoa ja kieltää sukupuoleen kohdistuvaa syrjintää. Vankeuslaissa otetaan kantaa myös pienen lapsen ottamisesta vankilaan sekä rangaistusajansuunnitelmaan ja siihen kirjattujen asioiden huomioimisesta kuten ikä, sukupuoli, terveydentila ja yhteyksien säilyminen lähiomaisiin. (Naiset näkyviski

2008, 38-39; Vankeuslaki 767/2005, 1:4, 4:8, 4:10.) Päätöksen lapsen sijoittamisesta vankilan perheosastolle tekee lastensuojelun viranhaltija, joka ennen sijoittamista kuulee Rikosseuraamuslaitosta. Lastensuojelulain mukaan alle kaksivuotias lapsi voidaan avohuollon tukitoimena sijoittaa vankeusrangaistusta suorittavan vanhempansa luo perheosastolle. Alle kolmivuotiaan lapsen sijoitus perheosastolla voi tarvittaessa jatkua, jos se katsotaan olevan välttämätöntä lapsen edulle (Lastensuojelulaki 417/2007, 13§, 37a§.) Enroosin (2015) tutkimus on tuonut näkyväksi sen, miten viidessä vuodessa vähän lailla säädetty lasten vankilassaolo on muuttanut muotoaan hyvin tarkasti säädellyiksi menettelytavoiksi. Nykyisen lain valossa äidin ja lapsen vankilassaolo johtaa lastensuojeluasiakkuuteen. Aikaisemmat vankilan sattumanvaraiset käytännöt äitiyteen liittyen ovat saaneet väistyä uuden perheosaston ja institutionaalistuneiden käytäntöjen tieltä. Vankilassa olevien lasten kanssa olevat äidit joutuvat sitoutumaan lastensuojelun ja vankeinhoidon määrittelemiin kriteereihin. Lastensuojelun mukaan tuleminen osaksi vankeinhoitoa perheosaston perustamisen myötä on tarkoittanut myös organisaatioiden tehtävien ja käytäntöjen kohtaamista. (Enroos 201, 5116-120.)

4.2 Naisvangit kansainvälisesti

Sumalaisten ja muun maailman naisvankien yhteinen piirre on määrällinen marginaalisuus suhteessa miesvankeihin. Naisia on maailman kaikista vangeista 2-9 %, joka on myös marginaalista suhteessa naisväestöön. (Naiset näkyviksi 2008, 15-16; Viitanen, Päivi 2013, 18.) Naisvangit ovat vähemmistönä, kun tarkastellaan tilannetta maailmanlaajuisesti ja kasvua naisvankien osuudessa on myös kansainvälisesti nähtävissä. Suomessa naisvankien yleisin rikostyyppi on väkivaltarikos, joka on poikkeuksellista verrattuna muihin Euroopan maihin. (Naiset näkyviksi 2008, 15.) Kansainvälisesti katsottuna muiden maiden naiset ovat suorittamassa vankeusrangaistustaan huumausaine- ja omaisuusrikoksista (The Quaker Council 2007, 28-29). Tarkasteltaessa eurooppalaisia lukuja naisten rikollisuudesta, niin suomalaiset naiset sijoittuvat tilaston kärkeen. Suomalaisten naisten tekemät rikokset kaikista Suomessa tehdyistä rikoksista on 23,5 % ja vain saksalaisten naisten osuus on suurempi 25,4 %. Rikostuomioiden osalta suomalaisten naisten prosenttiosuus on 19,8 % ja tämä asettaa Suomen Euroopan mittarissa toiselle sijalle Iso-Britannian Walesin ja Englannin yhteisen alueen 22,4 % jälkeen. (Aebi ym. 2014, 77,177.)

Eurooppalainen käytäntö on useasti, että nais- ja miesvangeille on omia vankiloita, mutta myös vankiloita joissa molemmille sukupuolille on omia erillisiä rakennuksia tai osastoja. Kansainvälisissä naisvankitutkimuksissa ei ole kuitenkaan suositeltu ratkaisua joissa naisvankeja on sijoitettu omiin osastoihin miesvankiloiden yhteyteen. Tutkimusten mukaan tällaisissa ratkaisuissa voi tulla ongelmia esimerkiksi naisten ja miesten välisessä vuorovaikutuksessa. Pohjoismaiden välillä on erilaisia ratkaisuja naisvankien sijoitteluissa, esimerkiksi Tanskassa on yhteisvankiloita ja Ruotsissa puolestaan naisille on omia vankiloita. (Naiset näkyviksi 2008, 15.) Kansainvälinen tutkimus osoittaa, että naisten rikollisuuden taustalla on useasti marginalisaatio, köyhyys, työttömyys, kouluttamattomuus, fyysisen ja henkinen väkivalta sekä ongelmat päihteiden ja mielenterveyden kanssa (Granfelt 2013, 208; Penal Reform International 2008,2).

Kansainvälisen tutkimuksen mukaan terveysongelmat nousevat esiin, kun vanki aloittaa suorittamaan vankeusrangaistustaan, esimerkiksi jos vangilla on päihdeongelmaa nousevat oireet esiin vankeusrangaistusta suorittaessa. Naisvankien osalta ollaan myös kansainvälisten tutkimusten myötä kiinnitetty huomiota itsetuhoisuuteen ja itsensä vahingoittamiseen vankeusaikana, joten naisten osalta erityistä huomiota tulisi kiinnittää rangaistusajansuunnitelman laadinnan yhteydessä kuntouttavien toimenpiteiden huomioimiseen. (Naiset näkyviksi 2008, 21, 34, 35; Palmer, Jan 2007, 158-160.)

Naisvankien asemaan vaikuttavat kansainväliset vankeinhoitoa koskevat suositukset ja kansainväliset ihmisoikeussopimukset. Yhdistyneet kansakunnat (YK), Euroopan neuvosto, Euroopan Unioni (EU) ja Suomen lainsäädäntö ovat laatineet suosituksia joita tulisi ottaa huomioon naisvankien kanssa työskennellessä. (Naiset näkyviksi 2008, 36.) YK:n voimassa olevissa ihmisoikeussopimuksissa on naisille laadittu oma yleissopimus: Kaikkinaisen naisten syrjinnän poistamista koskeva yleissopimus (1979). Tämä sopimus tuli voimaan Suomessa 1986 ja sen tarkoituksena on edistää naisten tasa-arvoista kohtelua ihmisoikeuksien pohjalta ja lisäksi sopimus sisältää muun muassa säännöksiä koulutuksesta ja terveydenhuollosta. (Kaikkinaisen naisten syrjinnän poistamista koskeva yleissopimus 1979; Naiset näkyviksi 2008, 38). Yhdistyneiden Kansakuntien yleiskokous hyväksyi joulukuussa 2010 Bangkokin säännöt, jotka koskevat naisvankien kohtelua ja heidän tarpeitaan. Bangkokin säännöt täydentävät jo olemassa olevia kansainvälisiä säännöksiä, erityisesti vankien hoitoa koskevia vähimmäissääntöjä, jotka kattavat kaikki vangit sukupuolesta riippumatta. (The Bangkok Rules 2010.)

Euroopan neuvoston vankilasäännöissä on omana erityisenä ryhmänä mainittu naisvangit, jossa tuodaan esiin, että naisvankien erityistarpeet on huomioitava. Kun päätetään naisvankien vankeuteen liittyvistä asioista niin vankilasäännöt nostavat esiin erityisesti naisten tarpeet, kuten heidän fyysiset, ammatilliset, sosiaaliset ja psykologiset tarpeet. (European Prison Rules; Naiset näkyviksi 2008, 37.) Myös Euroopan unionin lainsäädännön kautta Suomi sitovat myös syrjintää kieltävät ja tasa-arvoa edellyttävät lainsäädäntö ja sitoumukset (Naiset näkyviksi 2008, 38).

4.3 Naiserityisyys

Kriminologisessa tutkimuksessa on törmätty siihen, että rikosten tekeminen on lisääntynyt erityisesti niiden naisten osalta, jotka ovat syrjäytymässä tai syrjäytyneet työelämästä ja yhteiskunnan muistakin osa-alueista. On keskusteltu siitä, että nämä naiset eivät ole hyötäneet tasa-arvokehityksestä samalla tavalla kuin muut naiset. (Honkatukia 2009; Pösö 1986, 159.) Kotimaista tutkimusta naisvangeista ovat ansiokkaasti tehneet muun muassa Riitta Granfelt (1998), Rosi Enroos (2015) ja Emmi Lattu (2016), joiden tutkimuksiin myös omassa tutkielmassani viittaan. Lisäksi huumeita käyttävistä naisista tutkimusta ovat tehneet Sanna Hautanen (ent. Väyrynen) (2007) ja Elina Virokangas (2004). Opinnäytetyöt ja erilaiset raportit ovat näyttäneet isoa osaa naisten rikollisuutta, vankeusaikaa ja tähän liittyvää tutkimusta ajatellen, mutta systemaattisempaa perustutkimusta ei ole tehty muutamia poikkeuksia lukuun ottamatta. Vankitutkimus ja kriminologinen tutkimus ovat molemmat keskittyneet tutkimaan miehiä vankilassa ja miesten tekemiä rikoksia. (Naiset näkyviksi 2008, 29.)

Naiserityisyyden painottaminen tarkoittaa Seija Keskitalo-Foleyn (2013) mukaan sitä, että otetaan etäisyyttä miehiseen malliin. Tämä ajatus lähtee siitä, että naiset kokevat maailman eri tavalla kuin miehet, koska ovat alisteisessa asemassa suhteessa miehiin. Naiserityisyys käsitteenä tarkoittaa, sitä että pystytään näkemään sukupuolten välinen ero rikkautena. (Keskitalo-Foley 2005-2006, 3.) Teija Karttunen (2013) jäsentää aikaisemman tutkimuksen perusteella nais erityisyyttä kolmeen ulottuvuuteen rakentuvaksi. Karttusen mukaan nais erityisyys sisältää ensinnäkin ymmärryksen sukupuolen ja naiseuden merkityksestä päihdehoidossa ja toiseksi käsityksen naisen palvelutarpeista sekä kolmantena jäsenyyksen päihdehoidon sisällöllisistä ulottuvuuksista ja sitä ohjaavista teoreettisista ja menetelmällisistä lähtökohdista. Nämä Karttusen esittämät ulottuvuudet ovat päihdepalveluihin sijoitettavia, mutta

ovat yhtä hyvin siirrettävissä myös vankeinhoitoon. (Karttunen 2013, 221-222.) Oman näkemykseni mukaan nais erityisyys vankeinhoidon osalta tarkoittaa, että sukupuolen vaikutus tulisi huomioida vankeinhoidossa koko vankeusprosessin ajan. On tärkeä saada tutkimustietoa niin naisvankien kuin miesvankienkin osalta, jotta nykyinen vankeinhoito pystyisi yhä paremmin vastaamaan sukupuolten erityistarpeisiin ja tätä kautta myös tarjoamaan vangeille tarpeita vastaavaa kuntoutusta ja tukea vankeusprosessin aikana. Näen Seija Keskitalo-Fo-ley'n (2013, 3) tapaan sukupuolten väliset erot rikkautena ja juuri tästä syystä on tärkeää tuottaa tutkimusta, jotta sen antaman tiedon kautta pystyttäisiin kehittämään järjestelmää tarpeita vastaavaksi. Myös Naiset näkyviksi mietintö (2008) painottaa naisvankien erityistarpeiden huomioimista kuntoutuksen kehittämisessä. Myös kansainväliset tutkimukset osoittavat nais erityisen kuntoutuksen olevan nimenomaan naisvangeille tehokkaampi tapa vaikuttaa uusintarikollisuuteen kuin kuntoutusmuodot jotka ovat kehitetty miehille. Nais erityisen kuntoutuksen keinoin on mahdollista paneutua juuri niihin riskeihin jotka liittyvät naisvankien irrottautumiseen rikoskäyttäytymisestä. (Naiset näkyviksi 2008, 98-99.)

Granfeltin (2007) mukaan naisvankien pieni marginaaliryhmä on jäänyt sivuun julkisen sektorin sekä järjestöjen toiminnan suunnittelusta. Naisvankien tarpeet eivät myöskään nouse keskiöön asumispalvelujen, aikuissosiaalityön eikä päihde- tai kriminaalihuollon kehittämisessä. (Granfelt 2007, 149.) Kaisa Tammi-Moilasen (2002, 183-187) mukaan nais erityisen lähestymistavan sisällyttäminen vankeinhoitoon on tärkeää, sillä naisvangeilla esiintyy moniongelmaisuu- tta vähemmän kuin miesvangeilla. Naisvangit suhtautuvat omaan tuomioonsa miesvankeja paremmin ja ovat myös motivoituneempia ottamaan vastaan tukitoimia.

Vankeinhoidossa on herätty naisvankien erityistarpeiden huomioimiseen ja tätä varten perustettiin työryhmä vuosille 2007-2008. Työryhmän tarkoituksena oli selvittää naisvankien tarpeita sekä laatia suunnitelma naisvankien sijoittamisesta aluevankiloihin. Työryhmän perustamisen taustalla oli myös huoli naisvankien asemasta ja kuntoutustarpeista. (Lattu 2008a.) Työryhmä nosti loppuraportissa esiin nais erityisen näkökulman huomioimisen tärkeyden ja painotti, että naisvankien elämäntilannetta on tarkasteltava kokonaisvaltaisesti jo riski- ja tarvearviota ja rangaistusajan suunnitelmaa laadittaessa (Naiset näkyviski 2008, 104). Naiset näkyviksi -tutkimus (2008) on kymmenen vuotta vanha, mutta edelleen tunnetaan painivan samanlaisten haasteiden äärellä.

4.4 Marginaalisuus

Marginaalisuus käsitteen rinnalla nostetaan usein esiin syrjäytymisen käsite, joten on hyvä tehdä näiden kahden käsitteen välille ero avaamalla käsitteiden sisältöä. Tero Järvinen ja Markku Janhunen (2001) tekevät selkeän eron syrjäytymisen ja marginalisaatio käsitteiden välille. Heidän mukaan syrjäytyminen määritellään huono-osaisuuden prosessiksi ja marginalisaatio puolestaan yhteiskunnan ulkopuolella olemiseksi, joka ei aina pidä sisällään huono-osaisuutta. Syrjäytymiseen liittyy sekä koettu että objektiivisesti näyttäytyvä huono-osaisuuden kasautuminen. Marginalisaatioon ei puolestaan sisälly huono-osaisuutta eikä yhteiskunnasta irrottautumista. Järvisen ja Janhusen (2001) ajatus onkin, ettei yhden sosiaalisen sidoksen katkeaminen merkitse, että yksilö olisi täysin ulkopuolella yhteiskunnasta. (Järvinen & Janhunen 2001, 126; Jokinen ym. 2004, 9.)

Anneli Pohjolan (2001) mukaan syrjäytymisen käsite on ongelmallinen ja sen käyttöön liittyy ristiriitaisuutta. Pohjolan mukaan käsitteenä se on ennen kaikkea leimaava ja tekee syrjäytyneestä jollakin tapaa poikkeavan ja yhteiskunnan normaliteetteja karttavan. Syrjäytyntä ei nähdä aktiivisena tai omaehtoisena toimijana vaan vetäytyvänä ja tästä syystä yhteiskunnassa ajatellaan, että syrjäytyneet olisi aktivoitava ja sosiaalistettava uudelleen. Syrjäytymiskeskustelu sisältyy osana yhteiskunnalliseen hallintaan, jonka tavoite on rakentaa tietynlaista elämänmuotoa, josta poikkeaminen sanoitetaan negatiivisin määrein. (Pohjola, Anneli 2001, 187.)

Rikoksen tehneitä henkilöitä voidaan pitää yhtenä esimerkkinä yhteiskunnan marginaalissa sijaitsevista ja marginaaliin ajetusta ryhmästä (Valokivi 2004, 115; Haapasalo 2006, 37). Rikoksenteijöitä on lukumäärällisesti vähän ja heidän marginaalisuutensa voidaan nähdä oikeutettuna tai itseaiheutettuna. Rikoksen tekijän asemaa marginaalissa vahvistaa julkisuudessa käydyt keskustelut rangaistusten koventamisesta. (Valokivi 2004, 115.)

Riitta Granfeltin mukaan suomalaisessa marginalisaatiotutkimuksessa naisten rooli on näytetty melko vähäisenä. Pääteet, rikokset ja asunnottomuus yhdistetään ensisijaisesti miesten ongelmiksi. Naisten ongelmien ympärillä toimivat erilaiset palvelut ovat kehittyneet miesten tarpeista käsin. (Granfelt 2004, 197.) Granfelt mukaan vankilaan tuomitut naiset ovat leimattu vähemmistö ja marginaali miesvaltaisessa marginaalissa (Granfelt 2013, 200).

Rikollisuutta pidetään hyvin miesvaltaisena maailmana, jossa naiset nähdään poikkeavina. Naiset eivät vain riko lakia vaan naisten nähdään myös rikkovan sukupuoleen liitettyjä odotuksia. Naisiin liitettävät odotukset ovat yleensä hoivaamiseen ja huolenpitäjänä liitettävät näkemykset. Naisten tekemät vakavat rikokset saavat myös paljon palstatilaa julkisuudessa. (Honkatukia 2009). Naisten vähäiselle rikollisuudelle on haettu selitystä naisten yhteiskunnallisesta asemasta tai sukupuolirooliin liitetystä odotuksista. Naisten rooliin katsotaan huommin istuvan rikollisuuden leima kuin miehiin. Vallitsevat asenteet ja sukupuoliroolit asettavat naisvangit varsin poikkeukselliseen asemaan, sillä naisvängin ajatellaan rikkoneen miesvankia enemmän kirjoittamattomia käyttäytymissääntöjä. (Tammi-Moilanen 2002, 185.)

Vangeille tehdyn terveystutkimuksen mukaan heillä on paljon sairauksia, jotka vaativat hoitoa, terveyspalveluiden käyttöä, tai jotka aiheuttavat työkyvyn alenemaa ja työkyvyttömyyttä. Tutkimuksen mukaan sakkovankien ja naisvankien terveydentila on erityisen huono ja tähän olisi kiinnitettävä erityisesti huomiota vapautumisen yhteydessä, jolloin tulisi varmistaa jatkohoidon jatkuminen siviilissä. (Joukamaa ym. 2010, 75.)

Granfeltin tutkimukseen osallistuneet naiset olivat vankilassa niin ensikertalaisia kuin useamman kerran sinne palanneita. Tutkimuksen mukaan suurta osaa haastateltavia naisia yhdisti äitiys, kouluttamattomuus, vähäinen työkokemus ja toimeentulotuella eläminen sekä päihdeongelmat. Granfelt painottaa kuitenkin, ettei kaikki naisvangit kuitenkaan ole päihteiden käyttäjiä, saati yhteiskunnan rattaista syrjäytyneitä. (Granfelt 2013, 201-203.)

Naiset näkyviksi (2008) mietinnössä käy ilmi, että naiset vapautuvat harvemmin avolaitoksesta kuin miehet ja naisia myös sijoitetaan suoraan miehiä harvemmin avolaitokseen. Työryhmä painottaakin, ettei asian pitäisi olla näin vaan naisilla olisi oltava samat mahdollisuudet kuin miehillä sijoittumisen suhteen. (Naiset näkyviksi 2008, 88.) Rikosseuraamuslaitoksen tilastojen (2016, 13) mukaan naisvankeja sijoitetaan suoraan avolaitoksiin kolme prosenttia. kun miesten osalta tämä luku on kahdeksan prosenttia eli tilanne ei ole muuttunut naisten osalta vuoden 2008 jälkeen. Tilastot myös näyttävät sen, että naisia vapautuu edelleen harvemmin avolaitoksesta kuin miehiä, sillä vuonna 2016 naisia vapautui avolaitoksista 103 ja miehiä 1333 (Rikosseuraamuslaitoksen tilastoja 2016).

4.5 Desistanssi

Desistanssi on saanut sijaa kriminologisen tutkimuksen kohteena viimeisen parin vuosikymmenen aikana. (Viikki-Ripatti 2011, 197; Farrall, Stephen & Calverley, Adam 2006, 1). Desistanssi eli rikollisuudesta irrottautuminen on perinteisesti määritelty tapahtumana, jossa rikoksentekijä lopettaa äkillisesti rikosten tekemisen. On kuitenkin haluttu yksittäisen tapahtuman sijaan korostaa desistanssia ajanjaksona, jossa rikoksentekijä lopettaa rikosten tekemisen ja pidättäytyy niiden tekemisestä tulevaisuudessa. (Kemppainen 2014,160; Farrall & Calverley 2006, 2.) Erilaisissa keskusteluissa on noussut esiin kysymys siitä, milloin henkilön voidaan olettaa lopettaneensa rikosten tekemisen ja voidaanko hetkellisesti -rikoksista luopumista kutsua desistanssiksi. Primaari desistanssi kuvaa sellaista tilannetta jossa henkilö on lyhytaikaisesti tekemättä rikoksia ja sekundaarinen desistanssi puolestaan kuvaa tilannetta jossa henkilö on irrottautunut rikollisuudesta ja on rakentamassa itselleen uutta polkua rikoksettomaan elämään. (Farrall & Calverley 2006, 2.) Euroopan neuvoston yhdyskunta-seuraamustyötä koskevissa säännöissä desistanssia kuvataan prosessiksi, jossa rikoksentekijä päättää lopettaa rikolliset tekonsa rikosoikeudenalalla toimivien viranomaisten toimien avulla tai täysin ilman viranomaisten apua. Rikoksentekijä ylläpitää rikoksetonta elämää niin, että hän kehittää omaa henkistä ja sosiaalista pääomaansa. (Council Of Europe 2010.)

Desistanssin käsitettä ei voida kiteyttää yhteen määritelmään, mutta kuitenkin useat kriminologit yhdistävät käsitteen prosessiin jossa rikollisuudesta irrottaudutaan sekä tilanteeseen jossa henkilö on päättänyt pysyä erossa rikosten tekemisestä. Desistanssia ei ole suoraviivaisesti etenevä prosessi kohti rikoksetonta elämää vaan se on edestakaista liikettä, joka sisältää rikollisuutta ja rikoksista irrottautumista. Prosessi johtaa parhaimmillaan siihen, että rikoksia tehnyt päätyy monivaiheiden muutosprosessin kautta rakentamaan itselleen identiteetin joka ei sisällä rikollista elämää (Granfelt 2014, 255, 257; Kazemian 2007, 7.) Sasu Tynin mukaan (2015 ,66) desistanssiteorioita on useita eikä täten kyse ole pelkästään yksittäisestä teoriasta vaan pikemminkin voidaan puhua teoriasuuntauksesta.

Rikollisuudesta irrottautumisesta tehtäviä tutkimuksia Suomessa on saatavilla vielä melko vähän (mm. Kivivuori & Linderborg 2009; Viikki-Ripatti 2011), kun taas kansainvälisesti desistanssitutkimusta on runsaammin tarjolla (mm. Laub & Sampson 2003, Maruna 2001 & Healy 2010). Naisten desistanssin on havaittu olevan dynamiikaltaan miesten desistanssista poikkeavaa. Naisten desistanssia ovat tutkineet Sarah Goodwin (2016) ja Andrea M.

Leverentz (2014). Desistanssi on nykyään kansainvälisen kriminologisen tutkimuksen pääkohteista ja tästä syystä siitä on myös saatavilla paljon kirjallisuutta. (Viikki-Ripattila 2011,197).

Granfeltin (2015) mukaan rikostaustaisten henkilöiden elämänsä aikana tapahtuu nopeita muutoksia ja katkoksia, jotka tekevät desistanssi- ja asumispolun haastavaksi ja jopa mahdolliseksi kulkea. Granfelt (2015) muistuttaa ettei rikollisuudesta irrottautumisessa ole pelkästään kyse yksilötason psykososiaalisesta prosessista kyse vaan on huomioitava myös kulttuuriset ja yhteiskuntapoliittiset yhteydet. Asunnottomuus vankilasta vapautuessa, sosiaalisten suhteiden ulkopuolelle jääminen tai yksilön toimijuuden ohittaminen ovat asioita, jotka saattavat kaatavat mahdollisuuden onnistua desistanssin suhteen. (Granfelt 2015, 11, 34.)

Tutkimusten perusteella desistanssiprosessia tukevia tekijöitä ovat muun muassa mielekäs päivätoiminta (työ, kuntoutus tai opiskelu) parisuhde ja perhe. Nämä edellä luetellut asiat eivät sinänsä ole syitä rikoksista irrottautumiseen, mutta niillä on huomattu olevan yhteyttä siihen. Lisäksi desistanssiprosessia tukeviksi tekijöiksi on listattu paikkakunnan vaihtaminen, identiteetti muutokset sekä häpeän tunne tehtyihin rikollisiin tekoihin. Mäki (2015) nostaa mielestäni hyvin esiin sen, että ihmisen on saatava mahdollisuus rakentaa uutta identiteettiään ja oppia näkemään itsensä myös muuna kuin rikoksentekijänä. (Mäki, Jenni 2017, 22, 147.) Myös Margit Kyngäksen (2000) tutkimuksessa nousi esiin vankien näkemyksiä niistä tekijöistä jotka auttavat heitä pysymään pois rikollisuudesta. Näitä tekijöitä olivat muun muassa päihteiden käyttö ja siihen suhtautumisen sekä oman taloudellisen tilanteen hoitaminen. Lisäksi tutkimuksessa nousi esiin mielekkään tekemisen löytäminen sekä irrottautuminen rikollisesta kaveripiiristä. (Kyngäs 2000, 210-212.)

Rodermond, Kruttschnitt, Slotboom ja Bijleved (2016) tuovat kirjallisuuskatsauksessaan esiin, että naisille perhetekijät, erityisesti äitiys ja parisuhteessa oleminen liittyvät rikosten tekemisen vähentämiseen tai rikosten totaaliseen lopettamiseen. Lisäksi työllisyydellä, koulutuksella, mielenterveydellä, huumeiden käytöllä ja taloudellisella riippumattomuudella todettiin olevan vaikutusta rikosten tekemisen vähentymiseen tai rikollisuuden irrottautumisesta. Naiset myös hyötyvät miehiä enemmän vanhemmuudesta, sukulaissuhteista, verkostosta, taloudellisesta riippumattomuudesta ja huumeiden käytön lopettamisesta rikollisuudesta irrottautumisessa (Rodermond, Elanie & Kruttschnitt, Candace & Slotboom, Anne-Marie & Bijleved, Catrien CJH (2016, 20, 22.)

Mäen (2017) tutkimuksen mukaan desistanssiprosessin onnistumisen kannalta on tärkeintä rikoksenteijän oma motivaatio irrottautua rikoskierteestä sekä sitoutuminen muutosprosessin työstämiseen. Myös asunnon saaminen nousi tutkimuksen keskeiseksi tekijäksi, sillä sen nähtiin mahdollistavan desistanssiprosessin eteneminen. Psykososiaalinen tuki nähtiin tärkeänä siirryttäessä vankilasta takaisin normaaliin elämään, sillä siirtymävaihe saattoi vaatia esimerkiksi poisopettelua rikosmyönteisestä ajattelusta. (Mäki 2017, 146.)

Rikosseuraamusalan tavoitteena on vähentää suljetuissa vankiloissa suoritettavien rangaistusten osuutta ja vahvistaa vapautteen valmistautumista (Granfelt 2015, 6). Vankilan tarkoituksena ei ole pelkästään eristää ja rangaista rikoksenteijää vaan tukea tätä suunnitelmallisesti koko vankeusrangaistuksen ajan. Vankilan kuntouttavalla toiminnalla voi olla rangaistusajan eri vaiheissa suuri merkitys tuomitulle tämän desistanssin tukemisessa. (Granfelt 2015, 33.) Rikosseuraamusjärjestelmässä on ollut jo jonkin aikaa käytössä asteittainen vapautuminen, joka pitää sisällään suunnitelmallisen vapautumisen ja ajatuksen desistanssia - tukevasta toiminnasta. Granfeltin (2015) mukaan rikosseuraamusalan tavoite on, ettei yksikään vanki vapaudu suoraan suljetusta vankilasta, mutta tämä tavoite on vielä kovin kaukainen. (Granfelt 2015, 28.) Valvotun koevapauden aikana vangilla on mahdollista harjoittaa elämänhallintataitojaan ja pyrkiä pääsemään irti aiemmasta rikosmyönteisestä elämäntavasta. Lisäksi valvottu koevapaus on vangille mahdollisuus jatkaa vapaudessa vankilassa aloitettua kuntoutusta, tiivistää suhteita lähipiiriin ja harjoitella vapautteen pääsyä valvotusti. (Mäkipää 2010, 9.)

Rikosseuraamuslaitoksen varovaisen arvion mukaan voidaan todeta, että yhdyskuntaseurauksien tuomitseminen ja asteittaiseen vapautumiseen liittyvä valvotun koevapauden käyttäminen eivät lisää rikoksen uusimisen riskiä. Uusimisriskin näkökulmasta näitä molempia seuraamuksia voisi soveltaa huomattavasti nykyistä laajemmin. (Rikosseuraamuslaitos 2017e, 12.)

4.6 Aikaisempi tutkimus

Tutkittua tietoa naisten näkemyksistä koevapaudesta ei juurikaan ole saatavilla, joten olen pyrkinyt nostamaan tässä kappaleessa muutamia tutkimuksia, jotka ovat nousseet vahvasti esiin omaa tutkielmaani tehdessä.

Leena Mäkipää (2010) tutkimuksessa ”Valvotun koevapauden toimeenpano ja sovellettaavuus” on ansiokkaasti arvioitu valvotun koevapauden toimivuutta, kartoitettu järjestelmän eri vaiheita ja esitetty kehittämissuhteita. Tutkimusaineistona Mäkipää on käyttänyt tietynä ajanjaksona päättäneitä valvottuja koevapauksia sekä haastatellut valvotussa koevapaudessa olevia vankeja, vankiloitten, arviointikeskusten, kuntien, järjestöjen ja Kriminaalihuoltolaitoksen työntekijöitä (Mäkipää 2010, 58). Mäkipään tutkimus ajoittuu aikaan, jolloin koevapaus oli ollut käytössä joitakin vuosia. Mäkipään tutkimuksen mukaan valvottua koevapautta voidaan pitää tarkoituksenmukaisena järjestelmänä, mutta sen sisältö tulisi kuitenkin tarkentaa ja täsmentää vastaamaan vankien tarpeita (Mäkipää 2010, 227). Tutkimuksen mukaan koevapautta pidettiin hyvänä polkuna portaittaiseen vapautumiseen sekä tukena päihdeettömän ja rikoksettoman elämän harjoitteluun (Mäkipää 2010, 206). Tutkimuksen ajankohtana tuli ilmi, että naisia oli miehiin verrattuna enemmän koevapaudessa ja naiset olivat useasti vielä ensikertalaisia eli naisten arvioitiin olleen vähemmän kiintyneitä rikolliseen elämään kuin miesten (Mäkipää 2010, 122-123). Mäkipään tutkimuksen jälkeen laki valvotusta koevapaudesta on uudistunut, mutta näen että teos on edelleen ajankohtainen ja hyvä perusteos tukemaan omaa tutkielmaani.

Teemu Rantasen, Minna Lindqvistin, Janika Lindströmin ja Antti Weckrothn (2016) tutkimus ”Yhteistyötä, valvontaa ja kokonaisvaltaista kuntoutusta”. Tutkimus valvotun koevapauden ja päihdekuntoutuksen yhdistämisestä” keskittyy selvittämään, miten valvottu koevapaus ja siihen liittyvä päihdekuntoutus parhaiten tukisi asiakkaiden kuntoutumista. Lisäksi tutkimuksessa perehdytään toimijoiden yhteistyötä koevapauden aikaisen päihdekuntoutuksen suunnittelussa ja toteuttamisessa sekä valvonnan merkitystä. Tutkimuksen aineisto koostuu haastatteluista asiakkaille ja päihdetyöntekijöille sekä kyselyistä kuntien päihdepalveluihin. Lisäksi tutkimuksessa on aineistona käytetty vankitietojärjestelmästä koottua aineistoa määritellyltä ajanjaksolta (Rantanen ym. 2016, 26-28). Tulosten pohjalta valvottuun koevapauteen liitetty päihdekuntoutus tukee monin tavoin asiakkaiden kuntoutumista. Tulosten mukaan muutos tulee nähdä prosessina joka saattaa alkaa jo vankila-aikana ja jatkua yhtäjaksoisena päihdeettömyytenä myös valvotussa koevapaudessa. Tutkimusaineisto nostaa myös esiin ongelmia joita kohdataan koevapauden prosessissa tiedon ja tuen osalta. (Rantanen ym. 2016, 91.)

Emmi Latun (2016) väitöskirja Naisten tekemä väkivalta, keskittyy tarkastelemaan naisten kertomuksia naisten tekemästä fyysisestä väkivallasta. Lattu tutki naisten tapoja oikeuttaa väkivaltaansa, naisten väkivaltaan liittämiä tunteita ja naisten keinoja pyrkiä irrottautumaan

väkivaltaisesta käyttäytymisestä. (Lattu 2016, 15-16) Latun tutkimuksen mukaan naiset liittivät väkivaltaansa muun muassa itsepuolustuksen, arjen väsymyksen, kasvatuksellisten keinojen, päihteidenkäytön aiheuttamien muutosten ja erilaisten sairauksien kautta. Naiset liittivät väkivaltaan häpeän ja syyllisyyden tunteita ja sitä pidettiin epätyypillisenä käyttäytymisenä naisille ja naisten roolin rikkomisena. Toisaalta tutkimuksessa naiset nostivat myös positiivisia tunteita väkivaltaan liittyen kuten voiman ja hallinnan tunteita. Osa naisista koki tekemänsä teon yksittäisenä tekona, eivätkä he tarvinneet apua asian käsittelyyn. (Lattu 2016, 213-215.) Tuloksissa naisten oma kokema väkivalta nousi keskiöön (Lattu 2016, 147).

Rosi Enroosin (2015, 13) väitöstutkimus pureutuu tarkastelemaan perhettä ja vankeutta tilanteessa, jossa tuomitulla äidillä on lapsi tai lapsia vankilassa. Tutkimuksen tehtävä on tarkastella, miten vanhemmuus- ja perhesuhteita neuvotellaan ja perustellaan vankilaympäristössä. Lisäksi tutkimuksen tehtävä on pureutua siihen millaisia seurauksia erilaiset yhteiskunnalliset käytännöt tuottavat vankilassa oleville vanhemmille. Enroos (2015) on asettanut tutkimuksen lähtökohdaksi kriittisen perhetutkimuksen, jota ohjaa ajatus siitä, että perhettä tehdään ja tuotetaan erilaisissa käytännöissä ja neuvotteluissa. Enroosin tutkimus on laadullinen ja hänen aineistonsa koostuu naisista jotka istuvat tuomiota vankilassa, Rikosseuraamuslaitoksen arviointikeskuksen työntekijöistä, vankilan perheosaston työntekijöistä sekä erilaisista parlamentaarisisista dokumenteista. (Enroos 2015, 55, 62.) Enroosin (2015) tutkimus osoittaa, että vangin vanhemmuus ja lapsen läsnäolo vankilassa eivät olet perheen yksityinen asia vaan sitä koskevat säännökset ovat limittyneet vankilan institutionaaliseen toimintaan. Enroosin tutkimus tuo esiin myös sen, miten lasten läsnäolo vankilassa on viiden vuoden aikana muuttunut löyhästi säädelystä toiminnasta tarkasti säädellyksi toiminnaksi. (Enroos 2015, 104, 115) Väitöstutkimuksen tulokset ovat laajasti hyödynnettävissä rikosseuraamusalalla, perhetutkimuksessa ja sosiaalityössä. Tutkimus osoittaa sen, miten tärkeätä on tutkia perheitä hyvin erilaisissa toimintaympäristöissä ja institutionaalisissa käytännöissä. Enroosin tutkimus lisää ymmärrystä vankien vanhemmuus- ja perhesuhteista, jotka nousevat myös omassa tutkielmassani vahvasti esiin. (Enroos 2015, 122-123.)

Riitta Granfeltin (2007) tutkimus ”Oppisin elämään riippuvuuteni kanssa” pureutuu tutkiemaan naisvankien päihdekuntoutusta Vanajan vankilassa. Tutkimuksessa on hyödynnetty etnografista tutkimusotetta ja tutkimusmenetelmänä osallistuvaa havainnointi ja haastatteluja. Haastatteluaineisto koostuu vankilan päihdeohjelmaan osallistuvista naisvangeista ja henkilökunnalle tehdyistä haastatteluista. (Granfelt 2007, 10,24.) Granfeltin tutkimuksen ta-

voitteena on nostaa esiin naisvankien ja vankilan henkilöstön kokemuksia päihdekuntoutuksesta ja tätä kautta tuottaa arvokasta tietoa vankeinhoidon kehittämistyölle (Granfelt 2007, 13-14). Granfeltin (2007) tutkimustuloksissa nousee esiin paljon sellaisia asioita, jotka yhä kymmenen vuoden jälkeenkin ovat ajankohtaisia naisvangeille. Nostan muutamia Granfeltin (2007) tutkimustuloksia jotka nousevat myös omassa tutkielmassani pintaan. Granfeltin (2007) tutkimuksessa nostetaan esiin muun muassa se, että naisvankeja yhdisti laajat sosiaaliset ongelmat ja tätä varten vapautteen valmistavia jaksoja vankilassa pidettiin tärkeinä. Granfelt (2007) painottaa myös naisvankien jäävän useasti sivuun julkisen ja järjestöjen toiminnossa, eikä täten naisvankien tarpeet ole palveluiden etusijalla. Granfelt (2007) painottaa tuloksissaan myös päihdekuntoutuksen kehittämisen suuntaamista niin, että pystyttäisiin yhä paremmin huomioimaan naisvankien tarpeet sekä kehittämään moniammatillista yhteistyötä. (Granfelt 2007, 148-149.)

5 Tutkimuksen toteuttaminen

Tässä luvussa tulen käsittelemään tutkimuksen toteuttamisen prosessia. Lähden ensin avaamaan tutkimuskysymyksiäni ja tämän jälkeen siirryn esittelemään laadullista tutkimusta, aineiston keruuta, tutkimukseen osallistujia, tutkimusaineiston analysointia ja lopuksi vielä pohdin tutkielmani luotettavuutta ja eettisyyttä.

5.1 Tutkimuskysymykset

Valvotun koevapauden tarkoitus on lain mukaan olla suunnitelmallista toimintaa ja tukea vangin asteittaista vapautumista takaisin yhteiskuntaan. Lisäksi valvotun koevapauden laki painottaa, että koevapauden tarkoitus on myös edistää vangin valmiuksia sijoittua takaisin yhteiskuntaan. (Laki valvotusta koevapaudesta 629/2013, 2§.) Tutkimukseni tavoite onkin selvittää valvotussa koevapaudessa olevien tai sen suorittaneiden naisten näkemyksiä valvotun koevapauden prosessista sekä naisten näkemyksiä siitä onko valvotulla koevapaudella merkitystä rikollisesta elämästä irrottautumisen kanssa.

Empiirisen tutkimuksen avulla pyrin löytämään vastauksia seuraaviin kysymyksiin:

- 1) Millaisia näkemyksiä naisilla on valvotun koevapauden prosessista?
- 2) Millaisia merkityksiä valvotulla koevapaudella on naisille rikoksesta irrottautumisen näkökulmasta?

Rajaan tutkimukseni käsittelemään valvotussa koevapaudessa olevia naisia, sillä naiset ovat leimattuna vähemmistönä vankilassa ja kuuluvat tätä kautta miesvaltaisessa vankilamaailmassa marginaaliin (Granfelt 2013, 200). Lisäksi suomalaisessa marginalisaatio tutkimuksessa naisten rooli on ollut melko vähäinen (Granfelt 2004, 197). Selaillessani erilaisia tutkimuksia, en löytynyt tutkimusta valvotusta koevapaudesta, jossa erityisesti olisi pureuduttu pelkästään naisen marginaalikokemuksiin, joten koen tärkeäksi saada esiin naisten ääntä tältä saralta kuuluviin. Myös Riitta Granfelt (2007) tuo omassa tutkimuksessaan esiin, että on ensiarvoisen tärkeää tuoda naisvankien kokemuksia julkisesti kuuluviin heidän heikon asemansa takia (Granfelt 2007, 32). Lisäksi Valokivi (2008, 42) mukaan on tärkeää saada

sellaisten kansalaisten ääntä kuuluviin, jotka muuten saattavat helposti jäädä kuulumattomiin ja kohteen asemaan.

Tutkielman ensisijainen tavoite on saada naisvankien ääntä kuuluviin, tämän ryhmän joka useasti jää syrjään yhteiskunnan keskusteluista. Lisäksi tavoitteenani on tuottaa tietoa Rikosseuraamuslaitokselle naisten näkemyksistä koevapauden prosessista ja siitä, miten koevapautta kehittäessä tulisi huomioida nais erityinen näkökulma.

5.2 Laadullinen tutkimus ja lähestymistapa

Valitsin tutkimukseeni tutkimusmenetelmäksi kvalitatiivisen menetelmän eli laadullisen tutkimuksen. Tutkimukseni toteutan haastattelemalla valvotussa koevapaudessa olevia naisia. Kvalitatiiviselle tutkimukselle on luonnollista, että aineistoa kootaan luonnollisissa, todellisissa tilanteissa. Lisäksi tutkimukseeni valitaan haastateltavat tarkoituksenmukaisesti, joka on myös tyypillistä laadulliselle tutkimukselle. (Hirsjärvi ym. 2015, 164.) Haastattelun valvotussa koevapaudessa olevia tai koevapauden kokeneita naisia, joista ei juurikaan ole saatavilla aikaisempaa tietoa ja haastateltava ohjautuvat Rikosseuraamuslaitoksen kautta.

Laadullinen aineisto voi pelkistetyimmillään olla pelkkää tekstiä ja se on voinut syntyä ilman että sitä on varsinaisesti edes tutkija kerännyt tai sitten tekstiä on kerätty tarkoituksenmukaisesti. Haastattelu on yksi esimerkki laadullisesta aineistosta, jota itsekin omassa tutkimuksessani hyödynnän. (Eskola, Jari & Suoranta, Juha 1998, 15).

Laadullinen tutkimus voi keskittyä käsittelemään hyvinkin pientä määrää tapauksia, mutta analysointi pyritään tekemään mahdollisimman tarkasti. Laadullisessa tutkimuksessa aineistossa keskitytään määrän sijaan laatuun ja käsitteellistämisen kattavuuteen. (Eskola & Suoranta 1998, 18, 60.) Tutkielmassani haastattelin seitsemää koevapauden kokenutta naista, joten aineistoni ei ole määrältään kovinkaan suuri, mutta runsas aineisto ei olekaan laadullisen tutkimuksen vaatimus. Aineiston koko ei kerro sitä tuleeko tutkimus onnistumaan, sillä tutkimuksen tarkoitus ei ole pelkästään kertoa aineistosta vaan aineistosta on pyrittävä muodostamaan teoreettisia näkökulmia. Aineiston rajaaminen antaa mahdollisuuden tutkijalle kehittää teoreettista herkkyyttä tutkittavasta kohteesta. Tutkielman tekijänä koen, että pienempi aineisto on paremmin hallittavissa ja sieltä on helpompi muodostaa teoreettisia näkökulmia. (Eskola & Suoranta 1998, 62, 64.)

Laadullinen tutkimus ei pyri tilastollisiin yleistyksiin vaan sen tarkoitus on kuvata ja ymmärtää tapahtumia ja toimintaa. Lisäksi sen tarkoitus on antaa teoreettisesti mielekäs tulkinta tutkittavasta kohteesta. (Eskola & Suoranta 1998, 61.) Vähän tutkittu aiheeni sopii varsin hyvin laadullisen tutkimuksen raameihin, sillä tarkoituksena on kuvata varsin uudenlaista ilmiötä. Pyrin mahdollisimman kokonaisvaltaisesti avaamaan haastateltavien näkemyksiä, joka on tyypillistä laadulliselle tutkimukselle. (Hirsjärvi ym. 2007, 157.) Laadullisen tutkimuksen aineiston rajausta on hyvä pohtia, koska sen anti on loputon. (Eskola & Suoranta 1998, 19.) Keräämäni aineistoni olen sen laajuudesta huolimatta rajannut niin että pyrin sieltä löytämään vastaukset tutkimuskysymyksiin.

Ruusuvuori ym. (2010, 13) ovat sitä mieltä, että laadulliselle analyysille on tärkeää, että tutkimusongelma ja aineisto keskustelevat tiiviisti keskenään. Aineisto harvoin tarjoaa vastauksia tutkimusongelmaan, joten tästä syystä tarvitaan analyttisiä kysymyksenasetteluja jotka tarkentuvat, kun aineistoon päästään sisään. (Ruusuvuori ym. 2010, 13.) Pelkkä sitaattien esittäminen tutkimustekstissä, joka on yleistä laadulliselle tutkimukselle ei johda hyvään analyysiin eikä johtopäätöksiin. (Eskola & Suoranta 1998, 174-175.)

5.3 Teemahaastattelu

Laadullisissa tutkimuksissa yksi yleisimmistä aineistonkeruumenetelmistä on haastattelu, jonka tarkoituksena on kerätä tietoa siitä, mitä haastateltava ajattelee ja miksi toimii valitsemallaan tavalla. Haastattelun yhtenä etuna voidaan pitää sen joustavuutta, jolloin haastattelija voi tarvittaessa muun muassa kerrata haastateltavalle kysymyksiään sekä käydä keskustelua tämän kanssa. Haastattelujen joustavuus tulee esiin myös siinä, että haastattelija voi esittää kysymyksensä missä tahansa järjestyksessä. Haastattelun ydin on saada haastateltavalta mahdollisimman paljon informaatiota tutkittavasta ilmiöstä. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 73-75.) Tutkielmani aineiston tiedonkeruumenetelmäksi päädyin valitsemaan haastattelun, koska aikaisemman kokemukseni perusteella se tuottaa parhaiten vastauksia laatimiini kysymyksiin.

Haastattelua voidaan kutsua myös tutkimushaastatteluksi, jossa haastattelija on tiedon kerääjä ja haastateltava puolestaan tiedonantaja. Haastattelija on haastattelutilanteessa se joka ohjaa tilannetta kysymyksin ja tarvittaessa kysyy tarkentavia kysymyksiä. Haastattelu on

samalla myös vuorovaikutustilanne johon molemmat haastattelun osapuolet vaikuttavat. Haastattelun alussa haastateltavalle on kerrottava tutkimuksen tavoitteista ja varmistettava vielä tarvittavat suostumukset haastatteluun ja näin haastateltava varmistuu mihin on osallistumassa ja mihin hänen tietoaan käytetään. (Ruusuvuori, Johanna & Tiittula, Liisa 2005, 22-27.)

Haastattelulla on selkeä päämäärä eli kerätä tietoa etukäteen suunnitellusta toiminnasta. Haastattelun vetovastuu on haastattelijalla, joka on etukäteen tutustunut tutkittavan aiheeseen sekä käytännössä että teoriassa. Haastattelijan tehtävä on saada haastateltavalta luotettavaa tietoa tutkimastaan ilmiöstä ja vastaukset asettamiinsa tutkimusongelmiin. Myös haastateltavan motivointi ja haastattelun kulun ylläpitäminen kuuluvat haastattelijan vastuulle. Lisäksi haastateltavan on pystyttävä luomaan luottamuksellinen ilmapiiri haastattelutilanteeseen, jotta haastateltava uskaltautuu kertomaan ilmiöstä. Nämä edellä esitetyt asiat ovat haastattelutilanteen ihanteita, joita voi olla mahdotonta kaikkia saavuttaa. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 42-43.)

Haastattelut tein teemahaastattelun keinoin, sillä en halua sitoa itseäni liian tiukkaan ja suunniteltuun haastattelumuottiin. Teemahaastattelua voidaan Eskolan & Vastamäen (2007, 25) mukaan pitää Suomessa kvalitatiivisen aineiston yleisimpänä keräysmuotona. Teemahaastattelusta voidaan käyttää myös nimitystä puolistrukturoitu haastattelumenetelmä, joka tarkoittaa, että haastattelussa keskitytään tiettyihin teemoihin ja nämä teemat ovat kaikille samat. Teemahaastattelun avulla voidaan tutkia yksilön kokemuksia, ajatuksia, tunteita ja uskomuksia. Teemahaastattelun tarkoituksena ei ole laatia tarkkoja kysymyksiä vaan haastattelu etenee tiettyjen teemojen varassa, jotka tutkija on asettanut. Tämän tarkoituksena on saada esiin tutkittavan ääni ja häivyttää tutkijan näkökulmaa. Teemahaastattelu antaa tilaa ihmisten tulkinnoille ja merkityksille joita he asioille antavat ja vieläpä niin, että merkitykset tulevat näkyviin vuorovaikutuksessa. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 47-48.) Teemahaastattelu antaa haastateltavalle mahdollisuuden vastata kysymyksiin haluamallaan tavalla sekä reagoida vapaasti esitettyihin kysymyksiin (Hirsjärvi & Hurme 2011, 66).

Teemahaastattelussa on haastattelun aihepiirit eli teemat etukäteen määriteltäviä. Menetelmässä ei ole kuitenkaan asetettu tarkkoja kysymysten muotoja tai järjestystä, miten ne tulee esittää. Haastattelijan tehtävä on varmistaa, että kaikki ennalta päätetyt ja suunnitellut teemat käydään haastattelun aikana läpi. Haastatteliija voi hyödyntää haastattelutilanteessa itselleen tekemää listaa aiheista, jotka käy lävitse haastattelun aikana, mutta valmiita kysymyksiä ei

tarvitse olla. (Eskola & Suoranta 1998, 86.) Teemahaastattelun toteuttamistavoissa on eroa ja haastattelijalla itse tekee ratkaisun siitä, miten kysymykset esittää eli mennäänkö kysymykset kaikkien haastateltavien kanssa samassa järjestyksessä ja samoilla sanamuodoilla vai eteneekö satunnaisessa järjestyksessä. Teemahaastattelussa ei kuitenkaan kysellä haastateltavilta epäolennaisuuksia, sillä tarkoituksena on löytää merkityksellisiä vastauksia tutkimuskysymyksiin. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 77-78.) Omassa tutkielmassani en ole lähtenyt rajaamaan tutkimusongelmaani tiukasti ja tästä syystä päädyin valitsemaan puolistrukturoidun haastattelu.

Haastatteluluvan olen hakenut Rikosseuraamuslaitokselta sen jälkeen, kun tutkimussuunnitelmani hyväksyttiin yliopistolla. Haastateltavat ohjautuivat minulle erään avovankilan ja yhdyskuntaseuraamustoimiston kautta. Toimitin avovankilaan ja yhdyskuntaseuraamustoimistoon esitteen, jossa kerrottiin tarkemmin haastattelusta, sekä suostumuslomakkeen haastattelua varten (liite 1 ja 2). Haastateltavan allekirjoittaessa suostumuksen haastatteluun, toimittivat avovankila ja yhdyskuntaseuraamustoimisto minulle suostumuksen, jossa oli haastateltavan yhteystiedot. Haastatteluajan ja paikan sovin haastateltavien kanssa puhelimitse, jossa kävimme vielä tarkemmin tutkimuksen tarkoitusta ja haastattelun sisältöä. Haastattelut toteutin haastateltavien toivomissa paikassa syksyn 2017 aikana. Myös Hirsjärvi ja Hurme (2000, 74) nostavat esiin, että haastattelijalla voi antaa haastateltavan valita missä haastattelu toteutetaan.

Teemahaastatteluja varten laadin haastattelurungon eli jaoin kysymykseni tiettyjen teemojen alla (liite 3). Haastatteluni koostuu perustietojen lisäksi kuudesta teemasta eli valvotun koevapauden suunnittelusta, valvotussa koevapaudessa olemisesta, valvotun koevapauden päättymisestä/ suunnitelma päättymisestä, desistanssista eli rikollisuudesta irrottautumisesta, marginaalisuudesta sekä tulevaisuudesta ja suunnitelmista.

5.4 Tutkimukseen osallistujat

Tutkielman kohderyhmäksi valitsin valvotussa koevapaudessa olevat tai sen jo suorittaneet naiset. Haastateltavien rajauksella varmistin sen, että saan tietoa nimenomaan naisten näkemyksistä koevapaudesta. En rajannut haastateltavien osalta sitä, miten kauan koevapaudesta oli ehtinyt kulua aikaa, sillä arvioni mukaan se oli saattanut rajata jo entisestään haastateltavien määrää. Saatuaani haastateltavien suostumukset haastatteluun ja heidän yhteystietonsa

avovankilan tai yhdyskuntaseuraamustoimiston kautta, olin viiteen naiseen puhelimitse yhteydessä ja sovin haastatteluajan ja paikan. Kahden naisen osalta haastattelut sovittiin avovankilan yhdyshenkilön kautta.

Haastateltavaksi minulle ohjautui kahdeksan naista, joista haastattelin seitsemää. Yhteen haastatteluun suostuneesta en saanut yhteyttä useista yrityksistä huolimatta. Haastattelut suoritin loka-marraskuussa 2017 haastateltavien kanssa sovituissa paikoissa. Haastattelu-paikkoina kahden haastateltavan osalta toimi avovankila, yhtä naista haastattelin kotona, kahta naista haastattelin yhdyskuntaseuraamustoimistoin tiloissa, yhtä erikseen varatussa tilassa ja yhden haastatteluista suoritin puhelimitse. Kaikki haastateltavat eivät voineet vaikuttaa haastattelupaikkaan, koska sen hetkinen elämäntilanne ei sitä mahdollistanut. Pääsääntöisesti siis haastateltavat kuitenkin saivat päättää haastatteluajan tai haastatteltavan, joka on myös osa onnistunutta haastattelua. (Eskola & Suoranta 1998, 92).

Puhelimessa tehdyn haastattelun taustalla oli hankaluus sovittaa haastatteluajatauluja, joten päädyimme yhdessä haastateltavan kanssa siihen, että toteutamme haastattelun puhelimitse. Luottamuksen saavuttaminen puhelinhaastattelussa on haastavaa ja etukäteen arvelin, että vuorovaikutus jää hyvin etäiseksi, mutta epäilyksistäni huolimatta haastattelu sujui varsin hyvin. Puhelinhaastattelussa ei ollut mahdollista hyödyntää esimerkiksi Skype-ohjelmaa, jossa vuorovaikutus olisi tapahtunut kasvokkain tietokoneruudun kautta.

Puhelimessa tehdyssä haastattelussa tärkeä on varautua siihen, että haastateltavasta ja haastattelijasta riippumattomista syistä tekniset järjestelyt eivät aina toimi halutulla tavalla. Puhelinhaastattelun alussa tekniset järjestelyt eivät toimineet hyvistä alkuvalmisteluista huolimatta mutta sain asian korjattua ja haastattelun nauhoittaminen onnistui taustakysymyksiä lukuun ottamatta. Olin varautunut kirjoittamaan vastauksia paperille, joten alun tekniset ongelmat eivät aiheuttaneet haastattelun keskeytymistä.

Haastattelujen kesto vaihteli 45 minuutista yli puoleentoista tuntiin, mutta tämän lisäksi jokaisen kanssa käytiin aluksi keskustelua haastattelun sisällöstä ja muutamien haastateltavien kanssa vielä keskusteltiin haastatteluiden jälkeenkin, joten todellisuudessa haastattelutilanteen kesto oli pidempi. Jätin nauhoittamatta haastattelujen alussa ja lopussa käydyt keskustelu koska niiden sisältö ei enää sisältynyt haastatteluun. Litteroin haastattelu heti haastattelutilanteiden jälkeen ja litteroitua tekstiä syntyi 100 liuskaa.

Tutkimukseen haastattelemani naiset olivat ikäjakaumaltaan noin 30-55 vuotiaita. Neljä haastateltavista naisista on iältään noin 30-40- vuotiaita ja kolme naisista noin 41-55- vuotiaita. Naisten tuomioiden pituudet vaihtelivat 11 kuukaudesta lähes seitsemään vuoteen saakka. Tuomioiden laskennallinen keskiarvo on noin 3,2 vuotta. Neljä haastateltavista oli ensikertalaisia ja kolmella kertalaisuus vaihteli neljästä kuuteen kertaan. En kysynyt haastateltavien mistä he olivat tuomionsa saaneet, mutta useassa haastattelussa haastateltavat itse toivat esiin tuomioiden syyt. Tuomiot sisälsivät henkeen ja terveyteen kohdistuneita rikoksia sekä omaisuusrikoksia. Viisi naisista kertoi, että päihitteet olivat olleet osasyynä rikokseen ja kaksi puolestaan kertoi, ettei päihiteillä ollut osuutta rikoksen tekemiseen vaan lähinnä taustalla oli nuoruuden halu kokeilla uusia asioita. Haastateltava olivat lähteneet suorittamaan valvottua koevapautta neljästä eri vankilasta ja koevapauden kestot vaihtelivat kuukaudesta kuuteen kuukauteen, laskennallinen keskiarvo koevapauden kestolle oli hieman alle neljä kuukautta.

Haastateltavista kolmella oli ammatillinen tutkinto, kolmella peruskoulun päättötodistus ja yhdellä ylioppilastutkinto sekä ammatillinen tutkinto. Työhistorian määrittelemisen oli hankalaa haastateltaville, sillä osalla työhistoriaa ei ollut ehtinyt vielä kertyä ja muutamalle sitä oli vuosien saatossa kertynyt vuodesta kahteen vuoteen ja yhdellä haastateltavalla työhistoriaa oli jo useita vuosia. Haastateltavista muutama kertoi, että olivat olleet nuorena kesätyöissä muutamia kuukausia ja osalle työhistoriaa oli kertynyt työkokeilun tai kuntouttavan työtoiminnan kautta joitakin kuukausia. Tämänhetkinen toimeentulo koostui haastateltavilla siten että yksi sai vankilasta tehdystä työstä palkkaa, yksi oli palkkatyössä, neljä saivat työmarkkinatukea ja yksi toimeentulotukea. Haastateltavista yksi oli avoliitossa, neljä on naimattomia, yksi asumuserossa ja yksi oli eronnut. Haastattelu hetkellä kaksi naisista oli suorittamassa vankeusrangaistusta avovankilassa, kolme naisista on ehdonalaisessa ja kaksi tuomionsa suorittaneita kokonaan.

5.5 Teoriaohjaava sisällönanalyysi

Aineiston analyysimenetelmäksi valitsin sisällönanalyysin, jonka avulla pyritään saamaan tutkittavasta ilmiöstä kuvaus tiiviissä ja yleisessä muodossa. Sisällönanalyysillä aineisto saadaan sellaiseen muotoon, että siitä saadaan johtopäätökset laadittua. Sisällönanalyysi tarkas-

telee inhimillisiä merkityksiä tekstistä ja sen tarkoituksena on pyrkiä kuvaamaan dokumenttien sisältöä sanallisesti. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 105-107.) Lisäksi sisällönanalyysiä voidaan pitää perusanalyysimenetelmänä kaikissa laadullisen tutkimuksen perinteissä ja se voi toimia myös väljänä teoreettisena viitekehystenä (Tuomi & Sarajärvi 2002, 93). Hirsjärven ja Sajavaaran (2007, 219) mukaan sisällönanalyysi on tutkimuksen merkittävämpiä vaiheita, koska tällöin tutkimuskysymyksiin alkaa muodostumaan vastauksia. Laadullinen aineiston sisällönanalyysi voidaan tehdä kolmella eri tavalla; aineistolähtöisesti, teoriaohjaavasti tai teorialähtöisesti. Aineiston analyysistä voidaan myös käyttää nimityksiä aineistolähtöinen eli induktiivinen tai teorialähtöinen eli deduktiivinen. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 110). Lisäksi kolmas tieteellisen päättelyn logiikka eli abduktiivinen päättely, jossa teorianmuodostus on mahdollista, kun havaintojen tekoon sisältyy jokin johtolanka (Tuomi & Sarajärvi 2009, 95).

Aineistolähtöisen tutkimuksen toteuttamiseen liittyy haasteita, sillä havaintojen teoriapitoisuudesta on yleisesti hyväksytty periaate. Tämä tarkoittaa sitä, ettei uskota olevan täysin objektiivisiä havaintoja vaan esimerkiksi tutkimuksessa käytetyt käsitteet ja menetelmät ovat tutkijan itsensä valitsemia ja tätä kautta vaikuttavat aina tutkimustuloksiin. Aineistolähtöisen analyysin haasteiden kanssa voidaan ottaa käyttöön teoriaohjaava analyysi. Teoriaohjaava analyysi sisältää teoreettisia kytkeäjä, mutta kytkennät teoriaan voivat olla epäsuoria tai vaihtoehtoisesti teoria voi olla tukena analyysin tekemisessä. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 96.)

Olen analysoinut valvotun koevapauden kokeneiden naisten näkemyksiä käyttämällä analyysiin teoriaohjaavaa sisällönanalyysiä. Analyysin aikana päättelyni on ollut abduktiivista eli ajatteluprosessissani ovat vaihdelleet aineistolähtöisyys ja laatimani teemahaastattelun teemat. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 97.) Teoriaohjaava analyysi pohjaa induktiivisen päättelyyn, johon teoria otetaan mukaan ohjaamaan lopputulosta. Teoriaohjaavassa analyysissä ei ole määritetty missä vaiheessa teoria voidaan ottaa ohjaamaan päättelyä vaan tämä on tutkijasta itsestään kiinni. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 100.) Eskolan ja Suorannan (2000, 151-152) mukaan teemahaastattelun teemat voivat jo sinällään muodostaa aineiston jäsenyyksen sekä toimia luokittelun apuvälineinä. Eskola ja Suoranta (2000) painottavat, että käytännössä eri analyysitavat lomittuvat keskenään, eikä niitä ole mahdollista aina selkeästi erottaa toisistaan. Laadullisen aineiston analysointi tapoja on paljon ja tätä voidaankin pitää yhtenä laadullisen aineiston rikkautena. (Eskola & Suoranta 2000, 161.)

Teoriaohjaava sisällönanalyysi etenee aineistolähtöisen analyysin tavoin eli aineiston ehdoilla. Teoriaohjaava analyysi eroaa kuitenkin aineistolähtöisestä analyysistä aineiston abstrahoinnissa eli käsitteellistämisen vaiheessa, jossa aineisto liitetään teoreettisiin käsitteisiin. Aineistolähtöisessä analyysissä teoreettiset käsitteet nousevat aineistosta, kun taas teoriaohjauksessa analyysissä ne puolestaan tuodaan valmiina jostain jo tiedetystä ilmiöstä. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 117). Seuraavaksi kuvaan aineistoanalyysini etenemistä aineistolähtöisen sisällönanalyysin keinoin vaihe vaiheelta.

Aineiston kerääminen tutkimukseen alkoi naisten haastatteluiden tekemisellä. Nauhoitin haastattelut digitaalisella nauhurilla sekä puhelimella. Tuplanauhoituksella halusin varmistaa aineiston saatavuuden, jos jostain syystä toinen nauhoittavista laitteista olisi mennyt rikki. Haastatteluiden jälkeen litteroin aineiston eli muutin sen kirjalliseen muotoon (Hirsjärvi & Hurme 2000, 138). Litteroinnin jälkeen annoin jokaiselle haastateltavalle oman värikoodin ja numeroin haastateltavat H1-H7. Aineiston litterointi tuo tutkimukseen läpinäkyvyyttä ja tätä kautta luotettavuutta (Nikander 2010, 433).

Litteroitua tekstiä syntyi fonttikoolla 12 ja rivivälillä 1,5 yhteensä 100 liuskaa. Litterointi vaiheessa jätin tekstistä kaikki haastateltuihin viittaavat tunnustiedot pois. Kävin litteroidun aineiston useaan kertaan lävitse ennen varsinaisen analysoinnin aloittamista. Lukuprosessin yhteydessä alleviivasin jo litteroidusta tekstistä tutkimusongelman kannalta merkityksellisiä ilmauksia. Tulostin litteroidun aineiston niin että jokainen haastateltava sai oman kirjainkoodinsa lisäksi vielä värikoodin. Leikkasin tulostamani aineistomateriaalin niin, että pystyin yhdistelemään samanlaisia vastauksia keskenään. Haastatteluiden tulostaminen erivärisille papereille helpotti seuraamaan yksittäisen haastateltavan antamia vastauksia koko analysointi prosessin ajan. Aineiston analyysin aloitin tekemään haastatteluiden jälkeen syksyllä 2017.

Aineistolähtöinen eli induktiivinen aineisto analyysi voidaan jakaa kolmeen vaiheeseen. Ensimmäinen vaihe pitää sisällään aineiston redusoinnin eli pelkistämisen. Toisessa vaiheessa siirrytään aineiston klusterointiin eli ryhmittelyyn ja kolmannessa vaiheessa aineiston abstrahointi eli teoreettisten käsitteiden luominen. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 110-112.) Pelkistämässä aineistoista karsitaan kaikki tutkimukselle tarpeeton pois esimerkiksi tiivistämällä tietoa. Aineiston pelkistämistä ohjaa tutkimuksella asetettu tutkimustehtävä ja aineistoa pelkistetään litteroimalla tai koodaamalla haastattelusta ne kohdat jotka parhaiten vastaavat tut-

kimukselle asetettuun tutkimustehtävään. Alkuperäisestä aineistosta nostetaan esiin ilmauksia, jolloin voidaan puhua varsinaisesta aineiston pelkistämisestä. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 111-112.) Tässä vaiheessa karsin aineistosta kaiken tutkimustehtävän kannalta epäolennaisen tiedon ja vein löytämäni alkuperäisilmaukset tekemääni word-taulukkoon tietokoneelle. Lisäksi tiivistin alkuperäisilmauksia ja annoin ilmauksille niitä parhaiten kuvaavat pelkistetyt ilmaukset (liite 4).

Aineiston pelkistämisen jälkeen siirryin aineiston klusterointiin eli ryhmittelyyn. Ryhmittelyssä aineistosta koodattuja ilmaisuja verrataan ja ryhmitellään ja lopulta yhdistetään luokiksi, jotka vielä nimetään sisältöä kuvaamaan. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 112-113.) Tässä analyysin vaiheessa aineisto tiivistyy entisestään, sillä yksittäiset ilmaukset liitetään yleisimpiin käsitteisiin (Tuomi & Sarajärvi 2009, 110). Ryhmittelyvaiheessa yhdistelin ilmauksia vielä niin, että sain varsinaiset alaluokat syntymään. Alaluokkia syntyi ryhmittelyn tuloksena 15 (liite 5).

Aineiston ryhmittelyn jälkeen siirrytään aineiston abstrahointiin eli käsitteellistämiseen, jolloin aineistosta erotetaan epäolennainen tieto ja valikoidusta tiedosta muodostetaan teoreettisia käsitteitä. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 112-113.) Myös ryhmittely voidaan katsoa sisältyväksi osaksi käsitteellistämistä. Käsitteellistämisvaihe jatkuu niin kauan kun luokitusten yhdisteleminen on mahdollista suhteessa aineiston sisältöön. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 111.) Käsitteellistäminen on vaihe, jossa aineisto yhdistetään teoreettisiin käsitteisiin ja tulosten esittelyvaiheessa esitetään aineistosta muodostettu malli, käsitejärjestelmä, käsitteet ja aineistoa kuvaavat teemat. Tulosten esittelyvaiheessa käydään läpi myös luokittelujen pohjalta muodostuneet käsitteet ja niitä kuvaavat sisällöt. Kun päästään johtopäätös vaiheeseen, tutkija pohtii ja pyrkii löytämään ne asiat, jotka katsoo olevan tutkittavalle merkityksellisiä. Tutkijan on siis asetettava tutkittavan asemaan ja mietittävä tutkittavan näkökulmaa analyysin jokaisessa vaiheessa. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 115.)

Abstrahointivaiheessa nousee esiin keskeinen ero aineistolähtöisen ja teoriaohjaavan analyysin välillä. Aineistolähtöisessä analyysissä teoreettiset käsitteet luodaan aineistosta, kun taas teoriaohjaavassa analyysissä teoreettiset käsitteet luodaan jo valmiina olevista ilmiöistä. (Tuomi & Sarajärvi 2008, 117). Tutkimuksessani olen noudattanut teoriaohjaavaa analysointitapaa, siten että yläluokkien syntymisen jälkeen tein huomion siitä, miten yläluokat olivat siirrettävissä tiettyjen teemojen alle, joita olin teemahaastattelussa jo hyödyntänyt. Yläluokkia syntyi lopulta 15, jotka sitten jaoin niitä kuvaavien pääluokkien eli jo olemassa

olevien teemojen alle. Olen laatinut ylä- ja pääluokista taulukon (liite 6). Käsitteellistämisen yhteydessä syntyneitä johtopäätöksiä käydään läpi seuraavassa luvussa tutkimustulosten läpikäymisen yhteydessä.

Kun mietitään, onko aineistoa riittävästi, voi ongelman ratkaista saturaatiolla eli kyllääntymisellä. Aineistoa voi ajatella olevan riittävästi, kun haastattelut eivät tuota enää uutta tietoa tutkimusongelman kannalta. (Eskola & Suoranta 1998,62.) Aineistoa läpikäydessäni huomasin, että haastateltavien vastauksissa alkoi toistua samoja asioita, joita haastateltavat kertoivat eri sanoin.

5.6 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Tutkimusaiheen valinta oli jo ensimmäinen eettinen kysymys. Tutkimuksen teon alusta asti, oli mietittävä, kenen ehdoilla tutkimusaihe valitaan ja miksi ylipäätään tutkimuksen tekoon kyseisestä aiheesta lähdetään. Tutkimusta tehdessä on noudatettava hyvää tieteellistä käytäntöä. Tutkija on vastuussa, että noudattaa tutkimuksen teossa hyviä tieteellisiä käytäntöjä, rehellisyyttä ja vilpittömyyttä. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 126-130.) Tutkimuksen lähtökohdana tulee aina olla ihmisarvon kunnioittaminen (Hirsjärvi ym. 2015, 25).

Tutkijan on pystyttävä arvioimaan, tarvitseeko hän tutkimukseen kerättävää arkaluonteista tietoa ja onko se tutkimuksen kannalta välttämätöntä. Lisäksi tutkijan on mietittävä, onko hänen tutkimuksen tuoma tieto niin arvokasta, että se oikeuttaa puuttumaan yksittäisen ihmisen yksityisyyteen. Tutkijan haaste koko tutkimuksen aikana on tunnistaa ja välttää eettisiä ongelmia. Herkkyys on Eskolan ja Suorannan (1998) mukaan tutkijalta vaadittava ominaisuus, jolla hän pystyy paikantamaan tutkimuksensa haasteelliset kohdat. (Eskola & Suoranta 1998, 56-60.)

Hirsjärvi ja Hurme (2008,20) nostavat esiin eettisinä periaatteina muun muassa informointiin perustuvan suostumuksen, luottamuksellisuuden, seuraukset ja yksityisyyden. Informoin haastateltaviani kirjallisesti pyytäessäni lupaa heiltä haastatteluun ja vielä haastattelutilanteen alussa kävin läpi tutkimukseni tarkoitusta ja sitä, että tutkittavien henkilöllisyys ei tule paljastumaan missään tutkimuksen vaiheessa. Käytän haastateltavista H1-H7 nimityksiä oikeiden nimien sijaan. Haastateltavien pienen määrän vuoksi tutkielmasta jätettiin pois van-

kilan ja yhdyskuntaseuraamustoimiston nimet, joiden kautta haastateltavat ohjautuivat tutkimukseeni. Tällä tavoin pyritään varmistamaan, ettei haastateltavien henkilöllisyys paljastuisi missään tutkielman vaiheessa.

Tutkimuseettisen neuvottelukunnan mukaan tutkimusta tehtäessä tulee noudattaa tieteellisen tutkimuksen mukaisia ja eettisesti kestäviä tiedonhankinta-, tutkimus- ja arviointimenetelmiä. Olen tutkielmassani parhaan kykyni mukaan huolehtinut siitä, että merkitsen käyttämiäni lähteitä asianmukaisesti ja valitsen tutkimustani parhaiten avaavia tutkimus- ja arviointimenetelmiä. Lisäksi neuvottelukunta painottaa avoimuutta tutkimustuloksia julkaistessa, joka tarkoittaa myös sitä, että koko tutkimusproessin ajan työtä on raportoitu yksityiskohtaisesti ja tieteelle asetettujen vaatimusten mukaan. Neuvottelukunnan ohjeiden mukaan olen omassa työssäni nostanut esiin muiden tutkijoiden saavutuksia asianmukaisella ja kunnioittavalla tavalla. (Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa 2012.)

Tutkijan tehtävä on tuoda esiin tutkittavan ääntä ja tässä tapauksessa valvotussa koevapauksessa olevien naisten ääntä ja saada tämä ääni osaksi yhteiskunnallista keskustelua. Marginaalissa olevat lainrikkajat ja etenkin naisvangit eivät ole näyttäneet suurta roolia julkisissa keskusteluissa. Eettiset kysymykset nousevat keskiöön silloin, kun tutkimuksen kohteena ovat yhteiskunnan marginaaleissa elävät ihmiset. Sosiaalityön yhtenä tehtävänä on marginaaliryhmien integroiminen yhteiskuntaan, joten on eettisesti perusteltua tehdä tutkimusta, joka palvelee sosiaalityön tavoitetta. (Granfelt 2004b,137-142). Tutkielman luotattavuuden kannalta, haastateltaviksi on valikoitunut ainoastaan naisia, joilla on omakohtaista kokemusta tutkittavasta aiheesta.

Haastattelusta saatu aineisto on käsitelty luottamuksellisesti ja aineistoa käytetään ainoastaan tätä pro gradu -tutkielmaa varten. Tulokset on raportoitu nimettömästi eikä haastateltavia voida yhdistää pro gradu -tutkielmassa oleviin tietoihin. Aineisto tuhotaan tutkielman valmistumisen jälkeen ja ennen tuhoamista aineistoa on säilytetty niin, ettei siihen pääse käsiksi kukaan muu kuin tutkielman tekijä. Haastateltavista ei ole myöskään kerätty tietoa mistään muualta ennen eikä jälkeen haastatteluiden.

6 Tutkimustulokset

Tutkielmani tarkoituksena on selvittää naisten näkemyksiä valvotun koevapauden prosessista sekä millaisia merkityksiä valvotulla koevapaudella on naisille rikoksista irrottautumisen näkökulmasta. Käyn tutkimustulokset läpi siten, että esitän aineistolähtöisen analyysin pohjalta tekemiäni tulkintoja. Aineiston analyysin perusteella päädyin kolmeen pääluokkaan, jotka ovat; valvotun koevapauden prosessi, nais erityisyys sekä desistanssi eli rikollisuudesta irrottautuminen. Näiden pääluokkien kautta käyn läpi tutkimustulokset.

Tulosten läpikäynnin yhteydessä olen käyttänyt alkuperäisiä haastattelu ilmauksia eli suoria lainauksia haastateltavien vastauksista, joka tekee tutkimuksesta läpinäkyvämmän. Joissakin haastateltavien lainauksissa olen joutunut käyttämään kirjainta X, koska tällöin haastateltava on sanonut jotain mistä hänet voisi tunnistaa. X:n jälkeen olen sulkuihin kirjoittanut kiertoilmauksen asialle, jota haastateltava on vastauksessaan kuvannut.

6.1 Valvotun koevapauden prosessi

Haastattelutulosten luokittelun pohjalta pääluokan ”valvotun koevapauden prosessi” alle muodostui yläluokat: aktiivisuus, kuulluksi tuleminen, tieto, suunnitelmallisuus, byrokratia ja tuki. Seuraavassa kappaleessa tulen käsittelemään nämä pääluokan alla syntyneet yläluokat.

6.1.1 Oma aktiivisuus valvotun koevapauden prosessissa

Valvotun koevapauden suunnittelu koettiin pääsääntöisesti haastateltavien keskuudessa positiivisena sekä mahdollisuutena vaikuttaa koevapauden sisältöön. Lähes jokaisessa vastauksessa painottui kuitenkin naisten oma aktiivisuus valvotun koevapauden valmistelusta koevapauden päättymiseen saakka. Myös Mäkipää (2010, 61) ja Rantanen (ym. 2016, 42) tutkimuksissa tuotiin esiin, että vangit ovat itse olleet aktiivisia koevapauden valmistelun alullepanijoita. Oman aktiivisuuden tärkeys korostuu myös seuraavissa aineisto-otteissa.

”Sain kun kyselin, eihän siellä niistä kukaan ohjaajista tai vartijoista tuu tai vankilan johtaja et sä lähet koevapauteen. Et jos mä en ois ite niitä pommittanut niin ehkä olisin vieläkin siellä.”(H6)

”Melkein heti alkuvaiheessa kerrottiin. Mutta mä otin sen kyllä itte esille melkein kun mä tänne saavuin, oon ollut tosi aktiivinen. Se on just siinä koevapaudessa tärkeetä se aktiivisuus, että ite on aktiivinen joka asiaan.”(H7)

Eräs haastateltava toi esiin huolen siitä, ettei kaikilla vangeilla ole riittävästi valmiuksia selvittää koevapauden mahdollisuutta ja nostikin esiin oikea-aikaisen tuen sekä tiedon saamisen tärkeyden. Myös Rantasen ym. (2016, 41) tutkimuksessa eräs haastateltava toi esiin huolta vähemmän aktiivisten vankien puolesta, jotka saattavat jäädä vaille koevapauden mahdollisuutta. Seuraava aineisto-ote nostaa esiin tuen ja tiedon saamisen merkityksen koevapauden suunnittelun alkuvaiheista alkaen.

”Toki voi tietenkin olla, että se on musta itsestäni kiinni, koska mä nyt oon oppinut tekemään kaiken ite ja ottamaan selvää asioista. On varmasti paljon eroa varsinkin niihin nuorempiin jotka ei oo ollut työelämässä ja jotka on ollut näissä koulukodeissa, joilla ei oo ollut sitä oikeeta elämää. Niin niitten on varmaan tosi vaikea päästä oikeesti siihen, että mitä kaikkee se vaatii, mitä sun pitää tehdä. Että sitä aktiivisuuttahan se sillä lailla vaatii että just niin kuin et mites sit ne jotka ei ookaan tottunut tähän, että sun täytyykin ite ruveta. Tässähän tämä pulma tulee, että saisi tukea oikeella hetkellä.” (H1)

Yhdenvertaisuusperiaatteen mukaan jokaisella vangilla pitäisi lähtökohtaisesti olla oikeus valvottuun koevapauteen. Myös valvotun koevapauden täytäntöönpanossa (1/004/2014) sekä laissa valvotusta koevapaudesta (2013/629, 9 §) otetaan kantaa koevapauden edellytysten selvittämiseen sekä kriteereihin. Rikosseuraamuslaitos on myös laatinut vankeja ja yhdyskuntaseuraamusasiakkaita koskevan yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelman 2015, jossa muun muassa todetaan, ettei samanlainen kohtelu tarkoita yhdenvertaisuuden toteutumista, sillä ihmisten lähtökohdat ja mahdollisuudet ovat erilaiset. Näen, että vankilan työntekijöillä on perustus- ja yhdenvertaisuuslakiin perustuva velvollisuus edistää vankien yhdenvertaista kohtelua. Joskus yhdenvertaisuuden edistäminen tarkoittaa sitä, että joudutaan poikkeamaan samanlaisen kohtelun periaatteesta, jotta yhdenvertaisuus todellisuudessa toteutuisi heikoimmassa asemassa olevien kanssa. (Rikosseuraamuslaitos 2015c.) Vankilan työntekijöiden tehtävä on auttaa ja tukea kaikkia vankeja valvotun koevapauden prosessissa,

mutta erityisesti tulisi huomioida vangit joiden toimintakyky vaatii entistä tiiviimpää tukea, jotta koevapaus heidän kohdallaan mahdollistuisi.

6.1.2 Kuulluksi tuleminen

Naisten omien ajatusten huomioiminen koevapauden suunnittelussa koettiin tärkeänä, mutta toisaalta myös kaivattiin lisää kannustusta vankilan henkilökunnalta. Myös Rantasen (ym. 2016, 40) tutkimuksessa nousi esiin vankien kokemus siitä, ettei työntekijät tue ja kannusta riittävästi koevapauden valmistelussa. Aineisto-otteet nostavat esiin kuulluksi tulemisen tärkeyden sekä kannustuksen puutteen.

”No kyllä sinänsä mua kuunneltiin, mutta se että ei niin kauheesti kannustettu. Et kyllä mä silloin tunsin olevani kauhee rikollinen, enkä niin kuin se oikea ihminen joka mä oikeasti olen.” (H1)

”Kyllä mut otettiin, tuli tunne, että tuli kuulluks ja otettiin huomioon mitä haluaa ja näin. Tietysti niin ku sain ihan hyviä neuvoja, miten ne asiat kannattaisi hoitaa ja mitä reittejä ja missä aikatauluissa ja semmoisissa se oli hyvä.” (H4)

Kaikkien haastateltavien toimintavelvoite koevapauden aikana oli joko työkokeilu tai kuntouttava työtoiminta. Myös Mäkipään (2010, 131) tutkimuksessa kuntouttava työtoiminta ja työvalmennus oli osan tutkittavien toimintavelvoite vaikkakin vähemmässä määrin kuin omassa tutkimuksessani olevilla naisilla. Toimintavelvoite koettiin pääsääntöisesti mielekkäänä, koska haastateltavat saivat itse vaikuttaa toimintavelvoitteen sisältöön, kuten seuraavasta aineisto-otteesta voidaan tulkita.

”Ei siinä oikein ollut muuta, kun että kävin työharjoittelussa, että sitten ne perheen ja lasten hoitoasiat siinä. Mielekäs paikka oli, olin X (työtoimintapaikka) jossa mä oon viihtynyt. Hommasin työpaikan itselleni täällä vankilassa ollessani ja sain hyvää palautetta omatoimisuudestani. Kerran kävin tutustumassa paikkaan, vaikka se olikin mulle tuttu mutta se oli käytäntö.” (H7)

Eräs haastateltava oli saanut tukea vankilan ulkopuoliselta taholta koevapauden suunnittelu- vaiheesta aina toteuttamisvaiheeseen saakka. Haastateltavaa auttanut taho oli kolmannen sektorin toimija, jonka toiminta perustuu vankilan ja vapautuvan vangin kanssa tehtävään

yhteistyöhön. Haastateltavan mukaan vankilan ulkopuolinen taho oli auttanut häntä muun muassa löytämään asunnon sekä paikan, jossa toimintavelvoitteen suorittaminen oli koevapaudessa mahdollista. Haastattelun perusteella haastateltava oli kiinnittynyt vankilan ulkopuoliseen toimijaan hyvin vahvasti, koska valvotun koevapauden järjestämisen suhteen oli vankilan sisällä ilmennyt ongelmia eli haastateltavaa oli muun muassa ohjeistettu väärin ja tästä syystä koevapauteen pääsemisen suunnittelu pitkittynyt. Rantasen ym. (2016) mukaan valvottuun koevapauteen liittyvä verkostotyö on todettu haasteelliseksi muun muassa resursien riittämättömyyden ja tiedonkulun haastavuuden takia. Rantanen ym. (2016) painottaa-kin yhteistyön merkitystä niin yksittäisen vangin kuin myös eri yhteistyötahojen kanssa niin, että vastuu- ja työnjaolliset asiat saataisiin toimimaan. (Rantanen ym. 2016, 15-16.) Myös Mäkipään (2010, 221-222) tutkimuksessa nostetaan esiin yhteistyön lisäämisen tarve eri tahojen kanssa koevapauden sujuvoittamiseksi. Tässä tapauksessa vankilan ulkopuolinen taho oli toiminut haastateltavalle tiedon ja tuen antajana, kuten aineisto-otteesta nostetaan esiin.

”Mä oon oikeestaan selvittänyt nuo kaikki X (vankilan ulkopuolinen taho) kanssa että sitä kautta. Vankila anto oikeestaan ne raamit minkä sisällä sen pitää olla tunnit ja semmoset ja lopun sai aika vapaasti sitten säveltää. On motivoinut ja siellä on hyvä ilmapiiri tai pomo on ollut niin ku silleen tosi hyvänä tukena tähän alkuun, että siellä on kyllä homma hanskassa.” (H4)

Eräs haastateltavista koki koevapauden aikaisen toimintavelvoitteen negatiivisena kokemuksena. Haastateltava koki, ettei toimintavelvoitteen sisältö ollut mielekäs eikä sen suorittaminen parantanut hänen taloudellista tilannettaan, joka käy ilmi seuraavasta aineisto-otteesta.

”...se et loppujen lopuks en hirveesti nauttinut siitä työstä, kun se oli enemmän sellasta pakollista ku rahat oli kokoajan tiukoilla. Et se oli mulle pakkopullaa, et ku mähän kävin sosiaalitoimistossa enkä sit saanut mitään tukee. Et mulla oli aika tiukkaa se elämä, mä en saanut, kun sen yheksän euroo päivältä. Et kyllä musta homma tuntu orjamaiselta. Se ei ollut mulle mielekäs se oli mulle sellasta pakollista, et mun on nyt pakko hoitaa nää ettei multa mee tää koevapaus piloille ja mun on pakko kokoajan ilmoittaa.” (H2)

On tärkeää, että koevapauteen lähtijälle löytyy mieleinen paikka toimintavelvoitteen suorittamiseksi ja toiminnan sisältö on mielekäs. Koevapauden suunnitteluvaiheessa vankilan on hyvä käyttää aikaa toimintavelvoitteen suunnitteluun ja paikan etsintään, jotta koevapauteen

lähtijälle löydettäisiin paikka ja toiminta joka häntä parhaiten tukisi ja kannattelisi rikoksetomaan elämään. Myös Mäkipää (2010, 91) toteaa omassa tutkimuksessaan, että koevapauden aikaisen toiminnan ja paikan tulee olla rikoksetonta elämää kannustavaa.

6.1.3 Tiedon saaminen valvotusta koevapaudesta

Naisten haastatteluissa oman aktiivisuuden rinnalle nostettiin vankilan vastuu koevapauden informoimisessa sekä vastuu siitä, että henkilöstöllä on riittävä tieto ja taito ohjata koevapauden prosessissa. Tiedonkulun ongelmat herättivät haastateltavissa epävarmuutta ja useampi haastateltava kertoikin aloittaneensa jo itsenäisesti selvittämään koevapauteen liittyviä asioita, ennen kuin vankila oli tehnyt edes virallista päätös koevapauteen pääsemisestä. Myös Mäkipään (2010, 62) tutkimuksessa osa vangeista oli itse lähtenyt hankkimaan tietoa ja järjestämään koevapautta ilman vankilan aloitetta. Rantasen ym. (2016, 91) tutkimuksessa ilmeni myös valvotun koevapauden valmisteluun ja suunnitteluun liittyvät tiedon ja tuen puutteet. Koevapauden tiedottamisessa vankiloittain haastateltavat nostivat esiin eroja. Eräs haastateltavat kertoi, että vankila järjesti infotilaisuuksia valvotusta koevapaudesta, kun taas vastaavasti osassa vankiloissa tiedon saaminen koevapaudesta koettiin hankalana. Koevapaudesta haastateltavat olivat saaneet tietoa useasti toisilta vangeilta, mutta myös vankilan työntekijöiltä. Seuraavissa aineistonäytteissä haastateltavat kuvaavat vankiloiden käytäntöjen ristiriitaisuutta siitä, miten tietoa on valvotusta koevapaudesta saatavilla.

”Ensinnäkin se että ketkä niitä valmistelee pitäis tietää miten ne valmistellaan ja mitä siihen liittyy ja mitkä instanssit siihen kuuluu ja mitä pitää hoitaa. Joillain ohjaajilla tuntu olevan pakka aika levällään ja vähä semmoinen että ihan sama, miten oot saanut hoidettua asiiasi et siinä ei ollut sellasta yhteistyötä ollenkaan, ainakaan mun kohalla ollut. Mut sit on taas täysin päinvastainen kokemus tästä toisesta ohjaajasta niin kun se ties tasan tarkkaan miten ja missä aikataulussa. On siis aivan kaks ääripäätä miten asiat voi hoitua ja miten ne ei todellakaan hoidu. Tuntuu et eri ohjaajilla ainakin X (vankilassa) on niin ku tosi erilaiset tavat toimia ja et sai erilaista infoa, miten päästä koevapauteen, et jotenkin semmoinen yhtenäinen linja tuntu puuttuvan. H: Eikö siellä vankilassa ollut mitään esitettä valvotusta koevapaudesta? H4: Ainut mitä mä näin oli se paksu nivaska laki koevapaudesta.” (H4)

” Aika vähän loppujen lopuks sai sitä informaatiota että kyl ne piti kaikki ite selvittää.” (H2)

”Tosi hyvin, kyllä siitä infoa oli. Meidän vankila järjesti ihan tiedotustilaisuuksia ja sosiaalityöntekijä oli ja psykiatri ja erityistyöntekijä että kaikilta sai kyllä tietoa. Tiedon saamisessa vankiloittain on eroja.” (H5)

Kahden haastateltavan kohdalla nousi esiin, etteivät he olleet saaneet riittävästi tietoa toimintavelvoitteen sisällöstä ja molemmat kokivat tämän takia saaneensa epäoikeudenmukaista kohtelua.

”Se kuntouttava työtoiminta ja jos mä oisin tiennyt et olis riittänyt kolme päivää niin mä en saanut sitä informaatiota. Et mulle lasketettiin vankilasta et se on se viis päivää viikossa- ja tää mihin mä menin niin siellä piti olla se kuus tuntii päivässä et sitä ei voinut olla vähempää. Mut mä oisin voinut olla vähempi päivii vaikka sen kolme mut mä en saanut tätä informaatio ollenkaan. Sit mä kuulin muilta et ne on ollut vaan kolme ja mä olin sit et mitä ihmettä miks mun piti olla. Et mä koin sen epäoikeudenmukaisena sekin et miksi toisten ei tarvinnut olla kun kolme ja mun piti olla viis kertaa viikos.” (H2)

”Mä olin vähä pettynyt että työpaikalla jossa mä suoritin tätä velvotetta kävin kuntouttavassa niin sieltä päätti yks kaks muuttaa mun työaikoja ja mä olin sit sitä vastaan että en mä rupee lisäämään tunteja kun on sovittu mikä on sovittu. No sit siinä vaiheessa mä olin yhteydessä vankilalle ihan johtajaa myöten. Siihen mä olin pettynyt, että siinä vaiheessa vankilalla ei ollut enää sanavaltaa ollenkaan siihen, että työpaikka saa päättää että siitähän mä sitte taistelin vastaan. Että eihän se nyt niin voi olla kun mä oon valvotussa koevapaudessa että eikö vankila se oo joka vastaa että niitten kanssa siitä pitäis sopia eikö työpaikan kanssa.” (H5)

Eräs haastateltavista toivoi, että vankiloissa hyödynnettäisiin vertaistuen tietämystä, jotta valvottuun koevapauteen osattaisiin jo vankila aikana valmistautua ja koevapautta harkitseville avautuisi mitä se konkreettisesti heiltä vaatisi. Haastateltava koki vertaistuen merkityksen tärkeänä ja merkittävänä mahdollisuutena saada tietoa saman kokemuksen läpikäyneeltä. Myös Rantasen ym. (2016, 41) tutkimuksessa nousi esiin vertaistuen mahdollisuuden hyödyntäminen ennen valvotun koevapauden alkamista. Mäkipään (2010, 73) tutkimuksessa vertaistuen merkitys nousi esiin siinä vaiheessa, kun vankeustuomio on suoritettu ja vanki on vapautumassa. Seuraavasta aineisto-otteesta käy ilmi, miten vertaistuki voisi tukea vankia koevapautta suunniteltaessa.

”Semmoinen vois olla hyvä, että joku tapaaminen jossa semmoinen ihminen joka on koevapaudessa, toki sellaiset jotka suostuisi vois käydä siellä avovankilassa kertomassa henkilökohtaista kokemusta niille joilla se on lähdössä...H: Tarkoitatko sellaista vertaistukea? H1: Kyllä. Sellainen joka on ollut koevapaudessa ja osaisi kertoa, miten se prosessi hänellä meni ja mitä huomasi ehkä haasteet ja onnistumiset. Ja ne muut osaisi jotenkin valmistautua olemalla aktiivisia, niitä kokemuksia mitä sä oot esimerkiksi käynyt.” (H1)

Lisäksi haastatteluissa korostui se, että aktiiviset haastateltavat jakoivat tietoaan ja kannustivat muitakin vankeja koevapauteen ja valmistautumaan siihen. Mäkipään (2010, 63) tutkimuksessa nousi myös esiin, että tietoa koevapaudesta ja sen kokemuksista jaettiin vankien kesken. Aineisto-ote tuo esiin sen, että kun tietoa koevapaudesta ei saada vankilan henkilökunnan toimesta niin tietoa aiheesta jaetaan vankien kesken.

”On ensikertalaisia ketkä ei paljon tiedä vankilan maailmasta mitään ja varsinkaan koevapaudesta ja tämmöisistä. Varmasti vankilassa tulee monesti esiin, että koevapaus, että miten sitä sitten lähdetään toimimaan. Et mullakin oli monta kaveria siellä ketkä oli, että mitä nyt pitää tehdä ja mitä nyt ja mä sanoin että tehkää ja valmistelkaa mahdollisimman paljon ite sitä ja että teillä on mahdollisimman paljon liitteitä täyttämään koevapauspapereita. Että kyllä siihen sais vähän enemmän tulla vankilan puolelta, että ite ottaisivat sitä asiaa esille.” (H6)

Haastatteluiden perusteella voidaan todeta, että kaikissa vankiloissa koevapaudesta tiedottaminen ei vielä toimi sujuvasti kuin pitäisi. Tiedon ulkopuolelle tai sitä vain niukasti saavat voivat pahimmassa tapauksessa jäädä vaille koevapauden mahdollisuutta.

6.1.4 Suunnitelmallisuus

Tiedon rinnalla korostettiin koevapauden suunnitelmallisuutta ja sitä, että vankila alkaisi hyvissä ajoin tehdä suunnitelmaa koevapauteen lähtemisestä. Myös Mäkipää (2010, 219) korostaa omassa tutkimuksessaan, että koevapauden suunnitelmallisuutta tulisi entisestään kehittää, jotta vaadittavat toimet koevapauden käynnistämiseksi saataisiin entistä nopeammin käynnistettyä. Suunnitelmallisuuden tarve nousee esiin seuraavasta aineisto-otteesta.

” Mä oon semmoinen, että mä olisin halunnut jo pitemmälle sitä suunnitelmallisuutta. Et se oli vähän semmoinen, että olin pikkusen nyreissäni, kun ei oo ollut mitään että mähän olisin toki voinut tai niin ku halunnut prosessin heti käyntiin niin kuin tavallaan. Niin kyllähän siellä on paljon materiaalia, esitteitä ja muuta ja muilta sai sitten jotka oli ollut siellä näiltä konkareilta, että miten se sitten menee.” (H1)

Suunnitelmallisuus nousi esiin myös siinä, että haastateltavilla aloitettu toimintavelvoite jatkui myös koevapauden päätyttyä. Yhden haastateltavan osalta terveydelliset syyt keskeyttivät työtoiminnan koevapauden päätyttyä ja yhden osalta työtoiminta muuttui palkalliseksi työsuhteeksi. Myös kaksi haastateltavista mainitsi päihdepalvelujen jatkumisen koevapauden päätyttyä. Koevapauden jälkeen jatkunutta työtoimintaa tai työtä pidettiin tärkeänä arjen rytmittäjänä ja rytmillä nähtiin olevan positiivisia vaikutuksia myös muihin elämän osa-alueisiin. Vastauksissa haastateltavat pääsääntöisesti kokivat koevapauden hyvänä tukena siirtymisessä vapauteen. Rikosseuraamuslaitoksen tavoitteena on vangin suunnitelmallinen ja hallittu vapautuminen valvotun koevapauden kautta siviiliin. Koevapauden tavoite on saada vanki sijoittumaan takaisin yhteiskuntaan sekä tukea elämänhallintaa. (Hallittu vapautuminen 2012,10.) Koevapauden jälkeen jatkuvan työtoiminnan voi siis nähdä toteuttavan Rikosseuraamuslaitoksen tavoitetta toteuttaa vankien osalta suunnitelmallisuutta myös rangaistuksen suorittamisen jälkeen. Haastateltavista kuudella jatkui ehdonalainen koevapauden päätyttyä ja yhden haastateltavan osalta tuomio oli niin lyhyt, ettei siihen sisältynyt ehdonalaisen vapauden valvontaa. Seuraavista aineisto-otteista käy ilmi koevapaudessa alkaneet toiminnan jatkumisen merkityksellisyys myös koevapauden päätyttyä.

”X (päihdepalvelu) enää että siihenhän kukaan ei velvoittanut enää sen jälkeen eikä välttämättä tarvikkaan mutta ehkä se niin kun tietyssä tapauksissa vois vielä jatkua se koko ehdonalaisen niin kuin kaikille muillakin. Mähän olen siellä vapaaehtoisesti käynyt.” (H1)

”No siinä mielessä on, että tuo kuntouttava työtoiminta jatkuu ja oon itse sopinut tuon päihdeseurannan jatkumisen, että alkaa ajokortti seulonnat ja silleen, ettei se kontrolli lopu ihan seinään. Että pysyy nyt edes joku vaikka ei se nyt samanlainen tuu olemaan, kun tukipartio käy mut kumminkin.” (H4)

Haastatteluiden perusteella voidaan tulkita, että tukipartion antama tuki ja kontrolli koettiin pääsääntöisesti tukevan päihdekuntoutusta. Osa haastateltavista olivat päättäneet jatkaa jo vankilassa tai koevapaudessa aloitettua päihdekuntoutusta myös koevapauden päätyttyä.

Myös Rantanen ym. (2016, 89) tutkimuksessa valvonnan merkitystä korostettiin tukevana elementtinä päihdekuntoutuksessa. Antikaisen (2008, 12) mukaan koevapauten sisältävä kontrolli on auttanut vankeja sitoutumaan päihdekuntoutukseen, joka puolestaan tukee päiheteetöntä elämää siviilissä. Granfeltin (2016, 80-82) korostaa että desistanssiprosessin edetessä vanki oppii tekemään oikeita valintoja, jotka voivat johtaa siihen, että päihderiippuvainen lainrikkoja muuttuu kuuliaisesti kansalaiseksi. Päihderiippuvaiselle suunnitelmallinen eteneminen on kuitenkin haastavaa, sillä päihteet saattavat sekoittaa yrityksiä tehdä desistanssia tukevia valintoja.

Yhden haastateltavan osalta koevapauden jälkeen jatkunut palkkatukityö ei vastannut odotuksia taloudellisen tilanteen parantamisen suhteen, joka käy ilmi seuraavasta aineistootteesta.

”Pomo sano et sä oot hyvä työntekijä ja et sulla on mahdollisuus tällaiseen palkkatukeen et jos sä puol vuotta jatkat niin sit pääset siihen palkkatukeen. Miehän otin tarjouksen vastaan ja se oli virhe. Mä jouduin luopumaan mun kämpästä ja kaikesta, en mä parjännyt ollenkaan rahallisesti. Se on kiva, kun tälläsi tukijuttuja järjestetään mutta kyllä ne meille ihmisille on ihan paskaa.” (H2)

Taloudellinen tilanne ei kohentunut haastateltavillani naisilla koevapauden aikana merkittävästi, sillä kukaan ei siirtynyt suoraan palkkatyöhön vaan jokaisen kohdalla toimintavelvoite oli joko kuntouttava työtoiminta tai työkokeilu. Työ ja mielekäs tekeminen muodostuivat haastatteluissani tärkeiksi asioiksi elämässä ja työn ajateltiin tuovan tulevaisuudessa kokenusta taloudelliseen tilanteeseen. Koevapauden päätyttyä kaksi haastateltavista oli siirtynyt määräaikaiseen palkkatyöhön. Rahaa on ennen saatettu hankkia rikoksia tekemällä ja tästä syystä taloudellinen tilanne on koettu parempana. Siirryttäessä hankkimaan rahaa palkkatyön keinoin voi vastaan tulla se, ettei palkka vastaa omia odotuksia. Muutama haastateltava nosti esiin, että työn tekeminen on oltava aina kannattavampaa kuin erilaisten tukien varassa eläminen. Haastateltavat kertoivat myös veloista, joita heille oli syntynyt ennen vankeustuomiota ja muutama totesikin, ettei saa velkoja koskaan maksetuksi, ellei pääse töihin, josta maksetaan ”kunnon” palkkaa. Pirjo Näkin (2006) tutkimuksen mukaan vapautuneet vangit ovat kaikkein huono-osaisimpia ja resurssivajeisempia saadakseen hoidettua velkojaan. Näkin mukaan nykyiset velkaantumisen auttamistahot eivät tue riittävästi vankilasta vapautuneiden selviytymään heidän velkaongelmissaan. Velat perustuivat useasti rikosperusteisiin korvauksiin ja maksamattoon sakkoihin. Näkin tutkimuksen mukaan myös vapautuneiden

vankien toimeentulo perustuu useasti sosiaaliturvaan sekä vippeihin ja rikoksiin ja harvemmin palkkatuloihin. Myös laittomaan toimintaan liittyvät velat nousivat Näkin tutkimuksessa esiin ja Näkki arvelikin niiden olevan suurin este vapautuneelle vangille integroitua yhteiskuntaan. (Näkki 2006, 157, 159-160.)

6.1.5 Byrokratia

Byrokratia koettiin hankalana ja useasti koevapauden prosessia hidastavana tekijänä. Haastateltavista useampi nosti esiin, että koevapauden suunnittelu sujui vankilassa melko jouhevasti, mutta koevapauden vahvistaminen vei aikaa. Valvotun koevapauden lain (2013/629) mukaan koevapauden vahvistaa vankilan johtaja paitsi elinkautista ja koko rangaistusta suorittavien osalta puolestaan Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikkö. Mäkipään (2010, 69, 96) tutkimuksessa nousi esiin myös kritiikkiä koevapauden valmisteluun ja sen kestoon. Haastateltavat toivoivat tukea erilaisten virallisten asioiden hoitamiseen vankilan henkilökunnalta, jotta koevapauden prosessi etenisi ja joustavuutta koevapauden vahvistamiseen organisaation sisältä. Seuraavat aineisto-otteet nostavat esiin byrokratian kankeutta.

”Pelkkä suunnittelu suju tosi tosi hyvin. Sitä suunniteltiin jo hyvissä ajoin, mutta sitten tämä byrokratia on toinen juttu.” (H5)

”Tosi hienoja ihmisiä X (avovankilan nimi) X (työntekijän nimi avovankilassa) niin sehän oli sitten sen kanssa käytiin niitä asioita läpi. Ja paljo sitä paperityötä mikä on inhottavaa tietysti tietyssä mielessä, mutta kun saa ne kaikki pois ja ymmärtää sen, että pitää olla joku työtoiminta tai joku paikka jossa käydä muutama tunti päivässä ja sitte pitää olla vakituinen osoite.” (H3)

Valvottu koevapaus vaatii vangilta tietynlaisia edellytyksiä, joihin vangin tulee sitoutua. Koevapauteen lähtijää velvoittaa toimintavelvollisuus joka pitää sisällään osallistumisen työhön, koulutukseen, kuntoutukseen, toimintaohjelmiin tai muuhun sovittuun toimintaan, joka edistää ja ylläpitää vangin toimintakykyä sekä sosiaalisia valmiuksia (Laki valvotusta koevapaudesta 629/2013, 5-6 §). Haastattelemani naiset olivat varsin aktiivisia oman koevapautensa järjestämisessä ja jokainen löysi itsenäisesti toimintavelvoitepaikan, jossa koevapauden pystyi suorittaa. Koevapauteen lähteminen vaati jokaiselta haastateltavat myös yhteistyön tekemistä vankilan ulkopuolisten tahojen kuten Työ- ja elinkeinotoimiston, Kelan,

päihdepalvelujen, ja kolmannen sektorin kanssa. Asunnon hankkiminen on myös koevapauden tärkein lähtökohta. Haastattelemiini naiset eivät tuoneet esiin ongelmia asunnon löytämisen suhteen vaan kertoivat että olivat tarvittaessa saaneet vankilasta poistumisluvan asunnon katsomista varten. Haastattelujen pohjalta voisi todeta, että haastateltavat toivat vankilan sisäisen byrokratian helpottuvan, jotta koevapauden aloittaminen ei venyisi. Lisäksi naiset nostivat esiin, että lopullinen päätös koevapaudesta olisi saatava aikaisemmin, jotta aikaa koevapauden valmisteluun jäisi nykyistä enemmän.

6.1.6 Valvotun koevapauden aikainen tuki

Tukipartion yhteydenpito ja tapaamiset valvotun koevapauden aikana koettiin pääsääntöisesti riittävinä ja siihen oltiin tyytyväisiä. Myös Rantasen ym. (2016, 52) tutkimuksen mukaan tukipartion toiminta nähtiin myös pääsääntöisesti positiivisena ja asianmukaisena. Suurin osa haastateltavista piti tukipartion toimintaa helposti lähestyttävänä eikä niinkään tiukana ja kankeana viranomaistyönä. Yhden vastaajan mielestä tukea olisi voinut tarjota koevapauden aikana enemmän, sillä tapaamiset tukipartion kanssa olivat vähäisiä.

”Mun tukihenkilöt oli just se tukipartio et mulla on niihin tänä päivänäkin hyvät välit. En kokenut tarvitsevani muuta tukea koska mulla ei ollut sitä päihdeongelmaa enkä oo koskaan tarvinnut psykiatria tai mitään. Sen aikainen mies oli siinä myös. Sopiva määrä oli.” (H7)

”Ois ehkä enemmän mutta sehän oli sitten vapaaehtoista. Et ois ollut jotain keskusteluapua tai muuta mut sanotaan et ei ainakaan vankilalta tullut minkäänlaista tukea kyl se oli vaan niitä velvoitteita kokoajan sinne päin et ei sieltä kukaan soittanut et miten sä voit tai onks sulla kaikki hyvin. H: Olisitko sä kaivannut et vankilasta olisi välillä soitettu ja kysytty kuulumisia? H2: No ehkä, mut tukipartiohan hois sen homman kuitenkin. Et ne oli tosi mukavii et sillon kun ne tuli niin kyllä ne niin jutteli ja kysy miten menee niin ku näin. Kävi kerran viikossa joskus kaksikin, riippuu. Sit vankilaan iltasoitto mut se oli et selvä ja se oli siinä. Se oli vaan et vartija vastaa et siinä.”(H2)

Haastateltavien vastauksia kävi ilmi, että he hyödynsivät tukipartion lisäksi myös muita palveluita. Muutama haastateltavista oli kiinnittynyt koevapauden aikana päihdepalveluihin ja

jatkanut palvelussa myös koevapauden päätyttyäkin. Lisäksi kaikilla on koevapauden aikana kontakti työllisyyttä hoitavien tahojen kanssa, jossa kuntouttavan työtoiminnan tai työkokeilun kuviot järjestettiin. Lasten asioissa muutamilla oli kontakti myös lastensuojeluun koevapauden aikana. Sosiaalitoimen kanssa useat haastateltavat olivat myös olleet yhteydessä taloudellisten asioiden kuten vuokravakuuden takia. Muutama haastateltava kertoivat tulleensa toimeen ilman muita palveluja ja jopa vältäneensä turhia viranomaiskontakteja. Elisa Bergmanin (2010) mukaan pitkäkestoiseen ja riittävän tuen tarjoavaan ja tavoitteelliseen kuntoutuspolkuun sitoutuneilla vangeilla on hyvät edellytykset jättää rikollinen elämän ja kiinnittyä uudelleen yhteiskuntaan. Bergman (2010) painottaa, että vapautuvien vankien tuen tarve on kokonaisvaltainen ja kohdentuu muun muassa taloudellisiin asioihin, työllistymiseen, työkykyyn, sosiaalisiin suhteisiin ja päihde- sekä muuhun kuntoutukseen. Vastausten perusteella koevapaudessa olevat tarvitsevat pääsääntöisesti tukea viranomaisilta, läheisiltään ja muilta toimijoilta esimerkiksi yhdistykset ja säätiöt, joka käy ilmi seuraavista aineisto-otteista.

”Mullahan kuulu siihen tota... viikoittain mä kävin myös siellä X (päihdepalvelut) se kuulu siihen mun. Torstaisin mulla oli töitä vaan puoli päivää, että mulla ei ollut edes kokopäivää silloin kun mä kävin siellä X (päihdepalvelu) ryhmässä joka oli hirveen hyvä tuki siinä vaiheessa. Mulla oli ihan riittävästi kontakteja ja perheeltä mä oon saanut koko ajan tukea, hyvän tuen. X (yhdyskuntaseuraamustoimiston työntekijää) oon käynyt katsomassa ja juteltu mukavia.” (H1)

”Ei, kuntouttavan työtoiminnan ja yhdyskuntaseuraamustoimiston työntekijän kanssa. En tarvi kyllä mitään viranomaiskontaktia.” (H5)

”Sosiaalityöntekijöiden kanssa mä jouduin lastensuojelun puolelta olemaan lapsen asioissa.” (H2)

Koevapauden aikana haastateltavilla oli päivittäin velvollisuus ilmoittautua puhelimitse vankilaan aamuin ja illoin. Mäkipään (2010,205) tutkimuksessa nousi esiin, tutkittavien vaikeus muistaa soittaa päivittäisiä valvontasoittoja joka nousi esiin myös omassa tutkimuksessani. Haastateltavieni mukaan päivittäisiä puheluita ei pidetty pääsääntöisesti kuormittavina, mutta toisinaan valvontapuhelu saattoi arjen kiireessä unohtua tehdä, joka käy seuraavasta aineisto-otteesta ilmi.

”Ei oo ongelmia tullut koevapauden myötä ja tää on oikeestaan perusarkea. Että mä oikeestaan unohdan, että oon vanki. Aamuisin kun pitää se ilmoittautumissoitto vankilaan kuuden ja yhdeksän välillä niin mä oon kerran unohtanut sen kun en vaan muistanut, että mä oon vanki ja pitää ilmoittautua johonkin. Mä niin elän sitä että seitsemältä ylös ja kahdeksalta lähetään pojan kanssa hoitoon ja ite töihin. Että se väli on just siinä.” (H6)

Lisäksi haastateltavat kantoivat koevapauden aikana teknisiä valvontalaitteita, jotka kolme haastateltavista koki toisinaan haastavina. Mäkipää (2010, 223) on nostanut omassa tutkimuksessaan gsm-puhelinpaikannuksen tekniset ongelmat paikannuksen epätarkkuuden vuoksi. Aineisto-otteista nousee, että teknisten valvontalaitteiden toivottaisiin kehittyvän niin että paikannus toimisi paremmin ja, että niiden koko muuttuisi huomaamattomammaksi.

”Mulla ei ollut yhtäkään rikettä koko puolen vuoden aikana mutta pari kertaa oli silleen et mun jalkalaitteen signaali kulki jälkijunassa. Että jos olin X (paikka) kuuden aikaan ja tulin kotiin seistämän aikaan kotiin niin se saatto näyttää, että olisin siellä X (paikka) vielä yhdentoista maissakin. Mutta kyllä se sit selvis etten mä siellä ollut et siinä laitteessa olis kehittämisen varaa.” (H7)

”Se ehkä että vois olla vähä huomaamattomampi se kauhee laite kun sitä oli kuitenkin pakko kantaa mukana ja häiritsi niitä töitä mutta sehän nyt oli kuitenkin. Ei niin kuin muuten mitään, kaikki meni hyvin.” (H1)

Yksi haastateltavista nosti esiin päihdekuntoutuksen tarpeen vankeusaikana ja toivoikin, että kontrollin sijasta keskityttäisiin kuntouttaviin toimiin. Useammalla haastateltavalla oli tavoitteena päihdeettömyys, mutta vain kahden haastateltavan osalta koevapauteen oli liitetty päihdekuntoutus. Lisäksi yksi haastateltavista toi esiin vaikeuden päästä vankilassa ryhmään jossa, sai tukea päihdeongelmaan. Rantasen ym. (2016, 91) tutkimuksen mukaan muutos on prosessi, joka oli joidenkin tutkittavien osalta alkanut jo vankilassa päihdeettömyytenä ja jatkunut myös valvotussa koevapaudessa keskeytyksettä. Rantasen ym. (2016, 91) tutkimus painottaakin valvotun koevapauden ja päihdehoidon yhdistämistä, jotta kuntoutumiselle saadaan mahdollisimman hyvä pohja. Seuraava aineisto-ote nostaakin esiin päihdekuntoutuksen tärkeyden.

”Tota mä henkilökohtaisesti ehkä keskittyisin paljon enemmän siihen päihdekuntoutukseen sekä vankeusaikana että koevapauden aikana. Kumminkin suurimmalla osalla on joku päihdeongelma tai joku tämmöinen, että se puoli jää aika pienelle joka on sääli, koska se on aika isossa osassa siinä, miten koko homma lähtee taas toimimaan tai pystyy edes toimimaan mitkään muutkaan asiat siinä. Sitä ankarasti

lisää ihan niin kun kuntouttavaa näkemystä sen kontrollin kylkeen. Mun mielestä yli-päättään koko avovankila toimintaa voitais kehittää siihen suuntaan enemmän et se ois aika saman tapaista kun yhteisöllinen päihdekuntoutus. Voi olla niitä taloja joissa päihdekuntoutuspaikkoja ja sit sellaisia jotka ei oo. Niitä vois enemmän silleen kattoo minkälaista vanki ainesta mihinkä avotaloon laitetaan.” (H4)

6.2 Nais erityisyys

Nais erityisyys pääluokan alle muodostui yläluokiksi; perhe, sukupuolen merkitys, tasapuolinen kohtelu ja syrjäytyminen. Seuraavassa kappaleessa tulen käsittelemään pääluokan alla syntyneitä yläluokkia.

6.2.1 Perhe

Naisvangeista ja heidän lastensa tilanteista on tehty tutkimuksia enemmän kuin vankilassa olevista isistä ja heidän lapsistaan (Enroos 2015, 44). Ferraro ja Moe (2003) nostavat esiin naisvankien dramaattisen määrän kasvun vuodesta 1980 vuoteen 2002. Ferraro ja Moe mukaan naisvankien tilanne on hyvin ajankohtainen ja vaatii keskustelua vankien lasten asemasta, hoidosta ja vanhempien vastuista. Naiset ovat myös tutkimuksen mukaan useasti lasten pääasiallisia hoitajia. (Ferraro & Moe, 2003, 10, 36.) Tutkimukseni tarkoitus ei ole vähätellä perheen merkitystä vankilassa oleville isille tai muille vankiloissa oleville, mutta olen nyt rajannut tutkimukseni koskemaan naisia. Näkemykseni mukaan tutkimusta tarvitaan jatkossakin tasapuolisesti niin vankilassa olevista isistä kuin äideistäkin.

Naisten mielestä valvotun koevapauden suunnittelussa sukupuoli huomioitiin perheen ja lasten osalta pääsääntöisesti hyvin. Perheellä tässä tutkielmassa tarkoitan lapsia, puolisoa ja haastateltaville läheisiä ihmisiä. Lähes jokainen haastateltava toi esiin, että koevapaus mahdollisti perheen ja läheisten kanssa ajan viettämisen. Perhe myös koettiin useamman osalta motivoivana tekijänä lähteä koevapauteen. Konkreettisesti vietetty arki koettiin perheen kanssa tärkeänä. Kaikki haastateltavat eivät muuttaneet perheensä kanssa asumaan samaan asuntoon koevapauden aikana, mutta tästäkin huolimatta pääsy perheen lähelle koettiin erittäin merkityksellisenä. Naiset näkyviksi (2008, 23) selvityksen mukaan erityisesti naisvankien suhteet lapsiin ja perheeseen nousevat keskiöön vankeusrangaistuksen aikana. Myös

Rantasen ym. (2016, 85) tutkimuksessa perheen tuominen ja mukaan ottaminen nähtiin tärkeänä. Pirjo Näkin (2006, 146) tutkimus puoltaa myös perheen merkitystä voimavarojen antajana sekä syynä motivoitua rikoksettomaan elämään. Haastatteluiden pohjalta voidaan todeta, että naisvankien perhetilanteet huomioitiin asianmukaisella tavalla. Seuraavat aineistotteet kertovat miten perhetilanne huomioitiin valvotun koevapauden suunnittelussa ja koevapauden aikana.

”Perhe otettiin huomioon kaikin puolin ja sen takia mulla ei oo siitä mitään negatiivista.” (H7)

”X (avovankila työntekijän nimi) kyllä todellakin ajatteli sitä ja muunkin vankilan henkilökunnan kanssa tekemisissä niin kyllä ne toi joka kerta sen lapsen sieltä esiin.”(H6)

”Otettiin tosi hyvin huomioon perhesuhteet ja muu ja kaikki. Mä tiedän edelleenkin sen että joka paikassa ei oo. On mennyt ja se johtuu ihan tästä vankilasta ja ja johtajasta ja hyvistä sosiaalityöntekijöistä että harvinaisen hyvä tässä vankilassa.” (H5)

”...Mun on tietysti helppo sanoo, kun ei oo omia lapsia mut sen verran vaan kuuntelin sitä, että hetkinen että tuota ne äidit pitää ottaa huomioon.” (H1)

Haastateltavat joilla oli lapsia, kokivat että lapset huomioitiin koevapautta suunniteltaessa hyvin. Haastateltavien mukaan perhesuhteiden ylläpitäminen ja suhde lapsiin on tärkeä säilyttää vankeudesta huolimatta, sillä lapsille ei haluttu tulevan tunnetta, että äiti olisi heidät hylännyt. Pienille lapsilleen haastateltavat kertoivat olleen vaikeinta selittää, miksi lapsi ei voi tavata äiti päivittäin ja joissain tapauksissa äidin vankilaan lähtö olikin selitetty lapselle työmatkalle lähdöllä. Lapsille kertominen vankilaan lähdestä koettiin vaikeana ja ”raastavana”. Haastateltavat kertoivat myös, että vankilan henkilökunta nosti aina keskusteluissa perheen esiin ja myönsivät lupia osallistua läheisten juhliin tai hautajaisiin. Koevapaudessa olevaa liikkumisrajoitusta ei koettu negatiivisena asiana, sillä haastateltavien mukaan erilaiset menot olivat sovittavissa vankilan kanssa.

Naiset näkyviksi (2008, 23) selvitys myös painottaa naisten sosiaalisten sidosten osuutta rikollisesta käyttäytymisestä irrottautumisessa. Tutkimukset osoittavat, että naisvangit ovat parisuhde- ja perheriippuvaisia. Naisten tekemät rikokset ovat sekoitus huono-osaisuuden, päihdeongelman ja ihmissuhderiippuvuuden vyyhtiä. Pösön (1986, 193; Naiset näkyviksi 2008, 91) mukaan naiset ovat vahvasti kiintyneitä miehiin, lapsiin, vanhempiin, naiseuteen

ja äitiyteen. Seuraavasta aineisto-otteesta käy ilmi erään haastateltavan ajatus siitä, ettei osaa olla ilman parisuhdetta.

”Et mun ei ois heti pitänyt eron jälkeen ottaa heti uutta miestä et se oli myös mun omaa vikaa. Ihminen tekee virheitä ja mullakin täytyy olla joku muka kun en osaa olla yksinkään.” (H2)

Haastatteluiden perusteella huomasi, miten vahingollisista parisuhteista osan naisista oli vaikea päästää irti. Muutamat naiset kertoivatkin, että olivat itsekin ymmärtäneet parisuhteen tuovan vaikeuksia omaan elämään, mutta niistä irti päästäminen kuvattiin vaikeaksi. Naiset perustelivat parisuhteen jatkumista, sillä että uskottiin ja toivottiin tilanteen muuttuvan parempaan ja asioiden korjaantuvan. Naiset näkyviksi (2008, 52) mietinnössä tuodaan esiin, että 61 % naisista arvioidaan olevan parisuhteessa, jossa toinen osapuoli ei kykene tukemaan naista rikoksettomassa elämäntavassa, kun taas miehillä tilastojen mukaan lähes kahdella kolmasosaa oli rikoksetonta elämäntapaa tukeva parisuhde.

6.2.2 Sukupuolen merkitys

Haastateltavien mukaan sukupuoleen liitetyt mielikuvat rikosten tekemisen suhteen ovat karisemassa. Haastateltavien mukaan ei ole enää niinkään merkitystä sillä onko rikoksen tehnyt nainen vai mies. Kaksi haastateltavista nosti esiin sen, että naisiin kohdistuu yhteiskunnasta edelleen tietynlaisia odotuksia eli ajatellaan ettei nainen voi kyetä pahuuteen ja rikoksen tekemiseen. Honkatukian (2009) mukaan naisiin liitetään edelleen hoivaamiseen ja huolenpitäjään liittyviä ominaisuuksia. Rikollisuuden leima katsotaan istuvan naiseen huonommin kuin mieheen. Seuraavat aineisto-otteet nostavat esiin naisten näkemyksiä sukupuolen merkityksestä rikollisuuteen.

”Ei varmaan enää nykyään. Ehkä se rupee jo karisemaan se mielikuva ettei naiset vois tehdä mitään rikollista tai ei oo kykeneväisiä sellaiseen pahuuteen tai että äiti ei voi koskaan tehdä mitään rikollista.” (H4)

”No ei kai sillä enää tänä päivänä oo merkitystä onko sen tehnyt mies vai nainen.” (H6)

”No ei ehkä muuten, mutta kai se vieläkin tänä päivänä on niin ku vankilasta vapautumisen jälkeen niin joku työllistymisvaiheessa niin se on vähä semmoinen kummasuttava juttu, että on nainen jolla on panta jalassa tai sitten nainen joka on istunut

vankilassa vuos kaudet. Normaalimpaa se kaippa on kun mies tekee mutta kun se onkin nainen niin onhan se vielä tänäkin päivänä.” (H5)

”Se miten naisiin suhtauduttaisiin tai miehiin niin ehkä tällainen yleinen kuva on, että ehkä normaali ihmisillä vangeista ylipäättään niin nyt kuin tiedetään nyt on puhuttu tästä vankilan tulosta X (kaupunki) niin nehän mielletään sellaiseksi kauheiksi murhamiehiksi, kaiken maailman rikollisia tämmöistä. Että ehkä musta tuntuu ehkä kuitenkin niin kuin yhteiskunta suhtautuu naisvankeihin joko hirveen jyrkästi. Että miten nainen on voinut tehdä jotain tuollaista tai sitten toinen ääripää, että sille on varmasti tapahtunut jotain hirveitä, että se on ollut jokin kauhee romahdus. Ja usein näin varmaan onkin.” (H1)

Naisten kokemukset siitä miten heihin suhtauduttiin valvotun koevapauden aikana, olivat hyvin positiivista. Lähes kaikki haastateltavista kertoivat, etteivät he olleet huomanneet, että heihin olisi suhtauduttu mitenkään eri tavalla. Yksi haastateltavista oli kokenut, että vankilan työntekijöiden suhtautuminen oli muuttunut positiivisemmaksi häntä kohtaan koevapauden aikana.

”Niin ei mitään semmoista, enkä mä kokenut, että mä oisin jäänyt mitenkään alakynteen tai että naisia kohdeltaisiin jotenkin eri tavalla. Enkä oo kyllä keltään kuulut mitään tai on ollut miehiä koevapaudessa mutta en kyllä itse ...ei oo mitään sellasta negatiivista.” (H3)

*”Kun pääs koevapauteen niin kyllä silloin vartijoiden äänensävy muuttui heti puhe-
limessa ja oltiin niin kavereita niin kuin, että kaikki hyvin. Toki niiden täytyy säilyttää se auktoriteetti niin.” (H1)*

”Ei suhtauduttu mut se on varmasti palvelupaikasta riippuen siellä oli myös toinen koevapaus vanki ja se oli mies. Koin että meitä kohdeltiin samalla tavalla eikä siitä tiennyt kukaan muu ellen kertonut paitsi pomo.” (H7)

6.2.3 Tasapuolisen kohtelun vaatimus

Haastateltavien mukaan koevapaudessa ja sen järjestämisen suhteen oli eroja miesten ja naisten välillä. Erään haastateltavan mukaan miehiltä otetaan huumesuoloja vähemmän kuin naisilta koevapauden aikana ja haastateltava kokikin, että naisilla on miehiä tiukemmat säännöt koevapaudessa. Yksi haastateltava koki puolestaan, että naisilla on paremmat mahdollisuudet päästä koevapauteen, koska naiset hoitavat asiansa. Mäkipään (2010, 123) tutkimuksessa naiset olivat yliedustettuina ja heitä pidettiin tutkimuksen mukaan keskimääräistä ”helpom-

pina” vankeina kuin miehiä ja tästä syystä myös helpompia päästää suorittamaan koevapautta. Koevapauteen liittyvät käytännöt ovat vaihdelleet vankiloittain, mikä johtaa siihen ettei vankia kohdella yhdenvertaisesti asian suhteen. Rantasen ym. (2016, 59) tutkimuksen mukaan haastateltavat peräänkuuluttivatkin eri vankiloiden käytäntöjen yhdenmukaistamista.

Haastattelemini naisten kokemukset koevapauden eroista pohjautuvat kokemusten vaihtoon koevapaudessa olleiden miesten kanssa sekä omiin havaintoihin. Haastateltava toivat esiin toiveen, että koevapauden säännöt olisivat naisilla ja miehille samat huolimatta mistä vankilasta on koevapautta lähtenyt suorittamaan.

”Mut itseasiassa se minuu mättää et mikä on ero miesten ja naisten välillä kanssa et miehiä ei huumeseuloiteta niin paljon kuin naisia. Et mun mielestä kaikilla pitäis olla samat säännöt. Mä tiedän esimerkiksi niin kun monta miestä jotka on ollu puol vuotta ja niiltä on otettu yks huumeseula. Mut meiltä naisilta otetaan joka kerta ainakin multa otettiin sillon joka kerta, sekä puhallus et huumeseula. Mä koin että naisena et mua kohdeltiin et mulla oli tiukemmat säännöt ku miehillä.” (H2)

”Me verrattiin näitä meidän koevapauksia ja niissä oli ihan järkyttävä ero. Suomesahan painotetaan, että pitää olla tasavertainen ja tämäkin asia on semmoinen jossa pitäisi olla tasavertainen. Mun näkemys on että pitäisi olla tasavertaista joka vankilassa koevapauden suhteen. Sehän motivoittaa ihmisiä enemmän toimimaan sääntöjen mukaan koska jokaisella ihmisellä on pinna. Tulee pettymyksen tunne kun vertaillaan, miksi mua kytätään näin kun sua ei.” (H7)

”No en mä sitä ainakaan ite silleen laittanut merkille sen isommin. Että aika hyvin siellä miehiä ja naisiakin ja mulla on yks tuttu kenen kanssa oon tällä hetkellä vähä tekemisissä ja hänkin sitte pääsi, että aika hyvin sieltä päässyt sekä miehet että naiset ja elinkautisvankejakin. Vaikka naisia on tällä hetkellä elinkautisia siellä istumassa kuitenkin, että ei oo semmoista et ruvettais hirveesti erottelemaan että naisilla olis huonommat mahdollisuudet. Mun mielestä naisilla on paremmat mahdollisuudet koska naiset monesti hoitaa asioista varsinkin jos on niin kun ulospäinsuuntautunut ihminen joka pärjää eikä jää tyhjän päälle. Niin mun mielestä naiset on paremmassa asemassa siinä niin kun että en ite ainakaan huomannut mitenkään missään vaiheessa sellaista kuilua miehet ja naiset eroteltais. Että aika tasapuolista ja mun mielestä pitäis ollakin samalla viivalla, että kaikilla on yhtä hyvät mahdollisuudet jotka haluaa lähteä.” (H3)

Haastatteluissa nousi esiin myös se, että yksi haastateltavista koki naisten saavan kovempia tuomioita samoista rikoksista kuin miehet. Haastateltava kertoi, että oli seurannut miesvankien saamia tuomioita samoista rikoksista, joita itse oli tehnyt ja huomannut että miehet oli-

vat saaneet lyhyempiä tuomioita samoista teoista. Lisäksi yksi haastateltava oli tehnyt huomion, että mediassa käsitellään naisten tekemiä rikoksia miehiä enemmän ja teot ovat raaempia kuin miehillä. Honkatukian (2009) mukaan naisten tekemät rikokset joutuvat useasti median kynsiin ja ne vievät palstatilaa, koska nainen on rikkonut sukupuoleen liitettyjä odotuksia. Seuraavista aineisto-otteista nousee naisten ajatuksia naisten tekemistä rikoksista.

”Nainen saa kovemman tuomion samasta rikoksesta kuin mies, et siinä mielessä se on väärin.” (H2)

”No periaatteessa nykyään ku lukee noita lehtiä tai kuuntelee naisista kertovia juttuja niin ne on raaempia kuin miehet.” (H3)

6.2.4 Syrjäytymisen kokemus

Neljä haastateltavista koki, etteivät ole syrjäytyneitä, kun taas kaksi haastateltavista kertoi olleensa syrjäytyneitä ja yksi haastateltavista käytti itsestään määritelmää syrjäytetty. Haastateltavat jotka eivät kokeneet olleensa syrjäytyneitä, perustelivat tilannettaan sillä, etteivät ole rikoksista huolimatta olleet millään tavalla yhteiskunnan ulkopuolella tai kokeneet itseään ulkopuolisiksi tai yksinäisiksi. Haastateltavien mukaan he ovat saaneet tehdyistä rikoksista huolimatta tukea niin perheeltä kuin läheisiltäkin, eikä heitä ole suljettu missään vaiheessa perheestä tai läheisten piiristä ulkopuolelle.

Haastateltavat jotka kokivat olleensa jossain vaiheessa elämäänsä syrjäytyneitä, määrittelivät he ajanjakson kestäneen vain tietyn ajan. Syrjäytyneisyyden kokemus liitettiin usein aikaan ennen valvottua koevapautta, jolloin elämässä oli ollut vahvasti mukana päihteet ja rikokset. Osalle valvottuun koevapauteen pääseminen tarkoitti myös syrjäytymisen kokemuksen jäämistä, sillä koevapaus oli mahdollistanut omien asioiden hoitamista ja kiinnittymistä yhteiskuntaan uudelleen. Yksi haastateltavista näki vankeusajan itselleen päihdekuntoutuksena ja mahdollisuutena saada asioita järjestykseen ja tätä kautta päässeensä takaisin osaksi yhteiskuntaa. Haastateltavien vastausten perusteella voidaan tulkita, että valvottu koevapaus voi osaltaan estää vankien syrjäytymistä yhteiskunnasta, mikä käy esiin seuraavista aineisto-otteista.

”Mä oon ollu joskus todella kun ne päihteet oli päivittäinen pointti elämässä niin sillon. Mut en mä enää tällä hetkellä koe se on kuitenkin niin iso ero siihen.” (H5)

”Oon mä ollut syrjäytynyt mutta en mä enää tällä hetkellä kokis olevani syrjäytynyt. H: mikä on muuttunut? H4: no mä oon ottanut tuo vankeustuomion semmoisena pakollisena päihdekuntoutuksena, että mä näkisin, että oisin saanut vankeusaikana kuitenkin asioita kuntoon. Niin kun takaisin kiinni niin ku mahdollisuuksia hoitaa asiansa oikein niin päästä mukaan yhteiskuntaan ja niin kuin näin. On siis jotain toimintaa ees.” (H4)

Yksi haastateltavista kertoi, että syrjäytymisen sijasta hänet on syrjäytetty. Haastateltavan mukaan syrjäyttäminen tarkoitti sitä, että yhteiskunta ja sen sisällä olevat järjestelmät ovat sulkeneet hänet ulkopuolelle. Haastateltava koki, että oikeusjärjestelmä on kohdellut häntä väärin ja tästä syystä hän on istumassa tuomiota rikoksesta jota ei ole tehnyt. Haastateltava myös kertoi, että lastensuojelu oli tehnyt ratkaisun, ettei hän saa tavata lastaan ja arveli että tämän päätöksen taustalla on käytetty väärää perusteita. Myös sosiaaliturva ja erilaiset työllisyyttä tukevat ratkaisut eivät tue haastateltavan mukaan yksilöä vaan aiheuttavat lisää taloudellisia ongelmia elämään ja tätä kautta myös syventävät syrjäytymisen kierrettä. Seuraava aineisto-ote kertoo syrjäytetyn tuntemuksista yrittämisestä ja sen mahdottomuudesta.

”Mä oon syrjäytynyt mut on syrjäytetty. Mä koen olevani syrjäytynyt, että tuntuu ettet sä enää kelpaa mihinkään ja vaikka sä kuinka yrität tuolla.” (H2)

Eräs naisista toi esiin sen, että hänen tekemänsä rikos tulee jatkossa vaikuttamaan hänen työllistymiseensä ja koki, että tämä on asia mikä hänet tulee syrjäyttämään työllisyyden suhteen. Haastateltavan mukaan hän on aina halunnut työskennellä lasten- ja nuorten parissa, mutta rikostensa takia ei ole enää lain silmissä kelpoinen tähän. Haastateltavan mukaan häntä rangaistaan kovin ottein ja viedään mahdollisuus näyttää osaaminen työssä lasten ja nuorten kanssa. Haastateltavan mukaan näitä kelpoisuuksia työskennellä lasten ja nuorten kanssa tulisi rikoksen tehneiden osalta tarkistaa niin ettei kaikki rikokset automaattisesti poissulje mahdollisuutta työskennellä alalla ja tätä kautta syrjäytä työelämästä.

”Sillä tavalla, että ku ei voi lasten ja nuorten kanssa työskennellä joku vois luulla musta ihan mitä vaan. Että jos tulis puheenaihe niin kun ois joku pedofiili tai tommoinen, koska se on törkeesti rajattu. Mä saan olla rahan kanssa tekemisissä, van-

husten, vammaisten, asiakaspalvelu ja tommoisten kanssa tekemisissä, mutta en lasten ja nuorten kanssa. Must se on sellainen pala, että voinko mä ikinä purra loppuun, sellainen tikari sydämeen.” (H3)

Syrjäytyminen voi johtaa marginaaliseen asemaan, jolloin yksilön toiminta poikkeaa yleisesti hyväksytyistä käytänteistä. Syrjäytymistä voi kuvata yksilön kokonaisvaltaiseksi, kasautuvaksi ja yksilökohtaiseksi prosessiksi, joka aiheuttaa muutoksia ihmisen toiminnassa, ajattelussa sekä elämönhallinnassa ja elämäntavoissa. Syrjäytymisen yksilökohtaisten muutosten rinnalla siihen liitetään myös syrjäytyminen yhteiskunnan normaalitoiminnoista ja palveluista. Syrjäytyminen on joutumista tai hakeutumista yhteiskunnan ulkopuolelle ja täten se on yksilön ja yhteiskunnan välisten siteiden haurautta. Vankilasta vapautuvien osalta yhteiskuntaan kiinnittyminen ja kuntoutuminen ovat riippuvaisia yhteiskuntamme tahdosta ja kyvystä integroida syrjäytyneet osaksi yhteiskuntaa. (Järvelä, Sampo 2002, 274, 298).

Haastatteluiden pohjalta voidaan todeta, että syrjäytymisen käsite on yksilöllinen ja subjektiivinen kokemus jokaiselle haastateltavalle. Valvotulla koevapaudella voidaan nähdä olevan ennaltaehkäisevä vaikutus syrjäytymisen ehkäisemisessä ja siitä irrottautumisessa. Haastattelut myös nostivat esiin sen, että yhteiskunta ja sen järjestelmät määrittelevät ja luokittelevat ihmisiä kategorioihin joka syrjäyttää jo marginaalissa olevia naisia entisestään. Muutamalla haastateltavalla oli ajatus siitä, että kun kerran tekee virheen niin siitä jää ikuisen leima josta voi olla mahdotonta irrottautua. Kivivuoren (2008, 303) mukaan rikollisleiman saaneen on vaikea päästä takaisin osaksi yhteiskuntaa jos muut yhteiskunnan jäsenet torjuvat tämän.

6.3 Desistanssi

Desintanssi otsikon alle yläluokiksi muodostui; syyt rikollisen käyttäytymisen taustalla, halu irrottautua rikollisesta käyttäytymisestä, altistavat tekijät uusia rikos, rikollisuutta ehkäisevät tekijät, valvotun koevapauden merkitys rikollisuudesta irrottautumiseen ja toivo paremmasta tulevaisuudesta. Seuraavassa kappaleessa tulen käsittelemään pääluokan alla syntyneitä yläluokkia.

6.3.1 Syyt rikollisen käyttäytymisen taustalla

Haastateltavien mukaan rikolliseen tekoon johtaneita syitä olivat nuoruuden huolettomuus, huono parisuhde ja päihteet, mitkä käy ilmi seuraavista aineisto-otteista.

”No sanotaan, että mä olin tosi hölmö enkä uskonut, että joudun vankilaan. Ja mä olin nuori kun ensimmäisen lapsen sain 17 vee ja mulla jäi nuoruus välistä.” (H7)

”No joo kyllä siihen on johtanut se huono parisuhde, alkoholistimies ja musta tuli alkoholisti ja sitten se ikuinen riitely ja pettymys, jatkuva pettymys. Aina niin kun uskoo ja luottaa ja aina pettyy Ja sitten kun se alkoholinkäyttö oli mennyt niin pitkälle.” (H1)

Alkoholin runsaan käytön pidetään usean kansainvälisten tutkimusten mukaan useasti kuuluvan rikostentekijöiden elämään, kun verrataan tilastoja muuhun väestöön. Tutkimuksissa on tullut myös esiin, että rikostentekijät kertovat runsaasta alkoholin käytöstä rikoksen teon aikaan (Andrews, D.A & Bonta, James 2010, 277). Viisi haastateltavista kertoi, että rikosten taustalla on ollut rankka päihteiden käyttö, kun taas kaksi haastateltavista kertoi, ettei päihteillä ole ollut vaikutusta rikosten tekemiseen. Seuraava aineisto-ote kertoo erään haastateltavan ajatuksia päihteiden vaikutuksista rikolliseen käyttäytymiseensä.

”No päihteistähän ne on juontanut kaikki asiat, että niiden takia menee kaikki talous ihan rempalleen, perhesuhteet rupee rakoilemaan, se on semmoinen kierre. Mutta se päihdeasia on se mikä sen kaiken aiheuttaa. Tai sit saattaa olla, että joku elämäntilanne ajaa sinne päihteisiin sitten ja se on vanha opittu tapa.” (H5)

Haastateltavat kertoivat, että ovat pääsääntöisesti itse tehneet ratkaisun ryhtyä rikolliseen tekoon, mutta myös kaverilla ja puolisolalla nähtiin toisinaan olevan osuutta tapahtumiin. Aineisto-otteista on nähtävissä, miten oma käyttäytyminen nostettiin keskiöön silloin kun oli päädytty tekemään rikollinen teko.

”Kyllä se on ollut ihan minä itte joka siihen on vaikuttanut. Ei voi silleen sanoo, tietenkin ihmiset vaikuttaa huonolla tavalla mutta toisaalta sika syyn keksii.” (H4)

”Kaveriporukka ja oma mieli ja mä oon nuori ja teen mitä vaan.” (H6)

Haastatteluiden perusteella rikosmyönteisellä kaveripiirillä nähtiin olevan osuutta rikosten tekemiseen. Muutama naisista kertoi, että nuorena aloitetulla rikostekemisellä pyrittiin saamaan hyväksyntää kaveripiirissä ja toisaalta rikosten tekemisen taustalla saattoi olla myös vastapalvelus. Haastatteluiden perusteella varsinkin nuorena kaveripiiri näytti sitovan naisia rikolliseen kulttuuriin, mutta iän karttuessa kaveripiirin merkitys muuttui vähemmän tärkeäksi. Myös Tuula Kekin (2009, 123) tutkimuksessa nousi vahvasti esiin kaveripiirin merkitys rikoskulttuurissa.

Useampi haastateltava pohti, että heidän omalla toiminnallaan on saattanut olla vaikutusta siihen, että joku toinen on päätenyt tekemään rikoksen. Kaksi haastateltavista kertoi, että ovat rikokset tehneet yksin, joten eivät tästä syystä näe vaikuttaneensa toisten tekemiin rikoksiin. Useammin rikoksia oli kuitenkin tehty porukassa tai puolison kanssa, jolloin koettiin, että omalla toiminnalla on ollut osuutensa myös siihen, että joku toinen on myös syylistynyt rikokseen. Aineistosta voi tehdä tulkinnan, että ne haastateltavat jotka ovat rikoksen tehneet yhdessä jonkun tai joidenkin kanssa näkevät oman toiminnan edes vaikuttaneen toisen henkilön syyllistymiseen rikolliseen tekoon.

”Ei, ei et kyl niin ku nää jutut mistä mä oon niin on ollut niissä yksin. Et mä en oo tehnyt niitä millään porukalla tai muuta. Et ne on niin kun mun juttuja.” (H2)

”No en tiedä sitten keneen se sen sitten syylistäs. Porukassahan niitä on tehty ja kuka siinä sitten on se alullepanija ollut ja kenen ideat aina on. Vaikee sanoo mutta voi olla varmaan myös minulta on niitä hyviä ideoita tullut ja saanut sitten siihen joukko tukee.” (H5)

Eräs haastateltava kertoi, että ympäristö, jossa oli lapsuuden kasvanut, vaikutti osaltaan siihen, miksi hän oli valinnut rikollisen polun. Hän kuitenkin painotti pyrkimystään nyt kaikki keinoin irrottautua rikollisesta ajattelusta ja elämästä. Haastateltava kertoi rikkinäisestä perhe taustastaan, johon oli myös kuulunut vanhempien päihteiden käyttöä. Kivivuori & Linderborgin (2009) tutkimuksen mukaan vankien huono-osaisuus näyttää alkavan jo hyvin varhain elämäkulussa ja lisäksi tähän yhdistettiin usein myös hajonnut perhe. Lapsuuden ja nuoruuden aikana koetuilla sosiaalisilla suhteilla todettiin olevan vaikutus siihen, miten yksilö näkee aikuisena omat mahdollisuutensa irtautua rikolliselta uralta. (Kivivuori & Linderborg 2009, 175-177.)

”Ite ja ympäristö se missä mä oon kasvanut ja elänyt ja varttunut.” (H5)

Yksi haastateltava kertoi joutuneensa kokemaan elämänsä aikana väkivaltaa niin lapsuudessa kuin aikuisuudessa ja tekijä oli aina ollut miespuolinen henkilö. Tutkimuksen mukaan naisvangit Suomessa ovat joutuneet kokemaan elämänsä aikana huomattavasti enemmän väkivaltaa verrattuna muuhun naisväestöön. (Putkonen ym. 2011, 56.) Seuraavassa aineisto-otteesta haastateltava kertoo väkivallan kokemusten vaikutuksista.

”Meillä on kaikilla menneisyys. Yleensä me kaikki naiset ketkä, joudutaan turvautumaan väkivaltaan, niin meille miehet on tehnyt väkivaltaa ja sehän ei tietysti ole tai oikeuta meitä käyttämään väkivaltaa mut ikävä kyllä tai valitettavasti se menee siihen. Et meillä ei oo enää muuta keinoa puolustaa ku meitä ei kukaan muu puolusta kun mä ite.” (H2)

6.3.2 Halu päästä irti rikollisesta käyttäytymisestä

Kaikilla haastateltavilla on halu rikoksettomaan elämään tulevaisuudessa ja ajatus siitä, ettei paluuta vankilaan enää ole. Kaksi haastateltavista oli istumassa tuomiota vankilassa haastattelujen ajankohtana, mutta myös heillä oli vahva ajatus päästä irti rikoskierteestä. Kuten seuraavista aineisto-otteista voi tulkita niin useampi haastateltava mainitsi jossain vaiheessa normaaliuden tavoittelun, jolla he tarkoittivat muun muassa työtä, säännöllistä päivärytmiä, päihteettömyyttä ja rikoksetonta elämää.

”Mullahan itelläni ei ole ollut koskaan tarkoitus tehdä mitään, mutta siinä oli niin vahvasti päihteet ja huono parisuhde mukana. Toivon ettei sellaista enää ikipäivänä enää mitään tapahdu. Kyllähän tämä opetti sillä tavalla näkemään, että nyt on taas nähnyt yhden asian elämässä mistä ei koskaan aikaisemmin tiennyt yhtään mitään.” (H1)

”No kyllä tämä viimeinen tuomio oli mun kohdalla sen verran pitkä, että siinä ehti työstää niin paljon asioita ja mulla oli hyvä psykiatri, jonka kanssa kolme vuotta työskenneltiin ... kyllä se nyt jäi sinne se maailma tavallaan.” (H5)

”Tällä hetkellä pyrin elämään rikoksetonta elämää ja jotenkin opettelemaan siihen normaaliin arkeen, että yöt nukutaan ja päivisin käydään töissä ja siihen mikä on mulle on suuri homma, että laskee mihin rahat riittää ja mitä pystyy tekemään. Eikä voi lähteä hankkimaan sitä niin sanottua helppoa rahaa.” (H4)

Useampi haastateltava myös nosti esiin, että iän karttuminen on suuri syy siihen, miksi halu rikoksettomaan elämään on syntynyt. Elämäkokemuksen myötä päihde- ja rikosmyönteinen ajattelu on muuttunut. Toisaalta osa naisista mainitsi myös ”kyllästyneensä” rikollisen elämän tyyliin. Myös Tuula Kekin (2009, 115) tutkimuksessa nousee esiin haastateltavien väsyminen rikolliseen elämään. Lisäksi Kekin tutkimuksen haastateltavat asettivat psyykkiset ja moraaliset syyt muutoshalun suurimmiksi syiksi kuten syyllisyyden tunteet ja terveydelliset syyt. Eräs haastateltava mainitsi, että iän myötä oman arvomaailman muuttuminen synnytti halun päästä eroon entisestä ja nähdä mitä muuta elämällä olisi vielä tarjottavana. Haastattelujen perusteella voidaan todeta, että ikä on ollut yksi syy muutosprosessin synty miselle. Rantasen ym. (2016, 58) tutkimuksen aineisto toi näkyviin tapauksia, joissa haastateltavan oma halu muutokseen on rakentunut hiljalleen koevapauden ja päihdehoidon aikana.

6.3.3 Altistavat tekijät uusia rikos

Lähes jokainen haastateltava näki mahdollisena, että jos päihteet ja vanhat kaverit tulisivat elämään uudelleen niin rikoksen uusiminen olisi mahdollista. Päihteiden käyttö on haastatteluiden pohjalta näyttäytynyt yhtenä vahvana rikollista käyttäytymistä ylläpitävänä tekijänä. Rikosseuraamusasiakkaille tehdyn terveystutkimuksen mukaan vangeilla on päihderiippuvuutta huomattavasti enemmän muuhun väestöön verrattuna (Joukamaa y. 2010, 74), joka käykin esiin seuraavista aineisto-otteista.

”Jos mä olisin ihan umpitunnelissa ja ihan sekaisin enkä tietäs mitä tekisin niin nämä edellisetkin on tapahtunut.” (H1)

”On se mahollista että sitähän ei voi sanoo silleen koskaan että...ei koskaan, mutta tietoisesti en lähtis et sit pitäis ajautua sellaiseen tilanteeseen ja sellaiseen seuraan tai jotenkin...mitenkä sen sanois...vanhoihin porukoihin jos eksyy niin se ois varmaan todennäköistä.” (H5)

”Joo jos päihteet tulee kuvioihin mukaan, niin ehdottomasti syyllistyn rikoksiin. Että jos pystyy pysymään kuivilla niin sit en näkis.” (H4)

”Päihteet ja tietenkin jos hommaa itselleen velkoja tai lähtis päinvastoin selvittämään niitä kuka mulle on jäänyt velkaa niin tietysti niissä saattais läikkyä yli.” (H4)

Ajautuminen vanhoihin kaveripiireihin nähtiin päihteidenongelman käytön lisäksi toisena isona altistavana tekijänä uusia rikos. Myös Näkin (2006, 132) tutkimuksessa nähtiin rikoksettoman elämän esteenä muun muassa kaveripiiriin kiintyminen sekä päihteiden käyttö. Haastateltavat olivat hyvin päättäväisiä sen, suhteen etteivät palaa enää vankilaan, mutta toisaalta myös hyvin realistisia sen suhteen, että tunnistivat seikat jotka voivat johtaa uudelleen rikosten pariin. Kaveripiirin vaihtaminen oli lähes kaikkien haastateltavien mukaan tehtävä, jotta päätös pysyä rikoksettomalla tiellä on mahdollista.

6.3.4 Rikollisuutta ehkäisevät tekijät

Rikoksia estäviksi tekijöiksi haastateltavat nostivat perheen, parisuhteen, läheiset, päihteettömyyden, aikuistumisen, oman halun ja omien periaatteiden muuttuminen. Suurimpana motivoivana tekijänä jättää rikokset oli haastateltavien mielestä läheiset ihmiset, jotka kannattelevat ja antavat voimavaroja jatkaa eteenpäin ja pysyä pois rikollisesta elämäntavasta. Härkäpää ja Järvikoski (2011) puhuvat sosiaalisista verkostoista joka tarkoittaa ihmisen sosiaalisten suhteiden verkostoa. Ihmisen on sosiaalisten suhteiden kautta mahdollista kommunikoida muiden ihmisten kanssa ja saada heiltä tukea ja apua elämän eri tilanteissa kuten myös kriisitilanteissa. Mielestäni vankeusrangaistus voidaan nähdä ihmisen elämän yhtenä kriisitilanteena. Sosiaalisten verkostojen antaman tuen merkitystä ihmisen terveydelle ja kuntoutumiselle ei voida tarpeeksi korostaa. (Härkäpää & Järvikoski 2011, 87-89.) Myös Matti Laine (2014, 120) ja Pirjo Näkki (2006, 146) korostavat erityisesti muun muassa perheen merkitystä rikollisen elämäntavan ehkäisyssä. Myös vankeuslain mukaan vankia on tuettava sosiaalisessa kuntoutumisessa ja suhteiden ylläpitämisessä läheisiin (Vankeuslaki 2005/767, 10:6). Seuraavissa aineisto-otteista nousee vahvasti esiin perheen ja läheisten merkitys rikollisuutta ehkäisevänä tekijänä.

”No ensinnäkin minä itse ja itteni takia ja lapset sen jälkeen. Lapset on mulle ykkös asia mut on mun itteänikin ajateltava.” (H7)

”Oma lapsi tietenkin ja sit se aikuistuminen, että sen verran ymmärtää.” (H6)

”No mulla on niin kun ehdottomasti päihteettömyys et viina on viisasten juoma et mulle se ei sovi. Ja sit se et mä tarvisin enemmän sitä tukea, et sanotaan jos lapsi olis mulla kotona niin mun ei tarttis juoda.” (H2)

”Mikä mua estää tämän hetkinen seurustelusuhde, ystävät, ja perhe ja kaikki mitä mulla tällä hetkellä on.” (H3)

”Ehkä ne on en mun muuttuneet periaatteet mitkä on justiin, se muutos mikä mussa on tapahtunut. Ei enää pidä hyväksyttävänä tai normaalina sitä sellasta elämäntyyliä mitä se ennen oli ja se oli normaalia. Että jos mä jotain halusin niin mähän hain vaikka yöllä sen...että siinä on tullut se muutos kun oon käsitellyt näitä asioita ja käyty läpi. Ja tietysti nämä X (lemmikit) niin mähän olisin lopettanut koevapauden jos ei näitä ois ollut.” (H5)

”Varmaan pääasiassa mun tytär, semmoinen ehkäisevä ja vanhemmat ja oma halu.” (H4)

Laubin & Sampsonin (2001, 3) mukaan rikoksetonta elämää tukee parhaiten ikääntyminen, avioliitto tai parisuhde, vakaa työ ja siinä pysyminen. Nämä siteet eivät toisaalta varsinaisesti vaikuta rikollisuudesta irrottautumiseen vaan tärkeämpänä nähdään se, miten merkitykselliseksi henkilö kokee nämä omassa elämässään (Kemppainen 2014, 164.) Haastateltava puhui perheen lisäksi useasti myös parisuhteen merkityksestä rikollisuutta estävänä tekijänä. Kivivuoren (2008, 195) mukaan rikoksen tehneet tunnustavatkin parisuhteen merkityksen rikoskierteen katkaisijana. Haastatteluiden perusteella perhe oli suurin rikollisuutta ehkäisevä tekijä.

6.3.5 Valvotun koevapauden merkitys rikollisuutta estävänä tekijänä

Valvottu koevapaus koettiin kokonaisuudessaan hyvänä ja pehmeänä laskuna ”siviiliin”. Myös Rantasen ym. (2016, 58) sekä Mäkipään (2010, 185) tutkimukset osoittivat vankien suhtautuneen myönteisesti koevapauteen sekä nähneen koevapauden tukevan hallittua vapautumista takaisin yhteiskuntaan. Rantasen ym. (2016) tutkimus osoitti myös koevapauden vaikuttaneen myönteisesti vankien arjen taitoihin, perhe-elämään ja päihteettömyyteen. Päihteettömyys tarjosi uudenlaisen mahdollisuuden pohtia omaa elämää, vanhemmuutta, kumppanuutta sekä arvoja ja tulevaisuutta. (Rantanen ym. 2016, 58.) Haastateltavani kokivat Rantasen ym. (2016) ja Mäkipään (2010) tutkimuksen tapaan koevapauden toimivan hyvänä

mahdollisuutena harjoitella normaalia elämää tuen ja valvonnan avulla, joka käy ilmi seuraavista aineisto-otteista.

”On ollut tosi paljon hyötyä. Se on hyvä juttu, kun rupee jo siinä vankeusaikana ajattelemaan niitä kuvioita jo käytännön tasolla, mitä se toiminta tulee olemaan ja ettei tipahda ihan tyhjän päälle. Tavallaan saa apua siihen asunnon etsimiseen ja työkuvioiden etsimiseen, siinä on semmoinen pehmoinen laskun siviilin puolelle mikä on hyvä.” (H4)

”Sen takia hyvä justinsa, että kun hirvittävän monet päihteet on ajanut sinne vankilaan ja sit se eläminen siviilissä ilman päihteitä saattaa olla monelle ihan vieras asia. Ja sitte tommoisen valvotun koevapauden kautta mahdollistetaan se, että voi harjoitella sitä, opetella sitä. Siinä on kuitenkin se tukiverkko ympärillä sitä elämistä niin kuin siviilissä koevapauden ajan ainakin. Mun mielestä se on se paras pointti siinä. Ja sit että koevapauteenhan ei pääse jos sulla ei oo asuntoa ja sit justinsa joku toimintapaikka onko se nyt sitten kirjastossa puol tuntia lehdenlukua, mitä kellekin on niin kun joku.” (H5)

Kolmella haastateltavista oli kokemusta aikaisemmin suljetusta vankilasta vapautumisesta. Yhden haastateltavan mukaan suljetusta vankilasta suoraan vapautuminen oli parempi vaihtoehto kuin vapautuminen koevapauden kautta, joka tulee esiin seuraavassa aineisto-otteessa.

”No silloin mä menin suoraan ehdonalaisvalvojalle, eihän silloin ollut mitään koevapautta. Sit kun aika oli täys niin mä lähin portista ja vartija viel sano et älä enää koskaan näytä naamaas täällä. Ja sit mä lähin tonne ja se oli siinä. H: Kumpi vapautuminen on toiminut sulla? H2: no kyl mulla toimi paremmin se et pääsi vaan lähtemään joo. Koska tota niin kun mä sanoin mulle se koevapaus aika oli aika raskasta.”(H2)

Suoraan suljetusta vankilasta vapautuminen ei vaadi vangilta niin paljon omatoimisuutta kuin valvotun koevapauden kautta vapautuminen. Ajattelen, että tämä omatoimisuuden ja riittävän toimintakyvyn vaatimus koevapauden suhteen voi olla useilla vangeille haaste miksi koevapauden mahdollisuus jää käyttämättä. Koevapauden suorittaminen vaatii myös mielestäni vangilta paljon sitoutumista erilaisiin sääntöihin, joka vaatii vangin motivaatiota ja halua selviytyä haastavistakin tilanteista arjessa.

Yksi haastateltava puolestaan kertoi, että ilman lasta ei olisi koevapauteen lähtenyt, joten lapsi toimi hänellä motivaationa lähteä koevapauteen. Haastateltavan ajatukset olivat hiukan ristiriitaiset koevapautta kohtaan, sillä toisaalta sen ei koettu vaativan juuri mitään, mutta

taas toisaalta se vaatii asioiden hoitamista ja yhteydenpitoa vankilan kanssa. Haastateltavan mukaan edellinen tuomio oli ollut lyhyt ja vapautunut suoraan suljetusta vankilasta. Haastateltava koki, että lyhyen tuomion takia oli helpompi vapautua suoraan suljetusta vankilasta kuin lähteä valmistelemaan koevapautta.

”No en oo huomannut siinä mitään, tietenkin se kun viimeksi lähdin niin olin vaan kaksi kuukautta siellä vankilassa ja siitä suoraan vapauteen ja tulin silloinkin tänne ja hain lapsen ja mentiin kotiin. Tietysti jos ihmisen elämäntyyli on erilainen halutaan tuolla mennä pitkin öitä ja jotakin mut kun mulla ei oo mitään sellasia. Kun on lapsi se rajoittaa niin paljon elämää niin ei se elämä siitä miksikään muutu. Jos mulla ei olis lasta niin en olis tullut koevapauteen. Kaikki tämä vekslaaminen, soitot ja kaikki vaikka ne nyt ei juuri mitään vaadi.” (H6)

Koevapauteen lähtemisen syynä mainittiin usein halu olla lähellä perhettä ja läheisiä, mutta myös halu päästä pois vankilasta. Haastatteluiden perusteella voisi todeta, että hyvin suunniteltu koevapaus vankilan tuella ja sujuvat käytännöt kannustavat ja tukevat vankeja koevapauteen.

Erä haastateltava oli ehdottomasti sitä mieltä, että avovankilan kautta siirtyminen koevapauteen on parempi vaihtoehto vapautumiselle kuin vapautuminen suoraan suljetusta vankilasta. Haastateltava mainitsi vapautumisen suljetusta vankilasta ”äkkipudotuksena”, joka onnistuakseen vaatisi hyviä valmisteluja sekä vahvaa tukea onnistuakseen. Haastateltavan oma kokemus oli, että nyt koevapauden kautta vapautuminen on mahdollistanut suunnitelmallisen ja tuetun vapautumisen, joka tarjoaa paremmat mahdollisuudet onnistuneen rikoksista irrottautumiseen. Haastateltavan kohdalla oli kokemus jo useammasta epäonnistuneesta vapautumisesta suljetusta vankilasta.

”No onhan sillä hirvittävä ero että mähän oo aina vapautunut kivitalosta. Mähän en oo ollut edes avotalossa muiden tuomioitten aikana. Se että sä pyrhädät jostakin tuolta kivitalosta siviiliin, niin se on aina sellainen... semmoinen äkkipudotus. Että tarvis ollut just sitä hirveen vahvoja ja hirveen hyviä suunnitelmia verkot ja kaikki kivitalosta suoraan siviiliin jos meinaat että elämä siinä muuttuu ettei se jatku siihen mihin se siviilissä jäi. Mulla ei kyllä kertaakaan onnistunut se että olis tullut mitään muutosta tää on ollut ainut kerta tää koevapauden kautta vapautuminen. H:Koevapauden kauttako parempi vaihtoehto? H5: ehdottomasti parempi vaihtoehto.” (H5)

Lähes kaikkien haastateltavien mukaan valvotun koevapauden merkitys rikollisuudesta irrottautumisen suhteen koettiin melko positiivisena asiana. Koevapauden koettiin tuovan arkeen säännöllistä rytmiä ja tätä kautta päästiin arkeen kiinni. Koevapauden sääntöjä pidettiin myös pelotteena ja tästä syystä säännöistä ei uskallettu poiketa.

”Periaatteessa mulle itselle se tuntu että se koevapaus oli mulle niin käypä rytmi et mä tavallaan vapauduin jo niin se ei tuntunut enää miltään tuomiolta.” (H7)

”Autto, joo autto autto. Et kun sulla on tavallaan se pelote niin ei uskalla lähteäkään tekemään, mä halusin suoriutua siitä kunnolla. Et mä edes jostain asiasta suoriutuisin kunnolla elämässäni. Mut kyllä mä aion hoitaa täkin kunnialla läpi... seuraavankin koevapauden. Et kyllä mulla on se et pitää kantaa se vastuu, vaikka mä en nyt koe tehneeni mutta mut on nyt tuomittu tästä. Mä kannan vastuun siitä mitä mä oon tehnyt mä kuittaa sen pois niin kuin määrätään.” (H2)

Yksi haastateltavista toi esiin, että oli aloittanut oman ajatusmaailmaan muutostyön jo vankilassa, jossa oli aikaa ajatella ja miettiä tulevaisuutta. Voidaankin todeta, että jo vankilasaoloaika on mahdollisuus pysähtyä miettimään omaa elämää ja käynnistää muutosprosessi. Vankila-aikana haastateltava oli käynyt keskusteluja terveydenhuollon henkilöstön kanssa ja päässyt tätä kautta käsittelemään mieltäpainaneita asioita. Lisäksi haastateltava kertoi, että oli vankeusaikana osallistunut erilaisille kursseille, jotka olivat tukeneet häntä muutosprosessissa. Haastateltava koki, että koevapaus tuki vankilassa aloitettua muutosprosessia. Seuraava aineisto-ote nostaa esiin vankilassa aloitetun muutosprosessin tärkeyden.

”Joo kyllä joo tai jo itseasiassa jo siellä vankilassa käydyt pitkät prosessit enemmän kuin se koevapaus.” (H5)

Aina koevapauden ei nähty tukevan rikollisuudesta irrottautumisessa. Haastateltavan mukaan koevapaus on mahdollisuus päästä suorittamaan loppurangaistus kotiin, mutta rikollisuudesta irrottautumisen kanssa sillä ei ole tekemistä. Haastateltava painotti, että myönteinen suhtautuminen rikollisuuteen on kiinni omasta ajattelusta ja asenteista ja näitä asenteita voi muuttaa ilman koevapauttakin. Haastateltavan mukaan koevapaudella ei ollut mitään merkitystä rikollisuudesta irrottautumisen suhteen, mikä käy esiin seuraavasta aineisto-otesta.

”No ei. Ei mitään merkitystä. Se on ihan sama, istuuko sen tuomion koevapaudessa vai kivitalossa tai avovankilassa.” (H6)

Haastatteluiden pohjalta voidaan todeta, että pääsääntöisesti valvottu koevapaus tuki haastateltavia rikollisuudesta irrottautumisessa. Myös koevapauden tuki ja kontrolli koettiin pääsääntöisesti positiivisina asioina jotka, loivat myös mahdollisuuden onnistua koevapauden suhteen. Asteittaista vapautumista pidettiin myös haastateltavien keskuudessa lähes poikkeuksetta hyvänä mahdollisuutena kiinnittyä takaisin yhteiskuntaan. Mäkipään (2010, 191) toteaa mielestäni hyvin, että asteittainen vapautuminen vähentää vapautumisen huumaa juuri valvonnan takia.

6.3.6 Toivo paremmasta tulevaisuudesta

Haastateltavien tulevaisuuden suunnitelmia ja haaveita kysyttäessä nousi vastauksissa vahvasti sana toivo. Toivo liitettiin siihen, että omaan elämään toivottiin muutosta ja sitä, että rikollinen elämä päihenteineen jäisi menneisyyteen. Toivoon liitettiin vahvasti erilaisia asioita, joiden toivottiin tukevan muutosprosessia. Toivo liitettiin muun muassa perheen kanssa vietettyyn aikaan, perheen perustamiseen, lapsiluvun kasvattamiseen, onnellisuuteen, oman kodin hankintaan ja työhön. Toivo liitetään yhtenä osana rikoksista irrottautumiseen, joka on määritelty tutkimuksissa yksilön henkilökohtaiseksi tavoitteeksi. Toivo ei ole siis vain pelkästään toive siitä, että jotain tapahtuisi vaan se vaatii henkilön tahtoa saavuttaa tietty lopputulos. (LeBel ym. 2008, 136.) Myös Fergus, McNeill (2012) listaa kuntoutujan toivon ylläpitämisen yhdeksi rikoksesta irrottautumisen keskeiseksi teemaksi.

”No tota en minä tiedä, elän päivän kerrallaan. Jonkin päivänä palkallisiin töihin sitten tästä lähden, kun tästähän tulee vain se työttömyyskorvaus. Ollaan puhuttu, että jäisin tähän palkkatuella. Arkielämä jatkuu. Lapsi päiväkodissa ja kohta eskarissa ja sitten alkaakin koulumaailma ja ajatukset muuttuu.” (H6)

”Mulla olis ainakin jotenkin enemmän tyttö mun kanssa jo ehkä elämässä, toki se rupee olemaan kymmenen vuoden päästä jo täysi-ikäinen. Toivoisin että elämä olisi sellaista tasaista ja seesteisempää. Ois saanut urakuviot selkiytymään ja semmosen työpaikan jota tykkää tehdä. Pieni mutta isoja asioita.” (H4)

”No sen, että sais elää päihteettömästi ja pystyt elämään päihteettä normaalia elämää. Käymään jossain työtoiminnassa ja pääsis seurakunnan kuvioihin mukaan mikä mulla on nyt vähän jäänyt.” (H5)

Haastateltavat saivat vielä haastattelun lopussa esittää kolme mitä tahansa toivomusta. He toivoivat terveyttä, perheen yhteen saamista, onnellisuutta, töitä, vankilakierteen katkeamista, parisuhdetta, päihteettömyyttä ja taloudellista riippumattomuutta. Toivomukset olivat haastateltavien osalta hyvin samanlaisia asioita, joita he nostivat esiin tulevaisuuden suunnitelmissa ja haaveissa. Haastatteluiden perusteella voidaan todeta, että toivo on vahvasti naisten elämässä läsnä ja se on asia, joka osaltaan voidaan liittää yhdeksi rikoksesta irrottamisen keskeiseksi tekijäksi.

7 Johtopäätökset

Tutkielman tarkoituksena on tarkastella naisten näkemyksiä valvotun koevapauden prosessista sekä millaisia merkityksiä valvotulla koevapaudella on naisille rikoksesta irrottautumisen näkökulmasta. Johtopäätökset olen jakanut kolmen alaotsikon alle mikä helpottaa lukijaa seuramaan tehtyjä johtopäätöksiä. Tutkielmani perusteella voin todeta, että haastattelemini naisten näkemysten mukaan valvottu koevapaus on pääsääntöisesti koettu hyvänä tukena vapautumisen suhteen ja sillä on merkitystä myös rikollisuudesta irrottautumisen kanssa.

7.1 Valvottu koevapaus naisten näkökulmasta

Valvotun koevapauden prosessissa korostui erityisesti naisten oma aktiivisuus koko prosessin aikana. Naisten omalla aktiivisuudella oli suuri merkitys siihen, että koevapauden prosessi käynnistettiin ja useat jopa valmistelivat koevapauteen lähtöä jo ennen kuin sen aloittamisesta oli tehty edes virallista päätöstä. Myös Mäkipään (2010, 62) tutkimuksessa nousi esiin vankien aktiivisuus tiedon etsimisessä sekä koevapauden järjestelyiden valmisteleminen ennen vankilahenkilökunnalta tullutta aloitetta. Eräs haastateltava toi haastatteluissa esiin, että ilman omaa aktiivisuutta ei olisi koevapaudessa vaan suorittaisi tuomioita edelleen vankilassa. Myös Mäkipään (2010, 62) tutkimuksessa eräs haastateltava oli todennut, että ilman jatkuvaa omaa aktiivisuutta eivät asiat koevapauden suhteen olisi vankilassa edenneet. Mäkipään (2010, 83) mukaan vangin oma aktiivisuus vankila-aikana sekä yhteistyö vankilahenkilökunnan kanssa ovat positiivisia signaaleja vangin motivaatiosta ja kyvystä suorittaa koevapauden prosessista.

Haastateltavat kertoivat saaneensa koevapaudesta tietoa vankilan lisäksi muilta vangeilta. Koevapaudesta saatu tieto muilta vangeilta nousi esiin myös Mäkipään (2010, 196) ja Rantasen ym. (2016, 39) tutkimuksissa keskeisiksi tiedonlähteiksi. Mäkipään (2010, 196) mukaan tiedon saaminen muiden vankien kautta aiheuttaa riskin siitä, että tieto vääristyy matkalla ja syntyy vääristyneitä mielikuvia. Haastateltavien kertomuksista on nostettavissa esiin ongelmat koevapauden tiedottamiseen liittyen ja haastateltavien toive olikin, että kaikilla vangeilla olisi yhdenvertainen mahdollisuus saada tietoa oikea-aikaisesti ja sisällöltään totuudenmukaista.

Vertaistuki nousi myös haastatteluissa esiin ja sitä toivottiinkin saatavan jo ennen varsinaisen koevapauden valmistelua. Vertaistuen toivottiin olevan vankilassa tapahtuvaa toimintaa, jossa koevapauden kokenut henkilö tulisi kertomaan omasta kokemuksestaan ja koevapauden aikana nousseista haasteista ja onnistumisista. Myös Rantasen ym. (2016, 41) tutkimuksessa vertaistuen merkitystä nostettiin esiin ja sen sanottiin myös hyödyttävän vankia ennen kuin varsinaisen koevapaus pääsee alkamaan. Vertaistuen kerrottiin antavan mahdollisuuden tietoa siitä, että mitä edellytyksiä onnistunut koevapaus vaatii. Vertaistuki on noussut merkittäväksi tukimuodoksi vapaaehtoistyön rinnalle. Vertaistuki pohjautuu vertaisten yhteiseen kokemukseen ja siihen, että kokemusta voidaan jakaa ja hyödyntää, niin ryhmämuotoisessa kuin kahdenkeskisessä tukisuhteessa. (Mykkänen-Hänninen 2007, 26-27.) Vertaistuki ei korvaa ammattilaisen tekemää työtä, mutta toimii tämän lisäresurssina (Mikkonen 2009, 42).

Vankiloiden välillä on haastatteluiden perusteella nähtävissä ristiriitaisuutta valvotun koevapauden tiedottamisessa ja valmisteluvaiheessa, sillä useampi haastateltava kertoi, ettei ollut saanut tietoa riittävästi tai tieto oli ollut väärää. Yhden haastateltavan mukaan heidän vankilassaan oli vangeille järjestetty infotilaisuus, jossa oli kerrottu valvotun koevapauden mahdollisuudesta. Myös Rantasen ym. (2016, 41) ja Mäkipään (2010, 195) tutkimuksissa käy ilmi vankilakohtaiset erot koevapauden tiedottamisen ja valmisteluvaiheen toiminnoissa, sillä joissain vankiloissa vankeja tiedotetaan ja ohjataan koevapaudteen aktiivisesti ja toissa vankiloissa ohjaaminen ei ole niin aktiivista. Eräs haastateltava toi esiin myös tyytymättömyyttä, koska oli saanut vankilan työntekijältä väärää tietoa ja tästä syystä asiat eivät olleet koevapauden suhteen edenneet. Myös Rantasen ym. (2016, 39) tutkimuksessa useampi haastateltava toi esiin, että vankilan työntekijät eivät tunteneet riittävästi koevapauden sisältöä ja sen valmistelua. Byrokratian vähentämiseen ja nopeuttamiseen myös toivottiin haastateltavien suunnalta kiinnitettävän huomiota, sillä usein kun koevapauden valmistelut oli saatu valmiiksi, jouduttiin tämän jälkeen odottamaan vankilan johtajan tai keskushallintoyksikön vahvistusta koevapaudelle. Byrokratian kankeus tuli ilmi myös Mäkipään (2010, 96) tutkimuksessa ja siihen toivottiin kiinnitettävän huomioita, ettei koevapauden prosessi hidastuisi kankean ja joustamattoman byrokratian takia.

Haastatteluissa nousi esiin myös huolta vangeista jotka eivät kykene samanlaiseen aktiivisuuteen kuin haastateltavat itse. Mäkipää (2010, 195, 199, 41) nostaa esiin omassa tutkimuksessaan, että koevapautta ryhdytään valmistelemaan niille vangeille, jotka ovat aktiivisia

oman asiansa eteenpäin viemisessä, kun taas vähemmän aktiiviset vangit jäävät vaille koevapauden mahdollisuutta. Pääsääntöisesti koevapauden edellytykset tulee selvittää jokaisen vangin kohdata erikseen. (Valvotun koevapauden täytäntöönpano 1/004/2014; Vankeuslaki 2005/767, 4:6.1). Jos vankilalla ei ole riittävästi henkilökuntaa koevapauden suunnitteluun voi pahimmillaan käydä niin, että koevapauteen ohjautuu vain toimintakykyiset, aktiiviset ja oma-aloitteiset vangit ja tätä kautta koevapaudesta voi muodostua myös aktiivisten vankien etuoikeus. (Mäkipää 2010, 220.) Aineiston perusteella voisi todeta, että valvotun koevapauden valmistelu oli nojannut vangin omaan aktiivisuuteen ja vankiloiden erilaisiin käytäntöihin sekä työntekijöiden perehtyneisyyteen koevapauden suhteen. Haastateltavat toivoivatkin, että vankilalla olisi aktiivisempi ote koevapauden tiedottamisesta ja ohjaamisen suhteen (Mäkipää 2010, 59).

Naiset nostivat esiin myös kuulemiseksi tulemisen tärkeyden, sillä omien ajatusten nostaminen esiin ja niihin tuen saaminen vankilan henkilökunnalta koettiin motivoivaksi. Kuulluksi tuleminen naisten osalta näkyi erityisesti koevapauden toimintavelvoitteen yhteydessä. Toimintavelvoite koettiin pääsääntöisesti mielekkäänä, koska sen valintaan oli saanut itse vaikuttaa. Kulmala ym. (2003, 140) mukaan kun yksilö kokee tullessa kuulluksi ja tuntee olevansa tasavertaisena vuorovaikutustilanteessa, saattaa tämä kokemus kannatella yksilöä eteenpäin ja saada aikaan positiivisen suunnan muutoksen.

Kuulluksi tulemisen rinnalle haastateltavat kertoivat kannustamisesta. Myös Rantasen ym. (2016, 40) tutkimuksessa osa haastateltavista kokivat tarvitsevansa enemmän tukea ja kannustusta vankilan työntekijöiltä koevapauden valmistelussa. Kannustamisen merkitystä valvotun koevapauden prosessin aikana on mahdotonta kiistää, sillä haastateltavat kokivat kannustamisen prosessin eri vaiheissa tärkeänä ja eteenpäin vievänä. Haastateltavien kertomuksissa myös kuului vahvasti, ellei kannustusta oltu saatu prosessin eri vaiheissa. Kannustavalla palautteella on Rostilan (2001, 64) mukaan nähty olevan muutosprosessissa merkittävä vaikutus yksilöön. Kannustavaa palautetta voidaan antaa asiakkaalle tämän vahvuuksista, selviytymisestä ja pieninkin askelein tapahtuneista onnistumisista. Tällä tavoin työntekijä voi lisätä asiakkaan muutoshalua ja valaa uskoa tulevaisuuteen. (Rostila 2001, 64.)

Koevapauden prosessiin toivottiin myös lisää suunnitelmallisuutta. Suunnitelmallisuuden toive nousi esiin heti vankeusprosessin alusta alkaen ja sen tarve näyttäytyi myös koevapauden päättymisvaiheessa, jolloin jokaisella haastateltavalla oli jokin toiminta mikä jatkui koe-

vapauden päätyttyä. Suunnitelmallisuuteen näytti koevapauden alussa haastatteluiden perusteella vaikuttavan vankilahenkilökunnan vähäiset resurssit sekä osaltaan yksittäisten työntekijöiden tiedon vähyys koevapauden prosessista. Myös Mäkipään (2010, 219) tutkimuksessa nostettiin esiin, että suunnitelmallisuutta tulisi entisestään lisätä, jotta koevapauden prosessi saadaan käyntiin nopeammin. Haastateltavien mukaan omaa tulevaisuutta olisi ollut helpompi suunnitella ja valmistautua koevapauteen, jos vankilan toiminta olisi ollut järjestelmällisempää vankeuden alusta alkaen ja työskentely olisi pohjautunut yhdessä tehdylle suunnitelmalle. Lähes kaikki haastateltavat muistivat kuitenkin, että heille oli laadittu rangaistusajan suunnitelma vankilaan tullessa, ja että suunnitelmaan olisi kirjattu jollain tapaa koevapauden mahdollisuus. Tämän tiedon mukaan voisi tulkita, että vankien kanssa olisi hyvä käydä rangaistusajan suunnitelmaa lävitse nykyistä useammin vankeuden aikana ja täten myös pitää yllä keskustelua siitä, milloin koevapauden selvittelyn aloittaminen on mahdollista kyseisen vangin kohdalla ja mitä mahdollisuuksia on vangilla vaikuttaa omalla toiminnallaan koevapauden etenemiseen. Tiina Muukkonen (2008, 54, 118) pohtii suunnitelmallisuuden tuovan rakennetta ja struktuuria ja molempien osapuolten ymmärrystä siihen missä vaiheessa ollaan menossa. Lisäksi suunnitelmallisuuden nähtiin vähentävän kaaoksen tunnetta sekä tuovan selkeyttä ja avoimuutta työskentelyyn.

Tukipartion antama tuki valvotun koevapauden aikana koettiin pääsääntöisesti riittävänä ja siihen oltiin myös tyytyväisiä. Muutamalle haastateltavalle tukipartion toiminta oli jäänyt melko etäiseksi. Myös Rantasen ym. (2016) tutkimuksen mukaan tukipartion toimintaan oltiin pääosin tyytyväisiä ja toimintaa pidettiin asianmukaisena ja hienotunteisena. Toisaalta tukipartion tuki nähtiin enemmän päihdekontrollia suorittavana kuin keskustelutukea tarjoavana. Tukipartion toiminnan ei koettu häiritsevän omaa elämää, koska tukikäyntejä oli kuitenkin kaikilla suhteellisen harvoin. Rantasen ym. (2016) tutkimuksessa puolestaan tukipartion epäsäännöllisiin ja ennakoimattomiin käynteihin liitettiin haasteellisuutta, sillä käynnit olivat ajallisesti osuneet varsin huonoihin ajankohtiin valvottavan näkökulmasta. Rantasen ym. (2016) tutkimuksessa nostettiin esiin myös vankilan ja tukipartion tekemä kaksinkertainen valvonta, joka ei omassa aineistossani noussut esiin lainkaan. (Rantanen ym. 2016, 50, 59.) Haastatteluista ei välittynyt sellaista kuvaa, ettei tukipartion valvontaa olisi koettu tarpeellisena, koska sen ymmärrettiin kuitenkin olevan osa valvotun koevapauden valvontaa ja ennen kaikkea osa vankeusrangaistuksen valvontaa.

Tukipartion lisäksi suurin osa haastateltavista hyödynsi koevapauden aikana myös muita viranomaispalveluita kuten työllisyyspalveluita, ja lastensuojelua. Muutaman haastateltavan

kohdalla kävi ilmi, että he tekivät kaikkensa välttääkseen joutuvansa tekemisiin muiden viranomaisten kuin rikosseuraamusviraston kanssa. Heli Valokiven (2008, 179) mukaan rikosseuraamuslaitoksen asiakkaat ovat tipahtaneet palvelujärjestelmän reunalle tai kokonaan sen ulkopuolelle. Tästä syystä palvelujärjestelmä näyttää reunalle oleville tai sieltä tipahtaneille kovin monimutkaiselta ja jopa vihamieliseltä järjestelmältä.

Eräs haastateltava myös nosti esiin päihdekuntoutuksen lisäämisen tärkeyden jo vankeusajana. Haastateltavan mukaan vankeinhoidossa olisi kontrollin sijaan keskityttävä kuntouttavaan otteeseen ja hän näki vahvasti vankeusajan mahdollisuutena pureutua päihdeongelmaan. Haastattelussa nousi esiin, että useammalla haastateltavalla oli tavoitteena päihdeettömyys, mutta vain kahden haastateltavan osalta koevapauteen oli liitetty päihdekuntoutus. Rantasen ym. (2016) tutkimuksen mukaan valvotun koevapauden yhteyteen liitetty päihdekuntoutus tukee vankien kuntoutumista. Tutkimus osoitti, että koevapauden kautta päihdepalveluihin saadaan asiakkaita joita muuten päihdepalvelut eivät tavoittaisi. Näiden asiakkaiden muutosmotivaatio kasvaa vasta kuntoutumisprosessin edetessä, jolloin asioita päästään käymään lävitse päihdeettömästi. (Rantanen ym. 2016, 91.)

7.2 Nais erityisyyden näkemyksiä valvotusta koevapaudesta

Perheen tuki nähtiin jokaisen haastateltavan kohdalla hyvin merkityksellisenä koevapauden suorittamisen sekä rikoksettomaan elämän tavoitteluun kannalta. Haastateltavat pitivät tärkeänä perheen kanssa vietettyä aikaa ja mahdollisuutta päästä korjaamaan välejä läheisten kanssa. Myös Mäkipään (2010, 95) tutkimuksessa perhe nousi toiseksi tärkeäksi kannustimeksi hakeutua suorittamaan koevapautta. Vankien perhesuhteet ovat nousseet keskusteluun viime vuosina niin Suomessa kuin kansainvälisestikin. Keskustelut ovat erityisesti keskittyneet vankien lasten tilanteisiin ja heidän oikeuksiinsa. Yleisen keskustelun tuloksena on päädytty siihen, että nykyisiä vankilakäytäntöjä tulisi tarkistaa ja muuttaa lasten oikeuksia vastaamaan. Rikosseuraamuslaitos on tehnyt linjaukset lapsi- ja perhetyöhön vuonna 2013, jotka ovat yhteydessä uusiin avoimpiin rangaistusten täytäntöönpanoihin (Enroos, Rosi 2015, 13, 33.) Haastatteluissa kävi ilmi, että perhesuhteet oli huomioitu hyvin koevapauden valmistelussa, mikä kertoo siitä, että Rikosseuraamuslaitos on toiminut omien linjausten mukaan sekä laissa erikseen annettujen säännösten ohjaamana.

Sukupuoleen liitetyt mielikuvat rikoksen tekemisen suhteen olivat haastateltavien mukaan karisemassa, eikä sillä nähty enää olevan isoa merkitystä onko rikoksentekijä nainen vai mies. Yhteiskunnan asenteet rikoksia tehneisiin naisiin vielä haastateltavien keskuudessa tunnistettiin, mutta niiden nähtiin kuitenkin menettäneen jo merkitystään. Rikoksia tehnyt nainen nähtiin toisinaan vielä poikkeavana, mutta useasti tämä haastateltavien mukaan yhdistettiin yksittäisen ihmisen ajattelutapaan eikä niinkään koko kansan yhteiseksi ajatukseksi.

Haastattelemanni naiset nostivat vahvasti esiin tasapuolisen kohtelun vaatimusta vankeihin, niin naisiin kuin miehiinkin. Naiset olivat huomanneet jonkin verran eroja koevapauden järjestämisen suhteen vankiloittain ja toivatkin esiin toivetta yhtenäistää vankiloitten käytäntöjä, jotta jokaisella vangilla olisi mahdollista saada yhdenvertaista kohtelua. Erilaiset käytännöt vankiloittain asettavat vangit erilaiseen asemaan ja voivat myös vaikuttaa vankien keskinäisiin väleihin. Myös Rantanen ym. (2016, 93) peräänkuuluttaa tutkimuksessaan valvotun koevapauden käytäntöjen yhtenäistämistä vankiloitten välillä.

Syrjäytymisen kokemukset jakautuivat naisten kesken niin, että puolet olivat kokeneet olleensa syrjäytyneitä jossain vaiheessa elämäänsä, kun taas puolet kertoivat, etteivät olleet koskaan kokeneet olleensa syrjäytyneitä. Syrjäytyminen näyttäytyi hyvin subjektiivisena kokemuksena. Naiset jotka eivät kokeneet koskaan olleensa syrjäytyneitä perustelivat tilannettaan, niin ettei heitä rikoksista huolimatta ole koskaan suljettu ulkopuolelle lähipiiristä vaan perhe on aina ollut tukena. Naiset jotka olivat kokeneet syrjäytymistä, määrittivät syrjäytymisen kokemuksen ajalle ennen valvottua koevapautta, jolloin elämässä oli vahvasti rikollisuus ja päihteet mukana. Syrjäytymisen ajanjakso määriteltiin haastateltavien osalta myös määräaikaiseksi ajanjaksoksi. Eräs haastateltava puolestaan mainitsi tulleen syrjäytetyksi yhteiskunnasta ja sen järjestelmistä, eikä yrityksistä huolimatta ole päässyt enää takaisin mukaan yhteiskuntaan. Haastateltavien vastausten perusteella voidaan tulkita, että valvottu koevapaus voi osaltaan estää vankien syrjäytymistä yhteiskunnasta ja osaltaan myös tukee uudelleen yhteiskuntaan kiinnittymistä.

7.3 Valvottu koevapaus rikollisuudesta irrottautumisen tukena

Jokaisella haastateltavalla oli pyrkimys rikoksettomaan elämään tulevaisuudessa ja sen onnistumisen eteen oltiin valmiita työskentelemään. Rikokset nähtiin kuuluvan menneeseen

eikä vankilaan paluuta nähty enää vaihtoehtona. Naiset mainitsivat normaaliuden tavoittelun, jolla he tarkoittivat muun muassa työtä, säännöllistä päivärytmiä, päihteettömyyttä ja rikoksetonta elämää. Jokaisen haastateltavan kohdalla oli tehty myös suunnitelmia koevapauden päättymisen jälkeiselle ajalle. Joka useammalla se oli työtoiminnan jatkuminen. Työtoiminnan jatkuminen osoittaa suunnitelmallisuutta niin Rikosseuraamuslaitoksen kuin vangin näkökulmasta. Vangin osalta suunnitelmallisuus tuo mielestäni vahvasti esiin sen, että ollaan valmiita työskentelemään muutosprosessin eteen. Naiset saivat myös itse valita koevapaudessa vaadittavan toimintavelvoitteen ja paikan, joka myös osaltaan motivoi suorittamaan koevapautta. Naiset pitivät tärkeänä, että heitä kuunneltiin ja heidän toiveet otettiin huomioon. Onnistunut toimintavelvoite on yksi syy onnistuneeseen koevapauteen.

Koevapauden tarjoama tuki ja kontrolli koettiin myös tärkeinä asioina tukemaan koevapauden onnistumista. Koevapauden voidaan tulkita haastatteluiden pohjalta tarjoavan vangeille hallitun vapautumisen takaisin yhteiskuntaan (Mäkipää 2010, 185). Lähes kaikkien haastateltavien tehtyihin rikoksiin oli vaikuttanut vahvasti runsas päihteiden käyttö. Tässä mielessä koevapauden valvonnan nähtiin myös tukevan päihteettömyyttä. Koevapauden aikana osa naisista oli myös kiinnittynyt päihdehuollon palveluihin ja osa kertoi päihdepalvelujen myös jatkuvan koevapauden päätyttyä.

Koevapaus mahdollisti vangeille myös aikaa pohtia omaa elämää ja suunnitella tulevaisuutta, mihin ei välttämättä aikaisemmin ole ollut mahdollisuutta. Myös vankilassa oloaikaa oli hyödynnetty muutosprosessin työstämisessä ja alullepanijana. Valvottu koevapaus koettiin pääsääntöisesti haastateltavien keskuudessa hyvänä mahdollisuutena valmistautua tulevaa vapautumista varten ja harjoitella valvonnan alla tarvittavia taitoja vapaudessa. Valvonnan ja kontrollin pakko haastoi naisia toimimaan sääntöjen mukaan, eikä rangaistuksen uhalla uskallettu poiketa sovitusta asioista.

Naiset joilla oli kokemusta vapautumisesta sekä suoraan suljetusta vankilasta, että valvotun koevapauden kautta, pitivät valvottua koevapautta hyvänä vaihtoehtona vapautumisen suhteen, vaikka siihen liitettiin myös ristiriitaisiakin ajatuksia. Ristiriitaiset ajatukset liittyivät muun muassa siihen, että koevapauden järjestäminen koettiin haasteellisena ja monivaiheisena prosessina. Lisäksi eräs haastateltava totesi, ettei rikosmyönteisen ajattelun muutosprosessiin ole ollut valvotulla koevapaudella merkitystä vaan muutosprosessin työstäminen vaatii itsenäisen ajatusmaailman kanssa työskentelemistä. Useampi haastateltava mainitsi oman

motiivin olevan keskeisin seikka muutosprosessissa, mutta he näkivät myös koevapauden osaltaan mahdollistaneen prosessin etenemisen.

Vapautumista valvotun koevapauden kautta pidettiin tärkeänä myös sen suhteen, että tuomion loppuun suorittaminen tapahtui kotoa, jossa oli myös saatavilla tukea perheeltä, läheisiltä ja muilta verkostoilta. Koevapauteen lähdön motiivina olikin usein perhe ja vankilasta pois pääseminen. Myös muut tutkimukset (ks. Laine 2014; Näkki 2006; Laub & Sampson 2001) ovat osoittaneet muun muassa perheen merkityksen rikollisen elämäntavan ehkäisyssä. Haastateltavat nostivat esiin rikollisuutta ehkäisevänä tekijänä ikääntymisen, parisuhteen, ajatusmaailman muuttumisen ja ”kylläntymisen” rikolliseen elämäntyyliin.

Haastateltavat näkivät, että paluu entiseen kaveripiiriin ja päihteiden käyttö voisivat johtaa uudelleen rikolliseen käyttäytymiseen. Päihteiden käyttö osoittautuikin naisten yhdeksi rikollista elämäntapaa ylläpitäväksi tekijäksi. Irti pysyminen entisestä ja keskittyminen tulevaan sekä rikollisuutta ehkäisevien tekijöiden suosiminen nähtiin keinoina pysyä uudella rikoksettomalla polulla.

Yhteenvedona voisi loppuun todeta, että valvottu koevapaus koettiin haastateltavien keskuudessa merkityksellisenä asiana rikollisuudesta irrottautumisen suhteen. Koevapaus valmisti naisia yhteiskuntaan palaamisessa ja antoi arkeen säännöllisyyttä, joka mahdollisti päästä kiinni arkeen. Lisäksi valvottu koevapaus tarjosi hallitun vapautumisen takaisin yhteiskuntaan.

8 Pohdinta

Naisten haastatteluissa korostui vahvasti heidän oma aktiivisuutensa koko valvotun koevapauden prosessin ajan. Naiset selvittelivät asioita paljon itsenäisesti ja jopa valmistelivat asioita melko pitkälle, vaikka vankilasta ei varsinaisesti ollut vielä edes annettu hyväksyntää koevapauteen lähdölle. Naiset kertoivat hyvinkin yksityiskohtaisesti, miten asiat koevapauden suhteen olivat edenneet ja miten aktiivisesti olivat asiaa nostaneet esiin vankilan henkilökunnan kanssa. Koevapaus tuntuukin haastattelujen pohjalta alkavan usein naisten omasta aloitteesta eikä niinkään vankilan toimesta. Mäkipään (2010, 61) mukaan valmisteluprosessia vangit voivat edistää omalla halukkuudellaan, joka vahvasti näkyikin haastattelemini naisten kohdalla. Laki valvotusta koevapaudesta (2013/629, 11-12 §) kertoo, että koevapauden alullepanija voi olla myös vanki itse ja jos edellytykset koevapauteen täyttyvät koevapautta aletaan valmistella yhdessä vangin kanssa. Haastateltavikseni oli valikoitunut naisia, jotka ovat erittäin aktiivisia ja halukkaita jakamaan näkemyksiään ja ajatuksiaan valvottuun koevapauteen liittyen. Haastattelemani naiset olivat poikkeuksetta innokkaita tiedon etsijöitä ja myös jakoivat muille vangeille selvittämiään asioita koevapauteen liittyen. Naiset olivat myös varsin tietoisia mahdollisuuksistaan ja oikeuksistaan, ja tästä syystä myös osasivat vaatia oikeuksiaan koevapautta ajatellen. Pohdinkin Mäkipään (2010, 61-62) tapaan sitä, ohjautuuko valvottuun koevapauteen vain naisia jotka kykenevät aktiivisesti ajamaan omia asioitaan ja ovat varsin tietoisia heitä koskevista oikeuksista ja vaihtoehdoista. Herääkin kysymys, ohjautuuko valvottuun koevapauteen edelleen vain ne aktiivisemmat ja toimintakykyisimmät vangit?

Naiset näkivät oman aktiivisuutensa välttämättömänä ja positiivisena asiana koevapauden käynnistämisen ja toteutumisen suhteen. Naiset nostivat huolta muista vangeista, jotka eivät syystä tai toisesta kyenneet samanlaiseen aktiivisuuteen kuin he itse. Valvotun koevapauden nähtiin parhaiten hyödyttävän niitä naisvankeja, joilla oli taustallaan pitkiä tuomioita, taidottomuutta asioiden hoitamisessa, elämänhallinnallisia ongelmia ja sosiaalisten verkostojen puuttumista. Tutkimuksessani on selvää yhteyttä Mäkipään (2010, 202) tutkimukseen juuri näiden toisiin vankeihin kohdistuneiden huolien osalta. Pohdin omien tutkimustulosten valossa Mäkipään (2010, 202) tavoin, pidetäänkö näitä vankeja, jotka vaatisivat enemmän tukitoimia koevapauden järjestämiseksi liian työläinä ja resursseja vievinä, jolloin keskitytään mieluummin toimintakykyisiin ja aktiivisiin vankeihin?

Haastateltavat nostivat esiin vankilassa esiintyneen henkilöstön resurssipulan ja toisinaan jopa henkilöstön vähäisen tietämyksen valvotun koevapauden sisällöstä ja sen käytännöistä. Myös tiedonkulun ongelmia koevapauden suhteen nostettiin esiin. Suurin osa haastateltavista toivat esiin, etteivät olleet saaneet riittävästi tietoa koevapaudesta, kun taas joissakin vankiloissa koevapaudesta oli järjestetty omia infotilaisuuksia. Haastatteluiden perusteella on nähtävissä, että koevapauden tiedottamisen suhteen on joissakin vankiloissa onnistuttu varsin hyvin. Jäinkin pohtimaan, että vankiloiden tulisi vetää tiedottamisen käytäntöjä yhteen ja ottaa käyttöön jo hyväksi todettuja tiedottamisen malleja. Kattava ja kaikille vangeille suunnattu tiedottaminen lisääisi myös vankien yhdenvertaista mahdollisuutta saada tietoa koevapauden mahdollisuudesta. Tiedottamisen puutteet koevapaudesta saattaa johtaa vankien kesken vääränlaisen tiedon vaihtumiseen, joka taas puolestaan voi johtaa siihen, että joku vanki jättää hakeutumatta koevapauteen saamansa väärän tiedon pohjalta. Yhdyn Mäkipään (2010, 218) ajatukseen siitä, että jokaisen vangin tulisi saada riittävästi, oikea-aikaisesti ja oikeaa tietoa koevapaudesta vankilan henkilökunnalta. Tällä myös taataan tai ainakin minimoidaan vääristyneiden käsitysten syntyminen vangeille koevapauden sisällöstä ja vaatimuksista.

Rikosseuraamuslaitoksen tavoite on kehittää ja edistää entisestään naisvankien suunnitelmallista vapautumista avovankiloiden ja koevapauden kautta (Rikosseuraamuslaitos 2017e, 9). Koevapaudessa olevien määrän lisääminen vaatii mietintää Rikosseuraamuslaitokselta sen suhteen, miten vankilan resurssit riittävät koevapauksien suunnitteluun ja toteutukseen. Haastattelemieni naisten kertomuksista nousi esiin vankilan henkilökunnan nykyisten resurssien vähyys koevapauden järjestämisen suhteen. Mielestäni vaarana tässä tilanteessa on se, että ellei henkilöstöresursseja kohdisteta koevapauden määrän lisäämisen myötä vankiloissa niin yhä enemmän koevapauteen valikoituu toimintakyvyltään ja aktiivisuudeltaan parempia vankeja. Määrällisten tavoitteiden rinnalla on muistettava, että kyse on järjestelmästä jota yhä aktiivisemmin pitäisi tarjota myös huonokuntoisimmille vangeille. Nämä huonokuntoisimmat vangit tarvitsevat kuntoutumisen suhteen hyvin vahvaa tukea ja voisivat hyötyä enemmän koevapauden järjestelmästä kuin parempi kuntoisemmat ja aktiivisemmat vangit (Mäkipää 2010, 215).

Valvotun koevapauden lähtijöiden määrän lisääminen jatkossakin tukee hyvin hallittua ja asteittaista vapautumista. Määrän lisääminen kuitenkin asettaa resurssin suhteen vankiloihin painetta, joten olisi mietittävä voisiko resurssien lisäämisen tueksi hyödyntää esimerkiksi sähköistä valvontaa yhä tehokkaammin koevapaudessa olevien valvontaan. Ajattelen myös,

että mitä vahvemmin vankila tukee koevapauteen lähtijää koko prosessin aikana, sitä varmemmin saadaan myös onnistuneita koevapauksia suoritettua loppuun ja mahdollistettua muutosprosessin käynnistäminen tai jo alkaneet muutosprosessi tukeminen. Vankilakaan ei yksin pysty koevapaudessa olevia tukemaan, joten yhteistyö vankilan ulkopuolisten tahojen kanssa on myös erittäin tärkeää. Yhteistyön toimimattomuus vankilan ulkopuolisten tahojen kanssa ei erityisesti korostunut haastattelemieni naisten osalta, lähinnä yhteistyöhön kiinnitettiin huomiota vankilan sisäisissä käytännöissä kuten koevapauden vahvistamisen suhteen, jonka toisinaan koettiin olevan kankeaa ja hidasta. Kenenkään haastateltavan osalla ei nousut esimerkiksi päihdekuntoutuksen rahoittamiseen liittyvä yhteistyön tekemistä, jossa olisi todennäköisemmin kohdattu haasteellisiakin yhteistyöhön liittyviä kysymyksiä. Tutkimukseni naiset pyrkivät enemmänkin välttämään turhia viranomaiskontakteja kuin aktiivisesti hakeutumaan niihin.

Haastatteleman naiset korostivat yhdenvertaista kohtelua vangeille ja erityisesti samojen käytäntöjen käyttöönottamista valvotun koevapauden suhteen. Naisten mukaan käytännöt valvotun koevapauden suhteen vaihtelevat vankiloittain ja tämä asettaa vangit hyvin epätasaroiseen asemaan toisiinsa nähden. Naisten kokemukset vankiloiden erilaisiin käytäntöihin perustuivat toisten vankien kanssa käytyihin keskusteluihin. Naiset toivoivat koevapauden käytänteiden yhdenmukaistamista vankiloissa. Haastattelemieni naisten kertomusten pohjalta syntyy sellainen kuva, että vankiloidenerilaiset käytännöt koevapauden suhteen ovat hyvinkin erilaisia ja osalla naisista oli myös selkeä kuva siitä mihin vankilaan olisi hyvä päästä, jotta koevapauteen pääseminen oli varmempaa. Yhtenäiset käytännöt koevapauden suhteen ovat varmasti myös vankiloiden tavoite, joka vaatii näin isolta organisaatiolta suunnitelmallista kehittämistä ja resursseja viedä uudet käytänteet ja mallit osaksi vankiloiden toimintaa. Koevapauden toimintojen yhdenmukaistamisen tarpeesta vankiloittain on nostettu esiin muun muassa Mäkipään (2010, 228) ja Rantasen ym. (2016, 93) tutkimuksissa sekä useissa koevapautta käsittelevissä opinnäytetöissä. Yhdenvertaisuusperiaatteen lisäksi yhtenäiset käytännöt luovat myös uskottavuutta valvottua koevapauden järjestelmää kohtaan.

Rangaistusajan suunnitelman laatiminen vangille sisältää suunnitelman rangaistusajasta, vapautumisesta ja ehdonalaista vapaudesta. Lisäksi rangaistusajan suunnitelma sisältää muun muassa tiedon valvotusta koevapaudesta. (Vankeuslaki 767/3005, 4:6.) Vankilasta vapautuminen on suunnitelmallista ja siinä huomioidaan myös mahdollisten tukitoimien jatkuminen saumattomasti myös vapaudessa. (Rikosseuraamuslaitos 2012, 11). Naisten haastatteluiden

pohjalta valvotun koevapauden jälkeistä suunnitelmallisuutta oli nähtävissä kaikkien haastateltavien osalta, vaikka toisaalta suunnitelmallisuutta kaivattiinkin lisättävän koevapauden prosessiin. Naiset olivat itse varsin aktiivisia miettimään koevapauden päättymisen jälkeistä aikaa ja tuottivat keskusteluissa ajatusta siitä, että suunnitelmallisuus luo myös uskoa selviytyä kontrollin täyteen koevapauden jälkeen. Lähes jokainen nainen muisti, että hänelle oli laadittu rangaistusajan suunnitelma vankeuden alussa, mutta sen jälkeen suunnitelmaan ei naisten muistikuvien mukaan konkreettisesti juurikaan palattu. Suunnitelmallisuus saattaa helpottaa vankia hahmottamaan vankeusaikaa ja selkeyttämään missä vaiheessa esimerkiksi valvotun koevapauden suunnitteleminen voidaan aloittaa. Suunnitelmallisuus antaa vangille myös mahdollisuuden jo vankeusaikana suunnitelmallisesti pyrkiä koevapauteen (Mäkipää 2010, 209).

Koevapauden tekniseen valvontaan naiset liittivät jonkin verran ongelmallisuutta, lähinnä laitteiden toimivuuteen. Yllättävää oli, ettei jalkapantaa koettu negatiivisesti vaan lähinnä mukana kulkevaa seuranpuhelinta pidettiin hankalana kokonsa takia. Jonkin verran paikanantamisen kanssa oli ollut ongelmia, joka johti aina vankilan yhteydenottoon. Valvontateknikka muuttuu nopeasti ja saattaa tulevaisuudessa helpottaa ja yksinkertaistaa vangin näkökulmasta. Sähköisen valvonnan toimivuuteen kannattaa panostaa, ettei sitä käyttävä vanki joudu ikäviin tilanteisiin niiden toimimattomuuden takia. Rantasen ym. (2010, 52) tutkimuksessa nousi esiin jalkapannan kautta syntyvä leimautuminen, mitä taas haastateltavani eivät nostaneet esiin. Yllättävää kokonaisuudessaan oli se, että naiset pääsääntöisesti suhtautuivat hyvin positiivisesti koevapauteen sisältyvään valvontaan niin sähköiseen kun kasvokkaiseen valvontaan. Naiset kokivat tukipartion käynnit myös pääsääntöisesti onnistuneina eikä niistä koettu aiheutuvan ongelmia tai häiriötä arkeen vaan päinvastoin ne koettiin positiivisena asian. Tukipartion suorittamaa päihdevalvontakaan yhtä haastateltavaa lukuun ottamatta ei koettu negatiivisena vaan se nähtiin kuuluvaksi osana vankeusrangaistuksen valvontaa. Tukipartion työntekijät koettiin helposti lähestyttävinä, mutta suurimman osan mielestä heidän rooli oli aika pieni, sillä tapaamisia oli harvoin eikä ne olleet kestoltaan kovinkaan pitkiä.

Mielenkiintoista oli myös se, etteivät koevapauden erilaiset rajoitteet juuriaan herättäneet negatiivisia ajatuksia haastateltavien keskuudessa. Naisten mukaan vankilat olivat lähes poikkeuksetta huomioineet heidän tarpeensa esimerkiksi myöntämällä tarpeen mukaan lupia poiketa liikkumiseen asetetuista rajoituksista. Naiset kokivat tärkeänä sen, että koevapaudessa liikkumisrajoituksista huolimatta oli mahdollista pitää yhteyttä läheisten kanssa puhelimitse.

Positiivista oli huomata, etteivät haastattelemiini naiset juurikaan kokeneet saaneensa erilaista kohtelua siitä syystä, että ovat rikoksen tehneitä naisia. Haastateltavieni mukaan naisuteen lietyt erilaiset myytit ovat karisemassa, eikä nykyään ole juurikaan merkitystä sillä, että onko rikoksentekijä nainen vai mies. Jokaisen haastateltavan tavoite oli irrottautua rikollisesta elämäntavasta ja päihteistä. Naiset myös uskoivat muutoksen mahdollisuuteen, mutta olivat myös hyvin realistisia sen suhteen, mitkä seikat saattavat tilanteen kääntää toisinpäin. Perhe oli naisten mukaan suurin rikollisuutta estävä tekijä ja toisena nostettiin päiheteettömyys. Myös koevapaus nähtiin pääsääntöisesti rikollisuudesta irrottautumisen tukevana toimintana, joka antoi mahdollisuuden palata yhteiskuntaan portaittaisesti ja tuetusti.

Jatkotutkimuksen kannalta minua kiinnostaa naisvangit jotka eivät syystä tai toisesta lähde koevapauteen, vaikka heillä siihen olisi mahdollisuus. Olisi kiinnostavaa paneutua näiden koevapaudesta kieltäytyneiden naisvankien antamiin syihin ja kuulla minkälaista tukea he kaipaisivat vapautumisen tueksi. Selvää on kuitenkin se, ettei koevapaus nykyisessä muodossaan toimi kaikkien vankien kohdalla ja sitä on kehitettävä yhä toimivampi järjestelmä tukemaan vapautuneita vankeja.

Haastattelemiini naiset antoivat pääsääntöisesti positiivisen kuvan valvotusta koevapaudesta ja sen merkityksestä rikollisuudesta irrottautumisen tukena. Tutkimukseen valikoituneet naiset ovat myös suorittaneet koevapauden onnistuneesti loppuun tai olivat koevapauden loppuvaiheessa olevia. Haastateltavikseni on saattanut valikoitua naisia, joiden suhtautuminen koevapauteen on positiivisempi. Tämä positiivinen haastateltavien asenne on osaltaan myös vaikuttanut tutkimuksen tuloksiin, tekemällä niistä positiivisävytteisempiä. Tutkimuksen tuloksia ei voida yleistää kaikkia naisvankeja koskeviksi. Olen pyrkinyt rakentamaan tutkielmani niin, että se olisi mahdollisimman selkeä ja lukija pystyisi seuraamaan tutkielmani vaiheita ja tekemiäni valintoja sekä tulkintaani. Oman tulkintani tukena olen käyttänyt suoria aineisto-otteita haastatteluista sekä aiheesta jo aiemmin tehtyjä tutkimuksia

Lähteet

Aebi, Marcelo F. & Akdeniz, Galma & Barclay, Gordon & Campistol, Claudia & Caneppele, Stefano & Gruszczynska, Beata & Harrendorf, Stefan & Heiskanen, Markku & Hysi, Vasilika & Jehle, Jörg-Martin & Jokinen, Anniina & Kensey, Annie & Killias, Martin & Lewis, Chris G. & Savona, Ernesto & Smit, Paul & Pórisdóttir, Rannveig (2014). *European Sourcebook of Crime and Criminal Justice Statistics 2014*. Fifth edition 2nd revised printing. Hakkapaino Oy. Helsinki. Saatavilla: http://wp.unil.ch/europeansourcebook/files/2017/04/Sourcebook2014_2nd_revised_printing_edition_20161219.pdf. Viitattu 21.11.2017.

Antikainen, Anne-Maarit (2008). *Sosiaalityön kehittäminen suljetussa vankilassa – kokemuksia Sukeva-projektista*. Kriminaalihuollon tukisäätiön raportteja 1/2008. Saatavilla: [file:///C:/Users/Minna/Downloads/sukeva_loppuraportti_kokonaan%20\(7\).pdf](file:///C:/Users/Minna/Downloads/sukeva_loppuraportti_kokonaan%20(7).pdf). Viitattu 21.11.2017.

Andrews, D.A & Bonta, James (2010). *The psychology of criminal conduct*. Fifth Edition. Anderson Publishing. New Providence, NJ.

Bergman, Elisa (2010). *Vapautumisen suunnittelu ja valmistelu*. Portti vapauteen. Saatavilla: http://www.porttivapauteen.fi/tietoa/tietopankki/2483/vapautumisen_suunnittelu_ja_valmistelu. Viitattu 9.2.2018.

Black, Matt. & Smith, Russell G. (2003). *Electronic Monitoring in the Criminal Justice System*. Australian Institute of Criminology. Trends & issues in crime and criminal justice. No. 254. Canberra, Australia: 1-6.

Council Of Europe. Committee of Ministers 2010. Recommendation CM/Rec(2010)1 of the Committee of Ministers to member states on the Council of Europe Probation Rules. Saatavilla: https://www.pmscr.cz/download/mezdoken_European_Probation_Rules.pdf. Viitattu 27.12.2017.

Ekunwe, Ikponwosa O & Jones, Richard S (2012). *Finnish Criminal Policy: From Hard Time to Gentle Justice*. The Journal of Prisoners, Vol. 21, No 1&2 (June 2012): 173-189.

Enroos, Rosi (2008). *Vankila lapsuudessa – lapset vankilassa*. Tutkimus lapsista, joiden elämää äidin vankeus värittää. Rikosseuraamusviraston julkaisuja 1/2008. Saatavilla: http://rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/julkaisut-risenjulkaisusarja/6BztFTf5K/1_2008_Vankila_lapsuudessa_lapset_vankilassa.pdf. Viitattu 28.11.2017.

Enroos, Rosi (2015). *Vankila, vanhemmuus ja lapsi – näkökulmia perhekäytäntöihin*. Akateeminen väitöskirja. Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö. Tampereen yliopisto. Rikosseuraamusalan koulutuskeskus. Acta Poenologica 2/2015.

Eskola, Jari & Suoranta, Juha (1998). *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Vastapaino. Tampere.

Eskola, Jari & Vastamäki, Jaana (2007). *Teemahaastattelu: Opit ja opetukset*. Teoksessa: Aaltola, Juhani & Valli, Raine (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1*. Metodien valinta ja aineistonkeruu: Virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. PS-kustannus. Jyväskylä, 24-42.

ETL. Esitutkintalaki 22.7.2011/805. Finlex.

European Prison Rules. Recommendation Rec (2006)2 of the Committee of Ministers to member states on the European Prison Rules. Saatavilla: [https://pjp-eu.coe.int/documents/3983922/6970334/CMRec+\(2006\)+2+on+the+European+Prison+Rules.pdf/e0c900b9-92cd-4dbc-b23e-d662a94f3a96](https://pjp-eu.coe.int/documents/3983922/6970334/CMRec+(2006)+2+on+the+European+Prison+Rules.pdf/e0c900b9-92cd-4dbc-b23e-d662a94f3a96). Viitattu 5.3.2017.

Farrall, Stephen & Calverley, Adam (2006). *Understanding desistance from crime. Theretical directions in resettlement and rehabilitation*. Open Univeristy Press. Berkshire, UK.

Ferraro, Kathleen J., & Moe, Angela M. (2003). *Mothering, Crime and Incarceration*. *The Journal of Contemporary Ethnography* 32(1), 9–40.

Goodwin, Sarah (2016). *Lived desistance: understanding how women experience giving up offending*. Teoksessa: Robinson, Anne & Hamilton, Paula (toim.): *Moving on from crime and substance use. Transforming identities*. Policy press. Bristol, UK, 67-89.

Granfelt, Riitta (2004). *Marginaalitarinoita. Asunnottomuuden, päihteiden ja rikosten kierre naisten ja miesten tulkitsemana*. Teoksessa: Kuronen Marjo; Granfelt, Riitta & Nyqvist Leo & Petrelius, Päivi (toim.) *Sukupuoli ja sosiaalityö. Sosiaalityön tutkimuksen 3. vuosikirja 2004*. PS-kustannus. Jyväskylä, 197-222.

Granfelt, Riitta (2004b). *Hetkeksi jaetut maailmat? Kokemuksia vankilasta ja tuetun asumisen yhteisöstä*. *Janus* 2/2004, 134-154.

Granfelt, Riitta (2007). *”Oppisin elämään riippuvuuteni kanssa”*. Tutkimus naisvankien päihdekuntoutuksesta Vanjan vankilassa. *Rikosseuraamusviraston julkaisuja 2/2007*.

Granfelt, Riitta (2013). *Naisten kokemuksia kodittomuudesta ja vankeudesta*. Teoksessa: Virokangas, Elina & Väyrynen, Sanna (toim.) *Varjoja naiseudessa*, 199-219. Unipress. Kuopio.

Granfelt, Riitta (2014). *Asunto vai rikoksettomuus ensin? Asumissosiaalisen työn tuella irti asunnottomuudesta ja rikollisuudesta*. Teoksessa: Linderborg, Henrik & Suonio, Mari & Lassila Tytti (toim.) *Sosiaalityö ja sosiaalinen tuki rikosseuraamusalalla*. *Rikosseuraamuslaitoksen julkaisuja 1/2014*, 255-274.

Granfelt, Riitta (2015). *Asumissosiaalinen työ: Kotiin ja rikollisuudesta irti? Y-Säätiön julkaisuja 2015*. Saatavilla: https://ysaatio.fi/wp-content/uploads/2015/11/asumissosiaalinen_työ_julkaisu_web.pdf. Viitattu 1.4.2017.

Granfelt, Riitta (2016). *Vankilasta desistanssipolun kautta kotiin*. Teoksessa: Juhila, Kirsi & Kröger, Teppo (toim.). *Siirtymät ja valinnat asumispolulla*. SoPhi. Jyväskylä, 60-84.

Haapasalo Jaana (2006). *Rikoksenteijöiden hoito-ohjelmat vaihtoehtona rangaistuksille*. Teoksessa: Lohiniva-Kerkelä, Mirva (toim.) *Väkivalta. Seuraamukset ja haavoittavuus*. Talentum. Helsinki, 37-54.

Hallittu vapautuminen (2012). *Rikosseuraamuslaitoksen käsikirja*. Saatavilla: http://www.socca.fi/files/2777/RISE_Hallittu_vapauttaminen_-kasikirja.pdf. Viitattu 15.11.2017.

Hartoneva, Anne (2011). *Normaalisuusperiaate. Portti vapauteen*. Saatavilla: <http://www.porttivapauteen.fi/tietoa/tietopankki/2508/normaalisuusperiaate>. Viitattu 16.11.2017.

Hartoneva, Anne & Mohell, Ulla & Pajuoja, Jussi & Vartia, Matti (2015). Yhdyskuntaseuraamukset ja vankeus. Tietosanoma. Helsinki.

HE 262/2004. Hallituksen esitys Eduskunnalle vankeutta ja ehdonalaista vapautumista koskevaksi lainsäädännöksi. Finlex. Saatavilla: <http://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2004/20040262>. Viitattu 14.11.2017.

HE 263/2004. Hallituksen esitys Eduskunnalle vankeusrangaistuksen täytäntöönpanoa ja tutkintavankeuden toimeenpanoa koskevaksi lainsäädännöksi. Finlex. Saatavilla: <http://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2004/20040263>. Viitattu 16.11.2017.

HE 215/2014. Hallituksen esitys eduskunnalle yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanoa koskevaksi lainsäädännöksi. <http://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2014/20140215#idp450663904>. Viitattu 25.8.2017.

Healy, Deirdre (2010). The dynamics of desistance. Charting Pathways through Change. Willan Publishing. Cullompton.

Herlin, Tuuli 2017. Uusi yhdistelmärankaistus koostuisi vankeudesta. Haaste 1/2017. Saatavilla: <http://www.haaste.om.fi/fi/index/lehtiarkisto/haaste12017/uusiyhdistelmarangauskoostuisivankeudestajavalvonnasta.html>. Viitattu 23.8.2017.

Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena (2000). Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Yliopistopaino. Helsinki.

Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena (2008). Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Gaudeamus. Helsinki.

Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena (2011). Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Gaudeamus. Helsinki.

Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara Paula (2007). Tutki ja kirjoita. Tammi. Helsinki.

Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara Paula (2015). Tutki ja kirjoita. 20.painos. Tammi. Helsinki.

Honkatukia, Päivi (2009). Naisten ja tyttöjen rikollisuus. Portti vapauteen. Saatavilla: http://www.porttivapauteen.fi/tietoa/tietopankki/2459/naisten_ja_tyttöjen_rikollisuus. Viitattu 19.2.2017

Hypén, Kimmo (2002). Riski- ja tarvearviot rangaistusajan suunnittelun apuna. Teoksessa: Salminen, Markku & Toivonen, Klaus (toim.) Vankeinhoidon perusteet. Vankeinhoidon koulutuskeskuksen julkaisu 4/2002, 202-220.

Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa (2012). Tutkimuseettinen neuvottelukunta. Saatavilla: http://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf. Viitattu 5.3.2017.

Jokela, Antti (2008). Rikosprosessi. 4.uud. painos. Talentum. Helsinki.

Joukamaa, Matti & Aarnio, Jorma & Von Gruenewaldt, Virpi & Hakamäki, Sirpa & Hypèn, Kimmo & Lauerma, Hannu & Lintonen, Tomi & Mattila, Aino & Tyni, Sasu & Vartiainen, Heikki & Viitanen, Päivi & Wuolijoki, Terhi (2010). Rikosseuraamusasiakkaiden terveys, työkyky ja hoidontarve. Perustulosraportti. Rikosseuraamuslaitoksen julkaisuja 1/2010. Saatavilla: http://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/julkaisut-risenjulkaisusarja/6AqMACEr8/RISE_1_2010_Rikosseuraamusasiakkaiden_terveys_tyokyky_ja_hoidontarve.pdf. Viitattu 5.3.2017.

Järvelä, Sampo (2002). Lainrikkajien kuntoutuksesta vapaudessa. Teoksessa: Salminen, Markku & Toivonen, Klaus. Vankeinhoidon perusteet. Vankeinhoidon koulutuskeskus. Helsinki, 267-291

Järvinen, Tero & Janhunen, Markku (2001). Kuka meistä onkaan syrjäytynyt? Marginalisaation ja syrjäytymisen käsitteellistä tarkastelua. Teoksessa: Suutari, Minna (toim.) Vallattomat marginaalit. Yhteisöllisyyksiä nuoruudessa ja yhteiskunnan reunoilla. Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 20, 125-151.

Kaikkinaisen naisten syrjinnän poistamista koskeva yleissopimus (1979). Ulkoasianministeriö. <http://formin.finland.fi/public/default.aspx?contentid=67770&nodeid=31460&contentlan=1&culture=fi-FI>. Viitattu 5.3.2017.

Karttunen, Teija (2013). Naiserityisen työtteen elementeistä päihdehoidossa. Teoksessa: Virokangas, Elina & Väyrynen, Sanna (toim.) Varjoja naiseudessa. Unipress. Kuopio, 220-246.

Kazemian, Lila (2007). Desistance From Crime. Theoretical, Empirical, Methodological and Policy Considerations. *Journal of Contemporary Criminal Justice*. (23) 1, 5–27.

Kekki, Tuula (2009). Taparikollisuus, huumeet ja rikoskierre. Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 80/2009. Poliisiammattikorkeakoulu. Tampere.

Kempainen, Marjatta (2014). Psykososiaalinen sosiaalityö ja desistanssin tukeminen ehdollisen vankeuden valvonnassa. Teoksessa: Linderborg, Henrik & Suonio, Mari & Lassilla, Tytti (toim.) Sosiaalityö ja sosiaalinen tuki rikosseuraamusalalla. Rikosseuraamuslaitoksen julkaisuja 1/2014, 159-175.

Keskitalo-Foley, Seija (2005-2006). Pohjoistuulia sukupuolesta ja marginaaleista- verkko-opintopaketti Lapin yliopisto, kasvatustieteiden tiedekunta, naistutkimusyksikkö 2005-2006. Saatavilla: <http://ktk.ulapland.fi/pohjoistuulia/pdf/ero.pdf>. Viitattu 1.4.2017.

Kivivuori, Janne (2008). Rikollisuuden syyt. Nemo. Helsinki.

Kivivuori, Janne & Linderborg, Henrik (2009). Lyhytaikaisvanki. Tutkimus lyhytaikaisvankien elinoloista, elämänkulusta ja rikollisuudesta. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 248. Rikosseuraamusviraston julkaisuja 2/2009.

Kostiainen Riikka (2017). Polku rikoksettomään elämään. Haaste 1/2017. Saatavilla: <http://www.haaste.om.fi/fi/index/lehtiarkisto/haaste12017/polkurikoksettomaaan.html>. Viitattu 23.8.2017.

- Kulmala, Anna & Valokivi, Hei & Vanhala, Anni (2003). Sosiaalityön kohtaamia asiakkaiden keromana. Teoksessa: Satka, Mirja & Pohjola, Anneli & Rajavaara (toim.) Sosiaalityö ja vaikuttaminen. SoPhi. Jyväskylä, 125-146.
- Kyngäs, Margit (2000). Vankeus miehen elämänkulussa. Tutkimus nuorena rikosentekijänä vankilaan tuomittujen miesten lapsuudesta, vankeusajasta ja vankeuden jälkeisestä elämästä. Lapin yliopisto. Rovaniemi.
- Laine, Matti 2014. Kriminologia ja rankaisun sosiologia. Rikosseuraamuslaitoksen koulutuskeskus. Tietosanoma. Helsinki.
- Laki rikesakkorikkomuksista 18.11.2016/986. Finlex.
- Laki Rikosseuraamuslaitoksesta 27.11.2009/953. Finlex.
- Lappi-Seppälä, Tapio (2000). Rikosten seuraamukset. Werner Söderström lakitieto. Helsinki.
- Lappi-Seppälä, Tapio (2006). Rikollisuus ja kriminaalipolitiikka. Helsingin yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisuja
- Lappi-Seppälä, Tapio (2011). Rangaistusjärjestelmä Suomessa. Saatavilla: http://www.porttivapauteen.fi/tietoa/tietopankki/2461/rangaistusjarjestelma_suomessa. Viitattu 22.8.2017.
- Lastensuojelulaki 13.4.2017/417. Finlex.
- Lastensuojelun käsikirja. Terveys- ja hyvinvoinnin laitos. Saatavilla: <https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/erityiskysymykset/vanhemman-vankeusrangaistus/lapsi-vanhemman-mukana-vankilassa>. Viitattu 20.11.2017.
- Lattu, Emmi (2008a). Naisvankien asemaan parannusta. Haaste 3/2008. Saatavilla: <http://www.haaste.om.fi/fi/index/lehtiarkisto/haaste32008/naisvankienasemaanparannusta.html>. Viitattu 21.11.2017.
- Lattu, Emmi (2008b). Naisten tekemä väkivalta. Teoksessa: Näre, Sari & Ronkainen, Suvi (toim.) Paljastettu intiimi: sukupuolittuneen väkivallan dynamiikka. Lapin yliopistokustannus. Rovaniemi, 168-194
- Laub, Johan H. & Sampson, Robert J. (2001). Understanding Desistance from Crime. *Crime and Justice* 28: 1-69. Saatavilla: https://dash.harvard.edu/bitstream/handle/1/3226958/sampson_understandingdesistance.pdf?sequence=4. Viitattu 4.3.2018
- Laub, Johan H. & Sampson, Robert J. (2003). *Shared Beginnings, Divergent Lives. Delinquent Boys to Age 70*. Harvard University Press. Cambridge.
- LeBel, Thomas P., Burnett, Ros, Maruna, Shadd & Bushway, Shawn (2008). The “Chicken and Egg” of Subjective and Social Factors in Desistance from Crime. *European Journal of Criminology*, 5(2), 131 – 159.
- Leverentz, Andrea M. (2014). *The Ex-Prisoner`s Dilemma. How Women Negotiate Competing Narratives of Reentry and Desistance*. Rutgers University Press. New Brunswick.

- Liimatainen, Anu & Rantala, Kati & Mäkipää, Leena & Tyni, Sasu (2017). Porkkanaa ja keppiä. Rangaistusajan suunnitelmat osana vankeusrangaistuksen täytäntöönpanoa. Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti. Tutkimuksia 1/2017. Helsingin yliopisto.
- Linderborg, Henrik 2017. Laatu rikosseuraamuksissa. Haaste 1/2017. Saatavilla: <http://www.haaste.om.fi/fi/index/lehtiarkisto/haaste12017/laaturikosseuraamuksissa.html>. Viitattu 23.8.2017.
- Linderborg, Henrik (2011). Seuraamusjärjestelmän sosiaalinen ulottuvuus. Haaste 1/2011. Saatavilla: <http://www.haaste.om.fi/fi/index/lehtiarkisto/haaste12011/seuraamusjarjestelmansosiaalinenulottuvuus.html>. Viitattu 23.8.2017.
- Maruna, Shadd (2001). Making good. How ex-convicts reform and rebuild their lives. American Psychological Association. Washington.
- McNeill, Fergus (2012). Counterblast. A Copernican Correction for Community Sentences? The Howard Journal of Criminal Justice 51 (2012):1, 94–99.
- Melander, Sakari (2010). Rikosoikeus 2010-luvulla. Helsingin yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisuja.
- Mikkonen, Irja (2009). Sairastuneen vertaistuki. Akateeminen väitöskirja. Sosiaalipolitiikan ja sosiaalipsykologian laitos. Kuopion yliopisto.
- Mohell, Ulla (2014). Valvottu koevapaus. Portti vapauteen. Saatavilla: http://www.porttivapauteen.fi/tietoa/tietopankki/3040/valvottu_koevapaus. Viitattu 25.8.2017.
- Mohell, Ulla (2007). Vankeuspaketti – kohti suunnitelmallista vankeusprosessia. Oikeus 3/2007.
- Muukkonen, Tiina (2008). Suunnitelmallisen sosiaalityön prosessi. Teoksessa: Muukkonen, Tiina (toim.) Suunnitelmallinen sosiaalityö lapsen kanssa. SOCCA: Heikki Waris-instituutti. Helsinki.
- Mykkänen-Hänninen, Riitta (2007). Vapaaehtoistyön rajapinnoilla. Helsingin ammattikorkeakoulu Stadia.
- Mäkipää, Leena (2010). Valvotun koevapauden toimeenpano ja sovellettavuus. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 249.
- Naiset näkyviksi (2008). Työryhmä mietintö. Rikosseuraamusviraston julkaisuja 3/2008.
- Nikander, Pirjo (2010). Laadullisten aineistojen litterointi, kääntäminen ja validiteetti. Teoksessa: Ruusuvoori, Johanna & Nikander, Pirjo & Hyvärinen, Matti (toim.) Haastattelun analyysi. Vastapaino. Tampere.
- Näkki, Pirjo (2006). Vankien velkaantuminen ja yhteiskuntaan integroituminen. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 38. Helsinki.
- Oikeusministeriö (2017). Rikosoikeudellinen seuraamusjärjestelmä. Saatavilla: <http://oikeusministerio.fi/rikosoikeudellinen-seuraamusjarjestelma>. Viitattu 22.8.2017.

Palmer, Jan (2007). Special health requirements for female prisoners, 157-170. Teoksessa: Møller, Lars & Stöver, Heino, Jürgens, Ralf & Gatherer, Alex & Nikogosian, Haik (toim.) Health in prisons. A WHO guide to the essentials in prison health. Saatavilla: http://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0009/99018/E90174.pdf. Viitattu 21.11.2017.

Penal Reform International (2008). Women in prison: Incarcerated in a man's world. Penal Reform Briefing No 3. Saatavilla: <https://www.penalreform.org/wp-content/uploads/2013/06/brf-03-2008-women-in-prison-en.pdf>. Viitattu 21.11.2017.

Pohjola, Anneli (2001). Nuorten myyttinen ongelmallisuus. Teoksessa: Suutari, Minna (toim.) Vallattomat marginaalit. Yhteisöllisyyksiä nuoruudessa ja yhteiskunnan reunoilla. Nuorisotutkimusverkosto. Nuorisotutkimusseura julkaisuja 20. Helsinki, 187-190. Saatavilla: http://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/vallattomat_marginaalit.pdf. Viitattu 3.3.2018.

Putkonen, Hanna & Weizmann-Henelius, Ghitta & Lindberg, Nina & Rovamo, Tuija & Häkkänen-Nyholm, Helinä (2011) Gender Differences in Homicide Offenders' Criminal Career, Substance Abuse and Mental Health Care. A Nationwide Register-Based Study of Finnish Homicide Offenders 1995—2004. *Criminal Behaviour and Mental Health* 21(1), 51—62

Pösö, Tarja (1986). Naisesta naisvanki? Tutkimus naisten rikollisuudesta. Tampereen yliopisto, sosiaalipolitiikan laitos. Lisensiaattitutkimus. Tampere.

Rantanen, Teemu & Lindqvist, Minna & Linström, Janika & Vuorinen, Pertti & Weckroth, Antti (2016). Yhteistyötä, valvonta ja kokonaisvaltaista kuntoutusta. Rikosseuraamuslaitoksen julkaisuja 3/2016.

Rikosseuraamuslaitoksen tilastoja 2016. Rikosseuraamuslaitos. Saatavilla: http://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/julkaisut-tilastollinenvuosikirja/OE-naT5BkF/RISE_Tilastoja_2016.pdf. Viitattu 25.2.2018.

Rikosseuraamuslaitos (2012). Päihdetyön linjaukset vuosille 2012-2016. Saatavilla: http://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/julkaisut-muut/6Cr2xRZTS/Paihdelinjaukset_2012-2016_RINKIIN.pdf. Viitattu 7.3.2018.

Rikosseuraamuslaitos (2013). Valvottu koevapaus. Saatavilla: <http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/ajankohtaista/tiedotteetjauutiset/2013/12/lakivalvotustakoevapaudesta6292013astuuvoimaan1.1.2014.html>. Viitattu 28.2.2017.

Rikosseuraamuslaitos (2014). Seuraamukset. Saataville: <http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/seuraamukset.html>. Viitattu 23.8.2017.

Rikosseuraamuslaitos (2015a). Yhdyskuntapalvelu. Rikosseuraamuslaitos. Saatavilla: <http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/seuraamukset/yhdyskuntaseuraamukset/yhdyskuntapalvelu.html>. Viitattu 22.8.2017.

Rikosseuraamuslaitos (2015b). Valvontarangaistus. Rikosseuraamuslaitos. Saatavilla: <http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/seuraamukset/yhdyskuntaseuraamukset/valvontarangaistus.html>. Viitattu 22.8.2017.

Rikosseuraamuslaitos (2015c). Rikosseuraamuslaitoksen vankeja ja yhdyskuntaseuraamusasiakkaita koskeva yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelma.

Rikosseuraamuslaitos (2017a). Rikosseuraamuslaitos. Saatavilla: <http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/rikosseuraamuslaitos.html>. Viitattu 5.3.2017.

Rikosseuraamuslaitos (2017b). Organisaatio. Saatavilla: <http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/rikosseuraamuslaitos/organisaatio.html>. Viitattu 20.11.2017.

Rikosseuraamuslaitos (2017c). Vankilat. Saatavilla: <http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/toimipaikatjayhteystiedot/vankilat/hameenlinnanvankila.html>. Viitattu 20.11.2017.

Rikosseuraamuslaitos (2017d). Arvot ja strategia. Saatavilla: <http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/rikosseuraamuslaitos/arvot.html>. Viitattu 20.11.2017.

Rikosseuraamuslaitos (2017e). Rikosseuraamuslaitoksen tilinpäätös ja toimintakertomus vuodelta 2016. Rikosseuraamuslaitoksen monisteita 1/2017. Saatavilla: http://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/risenasiakirjoja/netra-asiakirjat/oerdlFh2l/Rikosseuraamuslaitoksen_tilinpaaatos_ja_toimintakertomus_2016.pdf. Viitattu 5.3.2017.

Rikosseuraamuslaitos (2017f). Oikeusministeriön ja Rikosseuraamuslaitoksen tulossopimus vuosille 2018.2021. Toimenpiteet vuodelle 2018. Saatavilla: http://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/risenasiakirjoja/netra-asiakirjat/BT4m34zA7/Tulossopimus_RISE_2018-2021_VALMIS.pdf. Viitattu 6.2.2018.

Rodermond, Elanie & Kruttschnitt, Candace & Slotboom, Anne-Marie & Bijleveld, Catrien CJH (2016). Female desistance: A review of the literature. *European Journal of Criminology* 2016, Vol. 13(1) 3–28

Rostila, Ilmari (2001). Tavoitelähtöinen sosiaalityö. Voimavarakeskeisen ongelmanratkaisun perusteet. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä.

Ruusuvuori, Johanna & Nikander, Pirjo & Hyvärinen, Matti (2010). Haastattelun analyysin vaiheet. Teoksessa: Ruusuvuori, Johanna & Nikander, Pirjo & Hyvärinen, Matti (toim.) Haastattelun analyysi. Vastapaino. Tampere.

Ruusuvuori, Johanna & Tiittula, Liisa (2005). Tutkimushaastattelu ja vuorovaikutus. Teoksessa: Ruusuvuori, Johanna & Tiittula, Liisa & Aaltonen, Tarja 2005. Haastattelu: tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere. Vastapaino.

Syyttäjälaitos (2017). Rikosasioiden sovittelu. Saatavilla: <https://oikeus.fi/syyttaja/fi/index/asioiminensyyttajankanssa/rikosasioidensovittelu.html>. Viitattu 20.11.2017.

Sähköinen valvonta (2007). Työryhmämietintö 2007:17. Oikeusministeriö. Helsinki. Saatavilla: https://www.hel.fi/static/helsinki/paatosasiakirjat/Kh2008/esityslista10/Liitteet/Opetusministerion_tyoryhmamietinto_sahkoisesta_valvonnasta.pdf?Action=sd&id=%7BAE03FD10-CBEC-48C1-9DB3-6755DA858AF3%7D. Viitattu 14.11.2017.

Tammi-Moilanen, Kaisa (2002). Naisvangit. Teoksessa: Vankeinhoidon perusteet. Vankeinhoidon koulutuskeskuksen julkaisu 4/2002, 183-187.

The Bangkok Rules 2010. United Nations Rules for the Treatment of Women Prisoners and Non-custodial Measures for Women Offenders with their Commentary. United Nations Office on Drugs and Crime. Saatavilla: https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/Bangkok_Rules_ENG_22032015.pdf. Viitattu 26.2.2018.

The Quaker Council (2007). Women in Prison. A review of the Conditions in member States of the Council of Europe. The Quaker Council for European Affairs. Saatavilla: <http://www.qcea.org/wp-content/uploads/2011/04/rprt-wip1-main-en-feb-2007.pdf>. Viitattu 21.11.2017.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2002). Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Tammi. Helsinki.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2009). Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 5. uud. Painos. Tammi. Helsinki.

Tyni, Sasu (2015). Vankeinhoidon vaikuttavuus. Onko kuntoutukselle tilastollisia perusteita? Akateeminen väitöskirja.

Valvotun koevapauden täytäntöönpano 1/004/2014. Saatavilla: <http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/seuraamukset/saannokset/maarayksetjaohjeet/valvotunkoevapaudentoi-meenpano60112008.html>. Viitattu 15.11.2017.

Vankeuslaki 23.9.2005/767. Finlex.

Valokivi, Heli (2002). Toimiva asiakkuus. Kriminaalihuollon palveluohjauksen kokeilu naisasiakkaiden keromana. Teoksessa: Juhila Kirsi & Forsberg Hannele & Roivainen Irene (toim.) Marginaalit ja sosiaalityö. Kopijyvä Oy. Jyväskylä, 164-187.

Valokivi, Heli (2008). Kansainen asiakkaana. Tutkimus vanhusten ja lainrikkojen osallisuudesta, oikeuksista ja velvollisuuksista. Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopisto.

Viikki-Ripatti, Sari (2011). Rikollisuudesta irrottautuminen subjektiivisena kokemuksena. Teoksessa: Raino Lavikkala & Henrik Linderborg (toim.) Rikosseuraamustyön kehittämisen kysymyksiä. Rikosseuraamusalan koulutuskeskus. Acta Poenologica 2/2011, 197–226.

Viitanen, Päivi (2013). The Health, Work Ability and Healthcare Needs of Finnish Female Prisoners. Tampere University Press. Tampere.

Virolainen, Jyrki & Pölonen, Pasi (2003). Rikosprosessin perusteet – Rikosprosessioikeus I. Helsinki. Talentum Media.

LIITTEET

Liite 1

Hyvä vastaanottaja,

Opiskelen Jyväskylän yliopistossa sosiaalityötä ja teen pro gradu -tutkielmaa valvotusta koevapaudesta. Tutkielmani keskittyy käsittelemään naisten kokemuksia valvotun koevapauden prosessista. Naisten näkemyksiä valvotusta koevapaudesta ei juurikaan ole saatavilla, joten tutkielmani tarkoituksena on saada naisten ääntä kuuluviin.

Tutkielman aineisto on tarkoituksena kerätä haastattelemalla naisia jotka ovat juuri suorittamassa tai jo valvotun koevapauden suorittaneita. Haastatteluiden kesto on arviolta 60 minuuttia ja jokaista haastateltavaa haastatellaan kertaluonteisesti. Haastattelut tulen toteuttamaan vuoden 2017 loppuun mennessä. Haastattelut nauhoitetaan, eikä haastateltavien henkilöllisyys tule esiin missään tutkielman vaiheessa. Haastattelujen jälkeen aineisto tullaan säilyttämään lukitussa kaapissa sekä tietokoneella henkilökohtaisten tunnusten takana siihen saakka, kunnes tutkielma valmistuu. Haastattelumateriaali tullaan tuhoamaan, kun tutkielma valmistuu.

Haastattelut ovat luottamuksellisia ja tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista. Osallistumisen tutkimukseen voi perua missä vaiheessa tahansa. Haastattelut tullaan sopimaan sinun aikataulujesi mukaan, eikä osallistuminen tutkimukseen aiheuta sinulle kuluja.

Toivon, että osallistuisit haastatteluuni pro gradu-tutkielmaani varten ja toisit tätä kautta naisten ääntä kuuluviin. Vastaa myös mielelläni sinua askarruttaviin kysymyksiin, joten ole rohkeasti yhteydessä tai jätä yhteystietosi suostumuslomakkeen yhteydessä niin olen sinuun yhteydessä.

Ystävällisin terveisin,

Minna Viitala

Jyväskylän yliopisto

minna.k.viitala@student.jyu.fi

Liite 2

Suostumus tutkimukseen osallistumiseen

Osallistun vapaaehtoisesti Minna Viitalan pro gradu -tutkimukseen, joka pitää sisällään kertaluonteisen tutkimushaastattelun. Suostun yhteistietojeni antamiseen tutkijalle haastattelujan varaamista varten. Olen tietoinen, että voin halutessani peruuttaa osallistumiseni haastatteluun missä vaiheessa tahansa ilmoittamalla tästä tutkijalle.

Annan tutkijalle suostumukseni tallentaa keskustelumme nauhurilleen ja käyttää kertomaani tutkimusaineistonaan ottaen puheestani myös aineisto-otteita valmiiseen tutkielmaansa. Tutkimusaineistoa tullaan käsittelemään niin, ettei yksittäistä tutkittavaa ole mahdollista tunnistaa ja aineisto säilytetään ilman tunnistetietoja. Tutkija sitoutuu luottamuksellisuuteen ja tutkimukseen osallistuneen yksityisyyden suojaamiseen säilyttämällä keräämäänsä aineistoa tiilassa, jonne ei ole pääsyä kenelläkään muulla kuin tutkijalla.

Paikka ja päiväys

Tutkimukseen osallistuvan nimi

Yhteystiedot

Tutkimukseen osallistuneen allekirjoitus

Suostumuslomake palautetaan oheisessa kirjekuoressa tutkijalle tai voit tuoda sen myös mukana tapaamiseemme.

Liite 3

Haastateltavan taustatiedot

- Ikä
- Siviilisääty
- Asuminen
- Koulutus
- Työhistoria
- Toimeentulo
- Tuomioiden määrä ja tuomion kestot
- Vankila? (josta koevapauteen lähtenyt)
- Päähteet (vaikutus rikoksiin?)

Teema 1

Valvotun koevapauden suunnittelu- ja valmistelu

- Valvotun koevapauden kesto?
- Miten valvotusta koevapaudesta sinua tiedotettiin? (miten ja mistä sait tietää?)
- Oliko valvotusta koevapaudesta merkintää rangaistusajan suunnitelmassa?

- Miten valvotun koevapauden suunnittelu kohdaltasi toteutui? (vankilan tuki? rangaistusajan suunnitelman laadinta?)
- Millä tavalla omat näkemyksesi otettiin huomioon valvotun koevapauden valmistelussa?

- Miten pitkään meni, että suunnitteluvaiheesta päästiin toteuttamisvaiheeseen?
- Jos sinulla olisi mahdollisuus päättää valvotun koevapauden suunnittelusta, niin miten suunnittelisit sitä?
- Miten sukupuoli mielestäsi näyttäytyy valvotun koevapauden suunnittelussa ja valmistelussa?

Teema 2

Valvotussa koevapaudessa

- Toimintavelvoite?
- Missä asut valvotun koevapauden aikana?
- Saitko riittävästi apua toimintavelvoitteen selvittämisessä? Kuunneltiinko näkemyksiäsi riittävästi?
- Oliko/onko toimintavelvoite mieleinen? Motivoiko toimintavelvoite?
- Toimintavelvoitteen mahdolliset ongelmat? Onnistumiset?

- Miten siirtyminen valvottuun koevapauteen sujui? Muuttaisitko jotain?
- Saitko riittävästi tukea valvotussa koevapaudessa? Olisitko toivonut enemmän tukea, mil-laista?

- Millaista yhteydenpito vankilan/tukipartion kanssa? (valvontakäynnit? keskustelut? soitot?)
- Kokemuksia valvotun koevapauden säännöistä?
- Sääntöjen vaikutus omaan elämään ja läheisiin?
- Hyödynsitkö valvotun koevapauden aikana muita palveluja?
- Suhtaudutaanko/suhtauduttiinko sinuun valvotussa koevapaudessa jotenkin eri tavalla koska olet nainen?

Teema 3

Valvotun koevapauden päättymisen/ suunnitelma päättymistä

- Minkälaiset valmistelut kohdallasi tehtiin ajatellen vapautumista? Saitko/mitä (kaipasit) tukea vapautumisvaiheessa?
- Jatkuuko valvotussa koevapaudessa aloitetut toimenpiteet vapautumisesi jälkeen?
- Siirrytkö/siirryitkö ehdonalaiseen valvotun koevapauden päätyttyä? (miten pitkä? Mitä ajatuksia herättää?)
- Jos mukana aiemmin vapautuneita: Miten koevapaudessa oleminen erosi aiemmasta vapautumisestasi?
- Jos voisit päättää koevapauden sisällöstä, millainen haluaisit sen olevan?
- Onko valvotusta koevapaudesta hyötyä, jos ajattelet vapautumista?

Teema 4

Desistanssi eli rikollisuudesta irrottautuminen

- Mitä ajatuksia rikosten tekemiseen tällä hetkellä?
- Näetkö mahdollisena että syylistyisit vielä rikoksen tekemiseen?
- Millaisissa tilanteissa olet aiemmin syylistynyt rikoksiin?
- Mitkä asiat voivat altistaa sinua uudelleen rikoksen tekemiseen?
- Onko avoimia rikosasioita?
- Onko mielestäsi sukupuolella merkitystä rikosten tekemisessä?
- Kuka tai ketkä ovat vaikuttaneet sinun rikostaustaasi?
- Oletko itse vaikuttanut jonkun muun syylistymiseen rikoksiin?
- Mitkä asiat estävät sinua tekemästä rikoksia?
- Tukiko valvotussa koevapaudessa annettu tuki sinua irrottautumaan rikollisuudesta? Miten ja miten mahdollisesti esti? Miten valvontaa voisi kehittää, että se tukisi paremmin?

Teema 5

Marginaalisuus

- Suhtaudutaanko naisiin mielestäsi eri tavalla, kun on syyllistynyt rikokseen? Omia kokemuksia?
- Onko lähipiirissäsi henkilöitä joilla on rikostaustaa?
- Koetko olevasi syrjäytynyt? Jos koet, niin miksi?

Teema 6

Tulevaisuus ja suunnitelmat

- Suunnitelmat ja haaveet tulevaisuuteen?
- Millaisena näet elämäsi kymmenen vuoden kuluttua?
- Jos saisit esittää mitkä tahansa kolme toivomusta, mitä toivoisit?

Liite 4

Taulukko 1. Esimerkki aineiston redusoinnista eli pelkistämisestä

Alkuperäisilmaukset	Pelkistetty ilmaus
<i>Et sitten ihan silloin vasta about periaatteessa olisko ollut kuukautta ennen kun sitten tämän piti toteutua et sai ite alkaa järjestelemään niitä että mihin mä halusin tai mitä alkaisin teemmään koska mähän itse järjestin mun työpaikan siis tän työkokeilun niin sanotusti” (H1)</i>	Toimintavelvoitteen järjestämisen vastuu
<i>Melkein heti alkuvaiheessa kerrottiin, ei heti. Mutta mä otin sen kyllä itte esille melkein kun mä tänne saavuin, oon ollut tosi aktiivinen. Se on just siinä koevapaudessa tärkeätä se aktiivisuus että ite on aktiivinen joka asiassa” (H7)</i>	Asioiden nostaminen esiin koko prosessin ajan
<i>Ite piti ne kaikki hoitaa. Ja sitten loppupalaveri niin siin oli esimiehet kenen kanssa mä nyt sit olis ja sit se lyötiin lukkoon paperit lähetettiin ja sit vaan piti oottaa että se lupa tulee (H2)</i>	Prosessin vastuu itsellä
<i>”Sain kun kyselin eihän siellä niistä kukaan ohjaajista tai vartijoista tuu tai vankilan johtaja et sä lähet koevapauteen. Et jos mä en ois ite niitä pommittanut niin ehkä olisin vieläkin siellä”(H6)</i>	Omatoimisuus tiedon selvittämisessä

Liite 5

Taulukko 2. Esimerkki aineiston klusteroinnista eli ryhmittelystä.

Pelkistetty ilmaus	Alaluokka	Yläluokka
Toimintavelvoitteen järjestämisen vastuu Asioiden nostaminen esiin koko prosessin ajan Prosessin vastuu itsellä Omatoimisuus tiedon selvittämisessä	Prosessin vastuu itsellä	Aktiivisuus

Liite 6

Taulukko 3. Aineiston käsitteellistäminen ylä- ja pääluokkiin

Yläluokka	Pääluokka
Aktiivisuus Byrokraatia Kuulluksi tuleminen Informaatio Tuki Suunnitelmallisuus	Valvotun koevapauden prosessi
Perhe Syrjäytynyt Myytit Tasa-arvoinen kohtelu	Naiserityisyys
Halu Syyt käyttäytymisen taustalla Altistavat tekijät Ehkäisevät tekijät Tulevaisuus	Desistanssi